

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA

RAZRED ZA ZGODOVINSKE IN DRUŽBENE VEDE
CLASSIS I: HISTORIA ET SOCIOLOGIA

SEKCIJA ZA ARHEOLOGIJO
SECTIO ARCHAEOLOGICA

ARHEOLOŠKI VESTNIK

ACTA ARCHAEOLOGICA

IX-X/2

LJUBLJANA

1958—1959

ARHEOLOŠKI VESTNIK — ACTA ARCHAEOLOGICA
Glasilo Arheološke sekcije

Uredili:

dr. Srečko Brodar, dr. Josip Korošec,
dr. France Stelè, dr. Božo Škerlj

Odgovorni urednik:

dr. Srečko Brodar

Za tujejezične povzetke odgovorni urednik: dr. Matevž Šmalc

Tiskala Triglavska tiskarna v Ljubljani

Arheološki vestnik izhaja štirikrat na leto. Rokopisi morajo biti pisani s strojem s presledkom med vrstami. Risbe izdelane v tušu. Na slikah in risbah mora biti podana vsebina. Povzetek naj obsega do 1/10 vsebine članka

Redakcija: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Arheološka sekcija
Poštni predal 323, Ljubljana, Jugoslavija

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA

RAZRED ZA ZGODOVINSKE IN DRUŽBENE VEDE
CLASSIS I: HISTORIA ET SOCIOLOGIA

SEKCIJA ZA ARHEOLOGIJO
SECTIO ARCHAEOLOGICA

ARHEOLOŠKI VESTNIK

ACTA ARCHAEOLOGICA

IX-X/2

LJUBLJANA

1958—1959

VSEBINA — CONTENTS

Razprave — Treatises: Š. Batovič, Neolitske kultne posude iz Smilčiča (Vases culturels néolithiques de Smilčič) — P. Korošec, Kulturna opredelitev materialne kulture na koliščih pri Igu (Kultureinreihung der materiellen Kultur in den Pfahlbauten bei Ig).

Poročila — Reports: V. Šribar, Zavarovalna izkopavanja v Novem mestu in okolici (Protective Excavations at Novo mesto and its Surroundings) — P. Petru - A. Valič, Drugo. začasno poročilo o izkopavanjih v Bobovku pri Kranju (Zweiter vorläufiger Bericht über die Grabungen in Bobovk bei Krain) — I. Mikl, Poročilo o sondiranju v Dolgi vasi pri Lendavi (Rapport sur les sondages à Dolga vas près de Lendava).

In memoriam: Gregor Čremošnik.

Knjižna in druga poročila — Book and other reviews: J. Korošec, Dimitr Kran-džalov, Jak se ze staré pevnosti v Aboby stala Pliska. — J. Korošec, Rad Vojvodjanskih muzeja 5. — J. Korošec, Lihnid. — J. Korošec, Slovenská archeológia VI/1. — I. Mikl, Erich Swoboda, Carnuntum, seine Geschichte und seine Denkmäler.

NEOLITSKE KULTNE POSUDE IZ SMILČIĆA

SIME BATOVIĆ

Neolitski su predmeti u Sjevernoj Dalmaciji dosada ograničeni isključivo na slučajne nalaze i to uglavnom kamene artefakte.¹ Sistematska se istraživanja nisu vršila. Zbog toga je neolitski period uglavnom nepoznat.

Veći uvid unijelo je otkriće bogatog neolitskog naselja u selu Smilčiću, 21 km. istočno od Zadra. 1955. g. rigolanjem zemljišta izbačeno je na površinu mnoštvo predmeta iz kamena, kosti, a naročito mnogo od pečene zemlje. U prvom redu treba istaknuti ulomke posuda s raznim motivima izvedenim utiskivanjem ili žigosanjem — impresso keramika, koja se pojavljuje na tlu Jugoslavije kao novi element, a potpuno je identična s onom na području Italije i cijelog Sredozemlja.² Ima usto dosta ulomaka sa spiralnim motivima, cik-cak urezima, šrafiranim trokutima itd.³

Među keramičkim materijalom otkriveni su i ulomci od šest primjeraka kulturnih posuda tipa Danilo, koje ovdje donosim.⁴ Od triju su nađeni dijelovi ručica, dvjema se sačuvala po jedna cijela noga (sl. 2, 3), a jednoj dio noge s ostatkom tijela (sl. 1).

Sve ulomke možemo ubrojiti među grublje posude iz Smilčića, koje prevladava. Ipak ima međusobnih razlika u kvaliteti, čistoći i sastavu zemlje, te pečenju. Površina je svima hrapava, jedino je kod ručice na sl. 6 uglačana. Pečenje nije najbolje, a kod nekih ulomaka je loše, osobito kod sl. 3 i 2, koji su napravljeni od najobičnije zemlje. Različitim intenzitetom pečenja postignute su razne nijanse u boji površine: od crnosivkaste

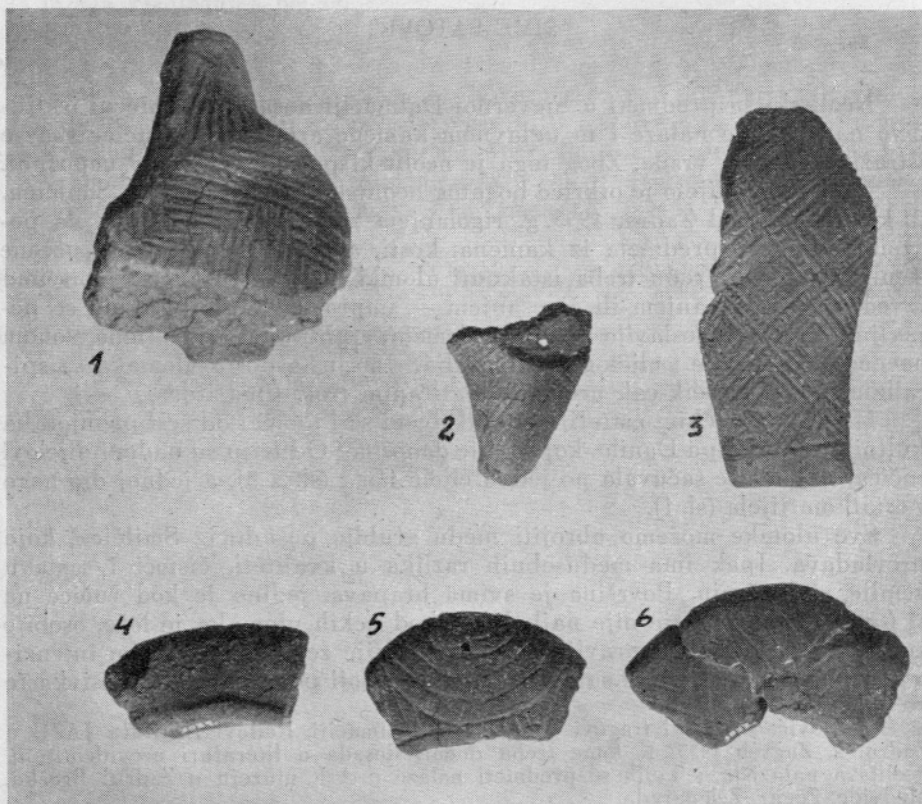
¹ Batović, Neolitski tragovi u Sjevernoj Dalmaciji, Radovi Instituta JAZU u Zadru, 2, Zagreb 1955. K tome treba dodati dosada u literaturi neevidentirana neolitska nalazišta, s kojih se predmeti nalaze u Arh. muzeju u Zadru: Bruška, Medvide, Zegar, Zelengrad.

² Bernabò Brea, Il neolitico a ceramica impressa e la sua diffusione nel Mediterraneo, Rivista di studi Liguri XVI, 1950; Isti, Gli scavi nella caverna delle Arene Candide, vol. I, II. Pojavila se nedavno kod nas još u spilji Crvena Stijena u Crnoj Gori, Zelenoj Pećini u Hercegovini, te pećini Sredi na otoku Cresu: Benac, Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu (GZM) 1957, str. 19 i d., 61 i d. Up. i Miroslavljević, Južno područje otoka Cresa u pretpovijesno doba, Ljetopis JAZU 61, 1956, str. 262 i d. Od nalazišta u Jugoslaviji Smilčić je dao najbogatiju impresso keramiku i s najviše varijacija.

³ Batović, Smilčić u kameno doba, Zadarska revija 1, 1957, str. 74—76. Godine 1957 izvedeno je u manjem obimu i sistematsko iskapanje, ali materijal još nije obraden: up. Batović, Istraživanje naselja iz kamenog doba u Smilčiću, Glas Zadra br. 328 od 12. listopada 1957.

⁴ Fragmenti na sl. 1 i 6 nađeni su u iskapanju sondi na dubini od 20—50 cm. Sonda međutim nije dala nikakvih rezultata obzirom na stratigrafiju, pa se to ne može uzeti, bar zasad, u obzir, jer i svi predmeti, koje je izbacio traktor, potječu iz identične dubine.

boje zemlje, sive, crne, crnkaste, žučkaste do crvene. Obično na svakom fragmentu postoje po dvije nijanse. Fragment na sl. 6 ima smeđu površinu. Boja se presjeka kod nekih fragmenata razlikuje od boje površine. Zemlja je pomiješana obično s usitnjenim kamenčićima, nekad sitnim kristalićima. Površina fragmenta 1 izgleda da je bila crveno premazana ili inkrustirana, od čega se u urezima vide tragovi. Stijena je te posude dosta debela.

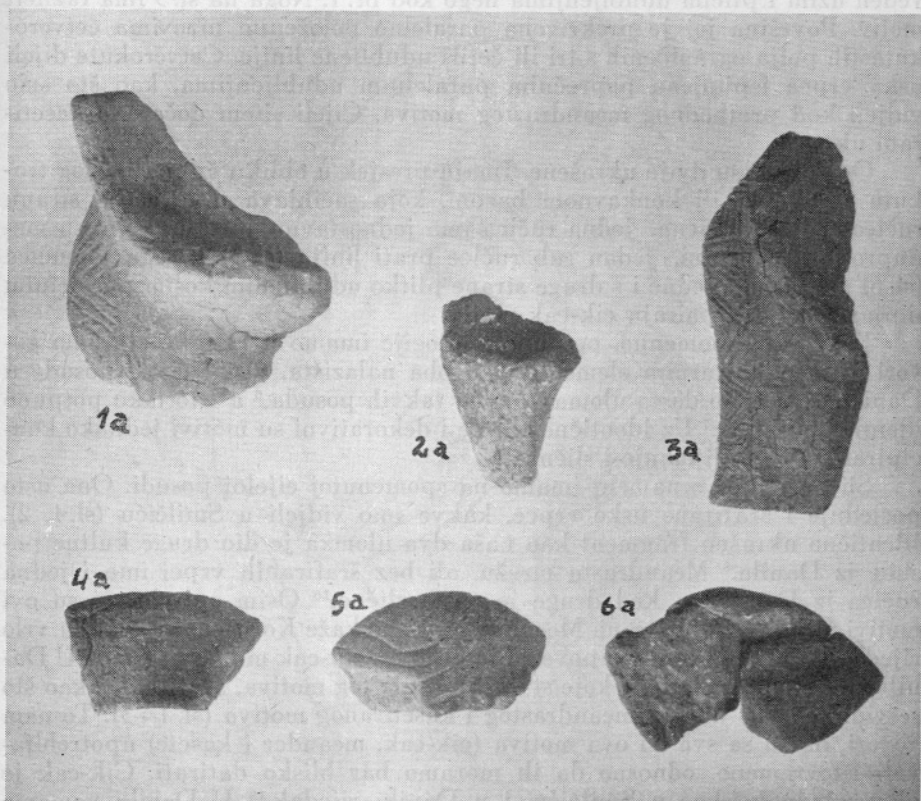
Sl. 1—6. Ulomci neolitskih kulturnih posuda iz Smilčića

U Smilčiću se nije našla kompletno sačuvana ni jedna kulturna posuda ovog tipa. Nađeni fragmenti potpuno su, međutim, identični jednoj cijeloj i mnoštvu ulomaka nađenih u Danilu istočno od Šibenika,⁵ pa ih nije teško identificirati. To dokazuje i naša na sl. 1, gdje se vidi gornji dio jedne stražnje noge s velikim dijelom recipijenta, koji je sačuvao i rub.

Oblik je takvih posuda, kako je to istakao Korošec u vezi s posudama iz Danila, poluloptast, a leži na četiri noge: dvije prednje kraće i uglavnom

⁵ Dujmović, Neolitska obredna posuda iz Danila u Dalmaciji, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku (VAHD), LIV, 1952, sl. 1, T. III; Korošec, Nova neolitska kulturna grupa na području Dalmacije, isti broj Vjesnika, str. 102.

ravne (sl. 2), dvije stražnje dulje i ovalno modelirane (sl. 1, 3). Zbog toga je otvor posude zakošen. Prednje su noge položene s donje strane posude uz rub otvora, dok stražnje koso podržavaju posudu. Oblik je naše prednje noge stožast, malo zakrivljen, stopalo zaobljeno. Stražnja je noga (sl. 3) duguljasta, spljoštena, s elipsastim presjekom i ravnim stopalom. Na gornjem se dijelu koljenasto izbočuje. S gornje strane posude, u blizini ruba aplicirana

Sl. 1 a—6 a. Ulomci neolitskih kulturnih posuda iz Smilčića

je polukružna masivna ručica položena paralelno s otvorom. Posuda se mogla upotrebljavati, samo kad bi se mehanički dovela u horizontalan položaj, ali u tom slučaju nije mogla stati na nogama. Vidi rekonstrukciju na sl. 7.

Kod danilskih su posuda površina između nogu, unutarnje strane nogu i unutarnja strana ručice — slabo vidljiva mjesta bila obično premazana crvenom bojom. Vanjski plašt posude i ručice, prednje i bočne strane nogu ukrašene su istim urezanim motivima, koji su bili crveno inkrustirani. Identično se aplicira urezani ukras i kod naših, dok inkrustaciji i bojanju nema traga, što su mogle, bar neke, posjedovati, ali nije sačuvano osim tragova

kod ulomka na sl. 1. Svi su fragmenti iz Smilčića, osim br. 4, ukrašeni udubljenim motivima.

Fragmenti na sl. 1 i 2, iako ne pripadaju istoj posudi, imaju identičan motiv. Prekriveni su uglatim linijama, koje formiraju meandrastu mrežu. Pojedini prostori između dviju linija ispunjeni su poprečnim paralelnim urezima. Ukraš je do slabije vidljivih dijelova, kao i po rubu recipijenta, pa ispred kraja nogu završen ravnom linijom. Kod noge br. 2 ukraš je izveden užim i plićim udubljenjima nego kod br. 1. Noga na sl. 3 ima različit motiv. Površina joj je prekrivena paralelno položenim nizovima četverokutastih polja ograničenih s tri ili četiri udubljene linije. Četverokute dijeli uska vrpca ispunjena poprečnim paralelnim udubljenjima, kao što smo vidjeli kod prethodnog meandrastog motiva. Cijeli sitem dočarava kasetirani ukraš.

Od ručica su dvije ukrašene. Imaju presjek u obliku čunja bliskog trokutu s ravnom ili konkavnom bazom, koja sačinjava unutrašnju stranu ručice i nije ukrašena. Jedna ručica ima jednostavnu spiralu, kojoj su međuprostori šrafirani. Jedan rub ručice prati linija (sl. 5). Druga je ručica (sl. 6) ukrašena s jedne i s druge strane plitko udubljenim kosim paralelnim linijama, koje formiraju cik-cak motiv.

Kako sam spomenuo, potpune analogije imamo u Danilu, što nam govori o istim kulturnim elementima u oba nalazišta. Osim cijele posude u Danilu je nađeno dosta ulomaka nogu takvih posuda,⁶ a isto tako potpuno identičnih ručica.⁷ Uz identične oblike i dekorativni su motivi jednako koncipirani, a više ili manje i slični.

Sličan uglati ornament imamo na spomenutoj cijeloj posudi. Ona usto posjeduje i šrafirane uske vrpce, kakve smo vidjeli u Smilčiću (sl. 1, 2). Identično ukrašen fragment kao naša dva ulomka je dio druge kulne posude iz Danila.⁸ Meandrastu mrežu, ali bez šrafiranih vrpce ima i jedna ručica iz Danila,⁹ a kod druge je nešto slično.¹⁰ Osim spirale svi su ovi motivi u Smilčiću izolirani. Meandar je, kako kaže Korošec, i u Danilu vrlo rijedak.¹¹ Danilo i Smilčić povezuje i mreža s cik-cak motivom (sl. 6). U Danilu su pojedini prostori, koje stvaraju linije tog motiva, šrafirani,¹² kao što se vidi kod nas unutar meandrastog i kasetiranog motiva (sl. 1—3). To nam govori, da su se sva tri ova motiva (cik-cak, meander i kasete) upotrebljavali istovremeno, odnosno da ih moramo bar blisko datirati. Cik-cak je ukraš, jednako kao u Smilčiću, i u Danilu rijedak.¹³ U Danilu nemamo

⁶ Korošec, *ibid.*, sl. IV, 19, sl. V, 22, T. V, 5; Korošec, *Iskopavanja u Danilu kraj Šibenika, Ljetopis JAZU 60, 1955, T. II, T. IV (Ljetopis)*; Korošec, *Nekaj pripomb k izvoru butmirske kulturne skupine, Arheološki vestnik VI/1, 1955, sl. 11, 12, 15 (Arh. vestnik)*; Korošec, *Ceramica dipinta della costa dalmata, Bull. pal. it. 1956, sl. 1; 2, br. 4—6.*

⁷ Korošec, *VAHD 1952, sl. IV, 21, V, 23, VI, 24, T. V, 4, 5; Ljetopis, T. II; Arh. vestnik, sl. 3, 15; Ceramica dipinta, sl. 2, br. 1—3.*

⁸ Korošec, *Ceramica dipinta, sl. 2, br. 5.*

⁹ Korošec, *VAHD 1952, sl. V, 23, T. V, 4.*

¹⁰ Korošec, *Arh. vestnik, sl. 15; zatim ulomak jedne posude: Ceramica dipinta, sl. 4, br. 12.*

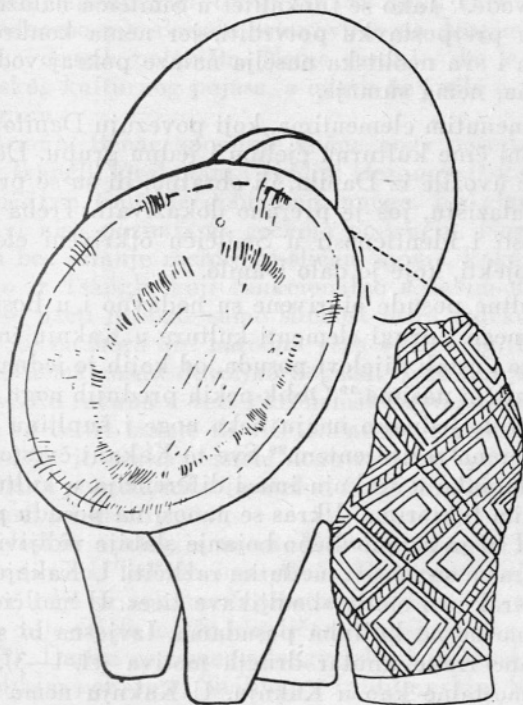
¹¹ *VAHD 1952, str. 107, 112—115.*

¹² Korošec, *Arh. vestnik, sl. 9; Ceramica dipinta, sl. 3, br. 7 (stalak za vazuu).*

¹³ Korošec, *VAHD, str. 106, 107.*

kasetiranog ornamenta, ali oba nalazišta i kroz taj motiv povezuju uske šrafirane vrpce.

Spirala se u Smilčiću kao i u Danilu mnogo upotrebljava (sl. 5). Oblik joj je u oba nalazišta potpuno identičan: jednostavno izvedena, obično urezana-udubljena, češće međuprostori šrafirani. Uz kultne posude to je najjači elemenat, koji povezuje Smilčić s Danilom. Zbog toga neću na pro-

Sl. 7. Rekonstrukcija neolitske kultne posude iz Smilčića

blemu spirale ovdje zadržavati, jer sve, što je u vezi s tim rekao Korošec u navedenim radnjama, vrijedi uglavnom i za Smilčić. Njeno se vezivanje s Bosnom samo nameće. Spirala butmirske kulturne grupe razvijenija je i kompliciranija, pa kronološki, po svemu, kasnijeg postanka.¹⁴

Ni na jednom fragmentu kulturnih posuda iz Smilčića nije jasno uočena inkrustacija i bojanje slabije vidljivih dijelova crvenom bojom, što još ne znači, da prvotno nisu postojali. Inkrustacija, a bez sumnje i bojanje morali su biti česti u Smilčiću, pogotovo što je to redovito u potrebi kod danilskih

¹⁴ Benac, Prehistorijsko naselje Nebo i problem butmirske kulture, 1952; Korošec, opp. cit.

obrednih posuda.¹⁵ Naše posude na sl. 2 i 6 nisu mogle biti inkrustirane, jer su im udubljenja ukrasa vrlo plitka. Čini se, da je većina posuda ovog tipa bila ornamentirana, ali da se ukras uopće nije primjenjivao uvijek dosljedno. Zbog toga postoji primjeraka bez ukrasa, što dokazuje jedna ručica (sl. 4), a takvih slučajeva ima i u Danilu.¹⁶ Bar ne posjeduju urezani ukras. Možda su bile bojane, pa boja nestala.

Radi svog specifičnog oblika, načina upotrebe i sistema ukrašavanja Korošec je pretpostavio, da je ovaj tip posuda mogao služiti u kultne svrhe u vezi s kultom vode.¹⁷ Iako se i lokalitet u Smilčiću nalazi pokraj potoka, nemoguće je ovu pretpostavku potvrditi, jer nema konkretnih dokaza, a usto se uglavnom i sva neolitska naselja nalaze pokraj vode. Da je služila u nekim obredima, nema sumnje.

Po svim spomenutim elementima, koji povezuju Danilo i Smilčić, uočava se jasno, da oni čine kulturnu cjelinu i jednu grupu. Da li su se kultne posude u Smilčić uvozele iz Danila, ili obratno, ili su se proizvodile u jednom i drugom nalazištu, još je prerano dokazivati. Treba naglasiti, da su uz mnoge sličnosti i identičnosti u Smilčiću otkriveni elementi tipološki stariji nego su objekti, koje je dalo Danilo.

Identične kultne posude otkrivene su nedavno i u Bosni (Kakanj). Ne samo te posude, nego i drugi elementi kulture u Kaknju imaju sličnosti sa Smilčićem.¹⁸ Noge i ostali dijelovi posuda, od kojih je jedna rekonstruirana, uglavnom su identični našima.¹⁹ Oblik nekih prednjih nogu potpuno je istovetan našoj na sl. 2. Jednako imaju neke noge i šupljinu s gornje strane, koja je bila zatvorena recipijentom.²⁰ Sve to Kakanj čvrsto povezuje s Danilom i Smilčićem, iako u Kaknju ima i diferencija u kulturi, što je uslovljeno i geografskim faktorima. Ukras se nanosi na posudu po istom sistemu kao u Smilčiću. I tu je ustanovljeno bojanje slabije vidljivih dijelova crvenom bojom.²¹ Ukrasni su motivi međutim različiti. U Kaknju se primjenjuju šrafirane vrpce, trokuti i motiv »bodljikave žice«. U Smilčiću se nalaze oba prva motiva, samo ne na kulturnim posudama. Izvjesna bi sličnost bila kod nas uske šrafirane trake unutar drugih motiva (sl. 1—5), kao u Danilu, premda nisu samostalne kao u Kaknju. U Kaknju nema spirale, koja je osnovni ukrasni motiv u Smilčiću i Danilu, kao i meandra ni kasete. Kakanj je kronološki vrlo blizak, ali nije sačinjavao kompaktnu kulturnu cjelinu s dva dalmatinska nalazišta. On je s njima imao kulturne veze i dodire, ali je primao utjecaje i s drugih područja. Funkcija im je i oblik ovih posuda

¹⁵ Od mnoštva ulomaka, koje je izbacio traktor, crvenu inkrustaciju posjeduje samo fragment jedne zdjelice iz Smilčića. Možda bi mogli smatrati inkrustacijom tragove crvene boje u udubinama ukrasa kultne posude na sl. 1. Pri nedavnom iskapanju otkriveno je dosta inkrustiranih fragmenata keramike. — Korošec, VAHD 1952, str. 102, 107, 115; Ljetopis, str. 199; *Ceramica dipinta*, str. 302.

¹⁶ Korošec, Ljetopis, str. 199.

¹⁷ VAHD 1952, str. 113.

¹⁸ Oblici posuda, obrada kremenih artefakta, neki ukrasni motivi..., ali su ipak veze mnogo manje nego s Danilom.

¹⁹ Benac, Osnovna obilježja neolitske kulture u Kaknju, GZM 1956, T. V, VI.

²⁰ Ibid., T. VI, 2. — Naša sl. 2.

²¹ Ibid., str. 173, 176.

zajednička, ali je dekoracija ovisila o raznim faktorima i utjecajima. Analogije na pr. za motiv »bodljivkave žice« traži Benac u Češkoj.²²

Benac spominje još jedno neobjelodanjeno nalazište s ovakvim posudama na četiri noge: Caverna del Muschio, Nabrežina (Aurisina) kod Trsta.²³

Benac je u Crvenoj Stijeni i Zelenoj Pećini ustanovio potpuno identične ručice, bez ukrasa, samo se ne zna oblik posuda, kojima su pripadale.²⁴ Nema nikakvih dokaza, da su pripadale tipu naših kulturnih posuda sa četiri noge. S tim u vezi napominjem, da se ovakav oblik ručica u Smilčiću nije upotrebljavao, odnosno nije dosada ustanovljen na drugim vrstama posuda.

Zasada nema drugih nalazišta. Nema sumnje, da je tip ovih posuda produkt jadranskog kulturnog pojasa, a odatle se širile u područja, koja su gravitirala Jadranu.

Kao komparaciju Benac spominje slične noge posuda na četiri ili tri noge nađenih u Tsangli, Drahmani i okolini Heroneje.²⁵ Premda su sličnosti nogu sasvim uočljive, time ne dobivamo mnogo, jer glavnu ulogu igraju recipijenti, kakvi nisu poznati na grčkom području. Noge, koje spominje Benac, nosile su bez sumnje recipijent sličan onome, kakav se vidi na drugom mjestu, isto iz Tsangli, koji funkcionalno s našim nema ništa zajedničkog.²⁶ Može se uzeti u obzir samo sličnost nogu i dekoracije (u odnosu na Kakanj), što još ne mora biti naročita veza s Grčkom (Benac, GZM 1956, str. 179), jer zato nema zasad dovoljno dokaza. Svakako je i o tim analogijama potrebno voditi računa u vezi s kronološkim fiksiranjem naših kulturnih posuda. Posuda sa četiri manje ili više slične noge imamo u mnogim kulturnim grupama, jer je ovakav sistem nogu raširen kod neolitskog posuda. Funkcionalno slična posuda, iako formalno različita i bez nogu, nađena je u slavonskoj kulturi, a i kasnije.²⁷

Drugih tipoloških analogija nema. Može se govoriti samo o izvjesnim dekorativnim dodirima. Takvih ima dosta. Prostorno najbliže slične veze imamo na Hvaru, gdje su neki međuprostori linearnog žigosanog ornamenta šrafirani.²⁸ Iako nije cijeli motiv identičan, podsjeća nas na slične detalje kod nas (sl. 1—3). Datira se između lengyelske i badenske kulture, te povezuje sa zvonolikim peharom, Sicilijom i Ljubljanskim Barjem.²⁹

Kasete slične našima imamo na jednoj amfori iz Mađarske, koju Childe stavlja u neolitski period II (2600—2300 g.).³⁰ Dosta je sličan našima motiv,

²² Ibid., str. 177—178.

²³ Ibid., str. 177, nap. 40. Na predavanju u Beogradu 31. ožujka 1957 u okviru III. sastanka prethistoričara Jugoslavije Benac je spomenuo, što je potvrdila i D. Garašanin, da su se kultne posude sa četiri noge našle u Prištini i Novom Pazaru. Da li je dotle dopirao utjecaj s primorja, još treba ispitati.

²⁴ GZM 1957, str. 27, 44, T. IV, 4, sl. b; str. 70, 76, 77, T. XIII, 5, 6.

²⁵ Benac, GZM 1956, str. 177, 178—180; Wace-Thompson, Prehistoric Tessaly, str. 199, sl. 142 f.

²⁶ Wace-Thompson, o. c., sl. 57 g.

²⁷ Schmidt, Die Burg Vučedol, Zagreb 1945, T. 42, 1 a, b (polukuglast oblik, ravno dno, otvor koso položen); Hoffiller, Prehistorijske žare iz Velike Gorice kraj Zagreba, Buličev zbornik 1924, str. 4, sl. 2.

²⁸ Novak G., Prehistorijski Hvar, Grapčeva spilja, Zagreb 1955, T. CCXXXI, 1—6, str. 231.

²⁹ Ibid., str. 45, 54.

³⁰ The Danube in Prehistory, 1929, sl. 53 a.

koji čini neki prijelaz između kasete i meandra iz potiske kulture u Vinči, kod kojeg su neki međuprostori šrafirani.³¹ Izvjesnu dalju sličnost predstavljaju mnogi četverokutasti motivi u slavonskoj kulturi, premda se razlikuju od naših. U slavonskoj kulturi oni formiraju frizove, dok su prave kasete, koje prekrivaju cijelu površinu, rijetke, a i u tom su slučaju samo formalno slične našima.³² Kod nas je upotrebljen tektonski motiv kasetiranog drvenog stropa.

Meandroidni se motivi nalaze na širem području. Najbliži su oni iz potiske kulture u Vinči, gdje prekrivaju veće površine.³³ Garašanin kaže, da se meandar često upotrebljava u Vinči, osobito u vinčansko-tordoškoj fazi (8—6,5 m), prije 2500. g., oko kojeg datuma postavlja početak vinčansko-pločničke faze.³⁴ Meandar je uopće raširen u tom periodu na području vinčanske kulturne grupe. Nalazi se i u ranom neolitu Makedonije,³⁵ Mađarskoj oko 2400. g.,³⁶ Rumuniji, osobito u Boian A grupi.³⁷

Vrlo slični meandrasti motivi, ali bez šrafiranih međuprostora nalaze se na Liparima, a i u drugim predjelima Italije.³⁸ Taj sloj istraživači (Bernabò Brea i Cavalier) stavljaju u treći stupanj neolita Italije (na Liparima period I, a colskim otocima II = »periodo dello stile di Capri«), uporedo s prvom fazom Dimini u Grčkoj, Tsountas B 3β, 3000—2900. g.³⁹ To je druga faza srednjeg neolita.

Sličan motiv kosih snopova linija, koje slažu cik-cak uzorak (sl. 6) imamo u Vinči (oko 2600—2400. g.), Butmiru,⁴⁰ pa i u slavonskoj kulturi.⁴¹

Prema svemu može se dosta jasno odrediti položaj kulturnih posuda iz Smilčića. Jače osvijetliti karakter kulture u Smilčiću još je prerano, dok se ne obradi cjelokupan materijal, koji je izišao na vidjelo, a definitivnu će se sliku moći dobiti tek duljim sistematskim istraživanjem.

Iako sam naveo neke analogije naših posuda s hvarskom i slavonskom kulturom, ne bismo se na njih mogli jače osloniti. Spomenute analogije imaju ipak drugi karakter. Na Hvaru je to ukras izveden točnikom, oblik posuda i kulturni odnosi drugi. Slično je i sa bijelom inkrustiranom slavonskom keramikom. Ti se elementi datiraju na konac neolita i početak brončanog doba. Iako se mogu povući izvjesne paralele, naše posude imaju starijih elemenata. Spomenute analogije na posudama iz Smilčića mogle bi

³¹ Miložčić, *Chronologie der jüngeren Steinzeit Mittel- und Südosteuropas*, 1949, T. 35, 12; Vasić, *Vinča II*, T. CI, 366, str. 187.

³² Schmidt, o. c., T. 41, 2.

³³ Miložčić, o. c., T. 35, 10, također i 12; Schmidt, o. c., sl. 67, 4; Vasić, *Vinča II*, T. CII, 367, str. 187—188; up. i Vasić, *Vinča III*, T. I, 1, str. XXI; Schachermeyr, *Die ältesten Kulturen Griechenlands*, 1955, sl. 21.

³⁴ Garašanin M., *Hronologija vinčanske grupe*, 1951, str. 35, 151; up. Vasić, *Vinča II*, str. 173—175.

³⁵ Miložčić, o. c., T. 16, 2 (Servia I).

³⁶ Menghin, *Handbuch der Archäologie IV*, 1950, T. 6, 2.

³⁷ *Ibid.*, T. 6, 5; Miložčić, o. c., T. 23, 10.

³⁸ Bernabò Brea-Cavalier, *Civiltà preistoriche delle Isole Eolie e del territorio di Milazzo*, Bull. pal. it. X, 1956, sl. 12, str. 24—25, 26, 27.

³⁹ *Ibid.*, str. 8, 13, 90—91, te kronološka tabla. U istom sloju postoji ukras od snopova linija složenih u cik-cak motiv samo izveden bojanjem: sl. 8 e—f, h.

⁴⁰ Miložčić, o. c., T. 31, 1; Radimsky-Hoernes, *Neolitische Station von Butmir*, T. IV, 18, V, 4; Fiala-Hoernes, *Neolitische Station von Butmir II*, T. VI, 6.

⁴¹ Schmidt, o. c., T. 44, 13.

biti prauzor kasnijim motivima u slavonskoj kulturi. Što se tiče vinčanske kulture i kultura Mađarske, Rumunije, Makedonije i Italije vidjeli smo, da se analogni elementi uglavnom datiraju u srednji neolit. S tim možemo više računati.

Potpuno međutim odrediti položaj kulturnih posuda iz Smilčića možemo jedino po predmetima iz Danila i Kaknja. Stratigrafija u Danilu nije poznata, niti su još objavljeni svi rezultati istraživanja. Korošec ga je najprije datirao paralelno s Butmirom, a kasnije od Hvara I.⁴² On ga sada međutim stavlja ranije od butmirske grupe, a dodiruju se na početku butmirske. Tako ga datira i ranije od Hvara I.⁴³ Nema sumnje, da su Korošcevi sadašnji razlozi za veću starost Danila od Butmira i Hvara točni, iako pojedini elementi traju dulje.

Kulturne su posude svakako starije od butmirske grupe, jer se na njenim lokalitetima nisu našle. Zato govori i cilindrični stalak za posude, koji nije ustanovljen u Smilčiću, ali se često javlja u Danilu.⁴⁴ Sa Smilčićem ga, kako smo vidjeli, povezuje identičan ukras cik-cak spleta sa šrafiranim međuprostorima. Potome se s njime povezuju četiri naše posude (sl. 1—3, 6). Korošec dokazuje, da se je iz tog stalka razvio spajanjem s posudom donji cilindrični dio kruškastih amfora butmirske kulture, a potome da su ti stalci iz Danila dosta stariji od butmirske grupe i utjecali na formiranje spomenutih amfora (ibid.). Spirala to ne mora negirati, iako je glavni ukrasni motiv u Danilu i Butmiru, a jedan od glavnih u Smilčiću. Butmirska je spirala mnogo razvijenija i kompliciranija, pa potome mlađa. I u Danilu kao i Smilčiću treba svakako voditi računa o duljem trajanju na-seobina, a time i kronološkim razlikama.

Točnost takvog vremenskog fiksiranja kulturnih posuda iz Smilčića potvrđuje i nalazište Kakanj, koje se prostire na području butmirske kulture, a s njom nema skoro nikakvih dodira. Povezuje se po svemu s Danilom i Smilčićem. Karakter njegove kulture pokazuje veću starost od butmirske. Ima dodira sa starčevačkom i vinčansko-tordoškom grupom.⁴⁵ Benac ga potom datira u stariju neolitsku fazu, koja odgovara »najstarijim pojavama vinčansko-tordoške faze u Vinči«, oko 2600. g.⁴⁶ Benac i Korošec tvrde, da je Kakanj kronološki paralelan s Danilom.⁴⁷

Kako se iz svega vidi, naše kultne posude, kao i uglavnom sve spomenute bliže ili dalje analogije moramo postaviti u srednji neolit. Time se relativna kronologija može dosta pouzdano odrediti. To u najnovije doba Benac i utvrđuje, pa smješta u srednji neolit Kakanj uporedo s Danilom, Crvenom Stijenom II i mlađom fazom Zelene Pećine III.⁴⁸ Do toga je došao u prvom redu na temelju spomenutih ručica identičnih našima. Njima moramo, u ovom slučaju obzirom samo na kultne posude, pridružiti i Smil-

⁴² VAHD 1952, str. 115; Korošec, *Ceramica dipinta*, str. 318; *Arh. vestnik*, str. 14, 23; *Ljetopis*, str. 201, 202.

⁴³ *Ceramica dipinta*, str. 318, 320.

⁴⁴ Korošec, *Arh. vestnik*, sl. 9, str. 16.

⁴⁵ Benac, *GZM* 1956, str. 173 i d.

⁴⁶ *Ibid.*, str. 178.

⁴⁷ *Ibid.*, str. 179; Korošec, *Ceramica dipinta*, str. 317, 320.

⁴⁸ *GZM* 1957, str. 44, 80, 77, 78.

čić.⁴⁹ Dosta je teže s apsolutnom kronologijom radi različitih kronoloških varijacija. Benac fiksira srednji neolit oko 2700—2400. g.⁵⁰

Osim Danila i Kaknja moramo ovdje uzeti naročito u obzir i Italiju, u prvom redu zbog općeg karaktera kulture u Smilčiću, koja je usko povezana s talijanskim neolitom, pogotovo starijim; pa radi geografske blizine moraju biti kronološki sinhroni, ili s minimalnim diferencijama. U vezi s kulturnim posudama imamo analogija, kako smo vidjeli, samo u meandroidnom motivu, koji se datira oko 3000—2900. g., također u srednji neolit. Ta se datacija približuje onoj, koju postavlja Benac, i nema sumnje, da te dvije postavke moramo uzeti posebno u obzir pri razmatranju kulturnih posuda iz Smilčića. Ova bi datacija mogla odgovarati i obzirom na pojavu impresso keramike u Smilčiću.

Po svom obliku kulture posude ovog tipa zahvataju istočno-jadranski primorski pojas i područje, koje njemu gravitira. Tu su formu bez sumnje diktirale specifične društvene gradacije i svojstvenost duhovne kulture stanovništva ovog pojasa. Dekorativnim motivima čine cjelinu u općem karakteru materijalne kulture užeg kompleksa, a u širem smislu pridružuju se manifestacijama područja, koje u prvom redu sačinjavaju Balkanski i Apeninski poluotok, Podunavlje i jugoistočna Evropa. To je svakako uzrok i dokaz kulturnih, a bez sumnje i ekonomskih dodira i veza u okviru tog kruga.

Opis ulomaka

Sl. 1-1b. Dio stražnje noge s ostatkom tijela glinene posude na četiri noge. Površina je žućkastocrvenkasta, a dijelom prelazi u crnu boju. Unutrašnjost je žućkasta s tragovima glačanja. Kod ovog je fragmenta zemlja najčišća. Pomiješana je s vrlo usitnjenom kristalnom prašinom. Sredina je zida posude siva, a na nozi smeđa. Zemlja je dosta dobro pečena, ali raspucana. Presjek je noge ovalan. Vanjska je površina, osim slabije vidljivog dijela posude i noge, ukrašena udubljenim paralelnim uglatim linijama, koje prave meandroidni motiv. Neki su međuprostori šrafirani. Uz rub otvora posude i do unutrašnje strane noge motiv završava ravna linija. U udubinama se ukrasa vide ostaci crvene boje. Vis. 8,8 cm, presjek noge 6,2 × 2,9 cm, debljina stijenke 0,8 cm.

Sl. 2-2b. Prednja noga zemljane posude na četiri noge. Napravljena je od najobičnije, grube, crnosive, slabo pečene zemlje, pomiješane s usitnjenim kamenčićima. Površina je djelomično žuta, a dijelom crnosiva kao i zemlja. Noga ima oblik malo zakrivljenog čunja. Nije potpuno puna. S gornje strane ima malu udubinu. Na površini se vide ostaci glačanja. Površina je ukrašena plitkim uglatim udubljenim paralelnim linijama, koje čine meandroidni motiv. Neki su međuprostori šrafirani. Ispred kraja noge motiv završava ravna linija. Vis. 5,4 cm, promjer baze 4 × 3,1 cm.

Sl. 3-3b. Stražnja noga glinene posude na četiri noge. Napravljena je od najobičnije, grube, crnosive zemlje, pomiješane s usitnjenim kamenčićima.

⁴⁹ Čitav dosada otkriveni materijal u Smilčiću zahvata veće razdoblje. Općenito se može smjestiti u razdoblje od mlade faze starijeg neolita, kroz cijeli srednji i početnu fazu mladeg neolita.

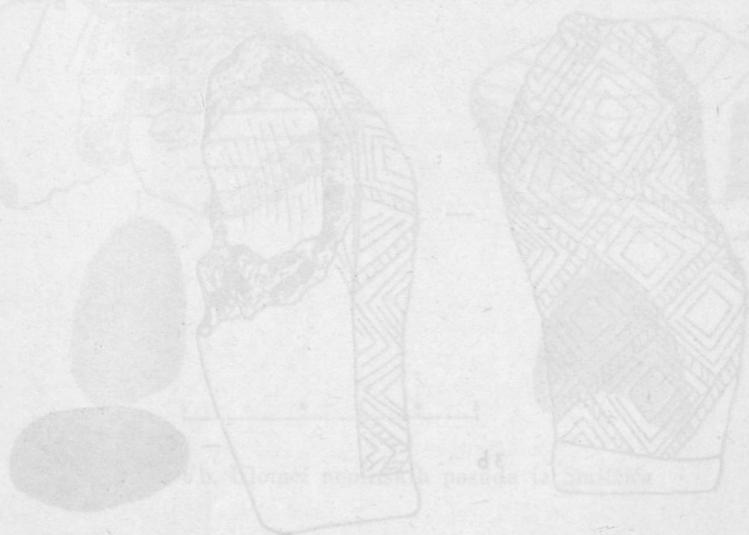
⁵⁰ GZM 1957, str. 44, 45, 80.

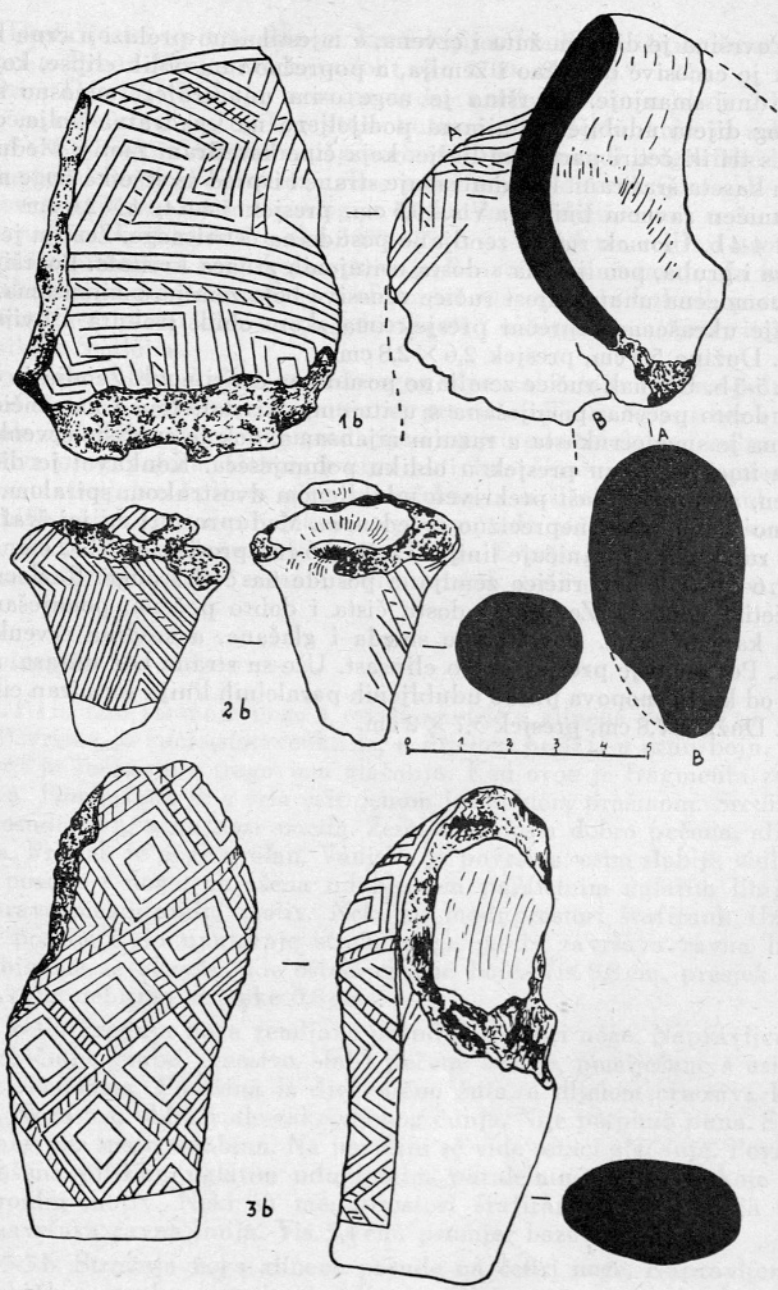
ćima. Površina je dijelom žuta i crvena, a mjestimično prelazi u crnu boju. Presjek je crnosive boje kao i zemlja, a poprečno ima oblik elipse, koja se prema dnu smanjuje. Površina je noge osim unutaršnjeg, odnosno slabo vidljivog dijela udubljena linijama podijeljena na kvadratna polja, ograničena s tri ili četiri paralelne linije, koja čine kasetirani motiv. Međuprostori su kasetna šrafirani. Do unutrašnje strane i ispred završetka noge motiv je ograničen ravnom linijom. Vis. 10,5 cm, presjek 3,4—4, 4 × 2,6 cm.

Sl. 4-4b. Ulomak ručice zemljane posude na četiri noge. Zemlja je najobičnija i gruba, pomiješana s dosta usitnjenih zrnaca kristala. Površina je kao i homogena unutrašnjost ručice crnosive boje zemlje u nijansama. Ručica nije ukrašena. Poprečni presjek ima skoro oblik trokuta s uvijenom bazom. Dužina 5,5 cm, presjek 2,6 × 2,8 cm.

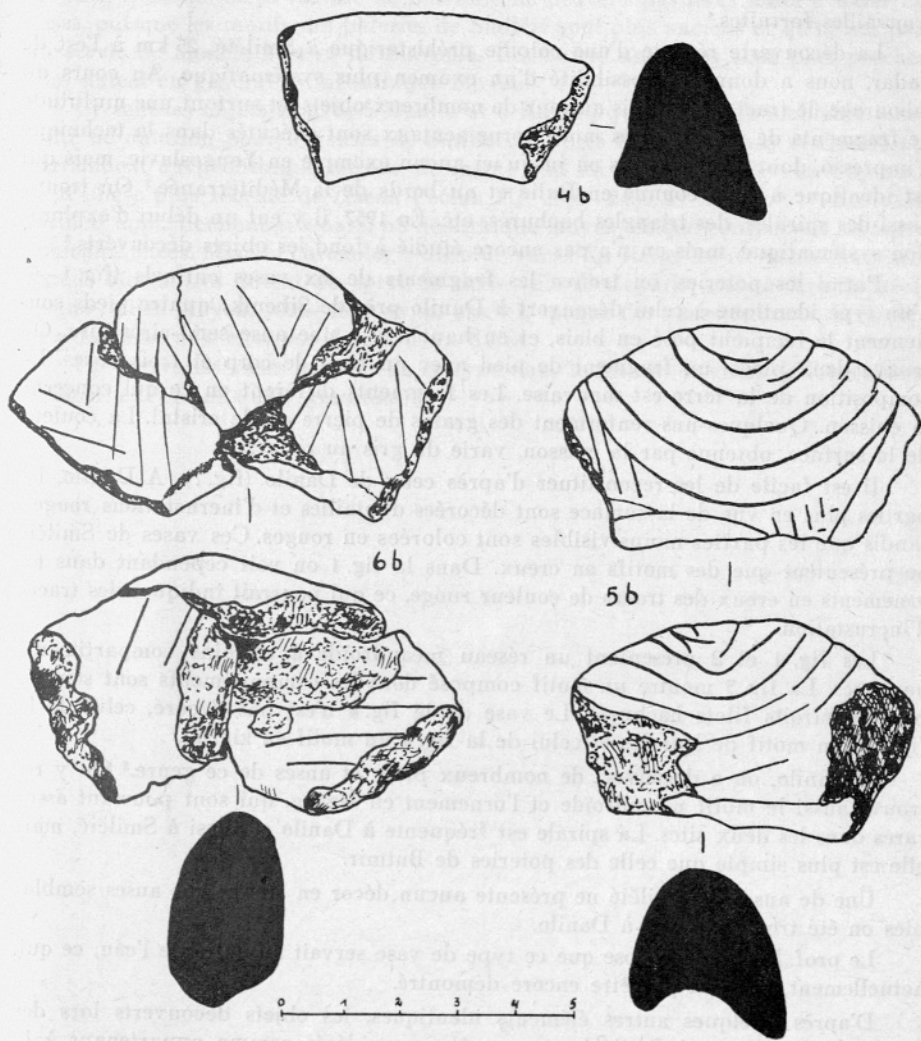
Sl. 5-5b. Ulomak ručice zemljane posude na četiri noge. Zemlja je dosta čista i dobro pečena, pomiješana s usitnjenim kristalićima i kamenčićima. Površina je smeđecrnkasta u raznim nijansama, dok je središte crvenkasto. Ručica ima poprečan presjek u obliku polumjeseca. Konkavni je dio neukrašen, a vanjski plašt prekriven udubljenom dvostrukom spiralom, mjestimično krivudavo i neprecizno izvedenom. Međuprostori su joj šrafirani. Jedan rub ručice ograničuje linija. Dužina 6 cm, presjek 3,25 × 2 cm.

Sl. 6-6b. Ulomak ručice zemljane posude na četiri noge. Razlomljena je u četiri komada. Zemlja je dosta čista i dobro pečena, pomiješana sa sitnim kamenčićima. Površina je smeđa i glačana, a sredina crvenkasto-smeđa. Poprečni je presjek skoro elipsast. Uže su strane bez ukrasa, a šire imaju od kosih snopova plitko udubljenih paralelnih linija formiran cik-cak motiv. Dužina 7,8 cm, presjek 3,7 × 2 cm.

Sl. 1 b—3 b. Ulomci neolitskih kulturnih posuda iz Smilčiča

Sl. 4b—6b. Ulomci neoliitskih posuda iz Smilčića

RÉSUMÉ

Vases culturels néolithiques de Smilčić

En Dalmatie septentrionale, le néolithique n'est connu jusqu'ici que par des trouvailles fortuites.¹

La découverte récente d'une colonie préhistorique à Smilčić, 25 km à l'est de Zadar, nous a donné la possibilité d'un examen plus systématique. Au cours du labourage, le tracteur y a mis au jour de nombreux objets, et surtout une multitude de fragments de poteries. Les motifs ornementaux sont exécutés dans la technique d'impresso, dont nous n'avons eu jusqu'ici aucun exemple en Yougoslavie, mais qui est identique à celle connue en Italie et au bords de la Méditerranée.² On trouve aussi des spirales, des triangles hachurés, etc. En 1957, il y eut un début d'exploration systématique, mais on n'a pas encore étudié à fond les objets découverts.³

Parmi les poteries, on trouva les fragments de six vases culturels (fig. 1—6) d'un type identique à celui découvert à Danilo près de Šibenik: quatre pieds soutiennent le récipient posé en biais, et en haut il y a une anse semi-circulaire. On trouva deux pieds, un fragment de pied avec un bout de corp et trois anses. La composition de la terre est mauvaise. Les fragments diffèrent en ce qui concerne la cuisson. Quelques-uns renferment des grains de pierre ou de cristal. La couleur de la surface, obtenue par la cuisson, varie du gris au rouge.

Il est facile de les reconstituer d'après ceux de Danilo (fig. 7). A Danilo, les parties plus en vue de la surface sont décorées d'intailles et d'incrustations rouges, tandis que les parties moins visibles sont colorées en rouges. Ces vases de Smilčić ne présentent que des motifs en creux. Dans la fig. 1 on voit cependant dans les ornements en creux des traces de couleur rouge, ce qui pourrait indiquer des traces d'incrustation.

Les fig. 1 et 2 présentent un réseau méandroïde à certains compartiments hachurés. La fig. 5 montre un motif composé dont les compartiments sont séparés par des étroits filets hachurés. Le vase de la fig. 4 n'est pas décoré, celui de la fig. 5 a un motif de spirales et celui de la fig. 6 un motif en zigzag.

A Danilo, on a découvert de nombreux pieds et anses de ce genre.⁵ On y trouve aussi le motif méandroïde et l'ornement en zigzag, qui sont pourtant assez rares dans les deux sites. La spirale est fréquente à Danilo et aussi à Smilčić, mais elle est plus simple que celle des poteries de Butmir.

Une de anses de Smilčić ne présente aucun décor en creux; des anses semblables on été trouvées aussi à Danilo.

Le prof. Korošec suppose que ce type de vase servait au culte de l'eau, ce qui, actuellement, ne peut pas être encore démontré.

D'après quelques autres éléments identiques, les objets découverts lors des fouilles à Danilo et à Smilčić peuvent être considérés comme appartenant à la même culture.

Des vases culturels pareils ont été découverts à Kakanj (Bosnie)¹⁹ dont la culture est sous plusieurs aspects parallèle à celle de Smilčić. Ses motifs décoratifs sont pourtant différents, et on n'y trouve pas de spirale.

Le prof. Benac cite quelques cas analogues: Caverna del Muschio à Aurisina près de Trieste, les récipients à quatre pieds découverts à Priština et à Novi Pazar.²³ Il a constaté des anses identiques à Zelena Pečina (Herzégovine) et à Crvena Stijena

(Monténégro).²⁴ Mais il paraît que ces anses appartenaient à des vases d'un autre type.

On retrouve certains décors similaires à Hvar,²⁸ en Hongrie,³⁰ dans la culture de Slavonie,³² à Vinča,³³ en Macédoine,³⁵ en Roumanie³⁷ et en Italie.³⁸

Les éléments de la culture de Slavonie ne peuvent pas nous aider à dater nos vases, puisque les motifs des poteries de Smilčić sont plus anciens et qu'ils auraient pu servir de modèle à ceux de Slavonie. Les autres analogies sont plus proches; elles datent en général du néolithique moyen.

Ce sont les objets trouvés à Danilo et à Kakanj qui offrent la meilleure possibilité de datation pour les vases de Smilčić. D'après Benac, Kakanj et Danilo appartiennent au néolithique moyen, de même que les fouilles de Crvena Stijena II et la phase plus récente de Zelena Pečina III, 2700—2400 av. n. ère.^{48, 50} Nos vases culturels appartiennent eux aussi au néolithique moyen, ce que confirment les autres analogies citées. Mais la chronologie absolue varie. En Italie, les éléments décoratifs pareils aux nôtres datent du «periodo dello stile di Capari», c'est-à-dire du néolithique italien moyen, 5000—2900 av. n. ère.³⁹ L'époque des vases culturels de Smilčić se situe donc aux environs de ces deux dates.

On trouve les vases culturels de ce type dans le littoral oriental de l'Adriatique et dans les régions qui y gravitent.

KULTURNA OPREDELITEV MATERIALNE KULTURE NA KOLIŠCIH PRI IGU*

PAOLA KOROŠEC

Med najdišči na Ljubljanskem barju so do sedaj vedno največjo pozornost vzbujala kolišča pri Igu. Kot takšna so bila v znanstveni literaturi zelo često obravnavana, bodisi kot celota zase ali pa v zvezi s slavonsko kulturno skupino. Kot celota zase nudijo ta kolišča vrsto vprašanj, od katerih so nekatera poskušali rešiti, medtem ko so nekatera druga bila samo nakazana. Največ zanimanja je vedno vzbudila keramika, ki jo nam nudijo ta najdišča. Čeprav ta ni bila nikdar v celoti objavljena in čeprav vse njene oblike niso znane, so jo vendar skušali vezati z raznimi drugimi kulturnimi skupinami. Glede na način postavljanja naselbin je bila predvsem povezavana z vzhodnoalpskimi koliščarskimi kulturami. Pozneje je bila materialna kultura barjanskih kolišč povezana s slavonsko kulturno skupino. Ne mislim navajati vseh dosedanjih mnenj o povezovanju s to kulturno skupino, kar so že mnogi večkrat storili.¹ Ravno tako ne nameravam obravnavati problem, v kakšnem kulturnem in kronološkem odnosu je materialna kultura naših najdišč do slavonske kulturne skupine. Mislim samo znano gradivo kulturno opredeliti in povezati z ostalimi kulturami tega časa.

Podrobneje so obdelali keramično gradivo kolišč pri Igu predvsem Ložar in za njim J. Korošec. Ložar, ki je iskal za našo keramiko praoblike ali prakulturo, je del ostalin vezal z dolgo vrsto kulturnih skupin na področju Srednje Nemčije in Češke. Del predmetov je pa izločil in jih povezal s kulturo zvončaste čaše.² J. Korošec, ki je skušal našo kulturo obravnavati kot celoto na temelju posameznih njenih elementov, jo je vezal s slavonsko kulturno skupino in jo tudi skušal relativno kronološko opredeliti. Poleg tega pa vidi tudi vpliv zvončaste čaše.³ Ker pač nimamo o nekdanjih izkopavanjih podrobnih dnevnikov in poročil, a vemo, da je na tem delu barja bilo odkritih več skupin kolišč,⁴ bom skušala s tipološko analizo keramike in drugih predmetov dokazati, da celotni material iških kolišč ne predstavlja homogene celote. Glede na nadaljnjo povezavo z ostalimi kul-

* Dokumentacijskega gradiva (risb in slik) ne prinašam, ker je v pripravi katalog gradiva iških kolišč.

¹ Zgodovina Ljubljane I, J. Korošec, Oris predzgodovine Ljubljane, Ljubljana 1955 (odslej Zgodovina Ljubljane), 251. Poleg tu omenjene literature je potrebno dodati še: Milojčić, Grosser historischer Weltatlas, München 1953, 54, T. 3. — Banner, Die Pécelér Kultur, Budapest 1956, 162, 174, 223, 248, 258.

² Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, Ljubljana 1941 (odslej GMDS), 1 sl. — Čas, Ljubljana 1941, 175 sl.

³ Zgodovina Ljubljane, 250 sl.

⁴ L. c., 244.

turnimi skupinami in na osnovi karakterističnih elementov bom skušala dognati kulturni značaj našega gradiva, dalje pa tudi medsebojni odnos kolišč ter njihov odnos do drugih kultur.

Da predstavljaja inventar iških kolišč vplive večjega števila kulturnih skupin, nam najbolj jasno pričajo same keramične oblike ter posamezni elementi, ki bi jih mogli staviti, ako bi predstavljali kulturno celoto, v zelo široko časovno periodo. Marsikakšni elementi, ki so divergentni med seboj, med ostalim spada sem tudi ornamentika, ne kažejo samo razvojni proces v krogu ene in iste kulturne skupine, temveč moramo računati na več kulturnih skupin in na njih vplive.

Nehomogenost celotne keramike, ki je bila najdena na koliščih pri Igu, je opazil tudi Dežman že pri samih izkopavanjih. Jasno se to vidi po opombi, ki jo je dal pri poročilu o najdbi pri Igu, kjer omenja, ko so nalleteli na novo kolišče, da se to razlikuje »vor dem früheren durch die viel dichter stehenden stärkeren Pfähle aus; die mitunter sehr elegant verzierten Geschirrscherben tragen den Charakter einer fortgeschritteneren Cultur. Die häufiger auftretenden Bronzeobjecte weisen ganz entschieden auf die Bronzezeit hin und sicherlich stehen bei der weiteren Ausbeute dieses Pfahlbaues reichlichere Bronzefunde als es bisher der Fall war, in Aussicht.«⁵ Ta mala Dežmanova opomba, ki so jo v glavnem spregledali, je zelo dragocen podatek za podkrepitev nadaljnjega tolmačenja poleg raznih opazovanj na samem gradivu.

Na osnovi zgoraj omenjenih momentov ter na osnovi nekaterih karakterističnih keramičnih oblikovnih elementov, ki vežejo keramiko iških kolišč v homogene celote, je mogoče razlikovati dve veliki keramični skupini. V prvo skupino bi spadale posode v obliki amfor,⁶ vrčev,⁷ posode na votlih nogah,⁸ dalje antropomorfne in podobne vaze⁹ ter idoli¹⁰ poleg vrste miniaturnih¹¹ in grobih posod.¹² Vse te posode imajo ali bolj kroglasto¹³ ali pa bolj ovalno obliko,¹⁴ medtem ko so redko bile bikonične.¹⁵ Vrat je bil po navadi cilindričen in se ostro ali blažje loči od ramena.¹⁶ Dna so vedno jasno naznačena.¹⁷ Ročaji so zvečine manjši, z okroglim presekom,¹⁸ bolj redko pa trakasti.¹⁹ Nahajamo jih na ramenu ali pa vežejo rame z ustjem, toda zelo

⁵ Sitzungsberichte d. k. k. Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Cl. LXXXIV, Jahr. 1876, Wien 1877, 472.

⁶ GMDS 1941, 33, sl. 2, 3, 9. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 2, 5; T. VI, 4; T. VII, 1.

⁷ GMDS 1941, 33, sl. 8, 10. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 4; T. IV, 7.

⁸ Glasnik Istoriskog društva Novi Sad, knj. XIV, 20, sl. 14, 10 a, b. — Zgodovina Ljubljane, T. IV, 1; T. V, 6.

⁹ Zgodovina Ljubljane, T. I, 2, 3; T. II.

¹⁰ L. c., T. I, 1.

¹¹ Gradivo ni objavljeno in se nahaja v Narodnem muzeju v Ljubljani.

¹² Zgodovina Ljubljane, T. IV, 6. Ostalo gradivo ni objavljeno.

¹³ GMDS 1941, 33, sl. 2, 10. Ostalo gradivo ni objavljeno.

¹⁴ L. c., sl. 3. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 4, 5. (Ostalo neobjavljeno.)

¹⁵ GMDS 1941, 33, sl. 8. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 1, 3, 6.

¹⁶ Zgodovina Ljubljane, T. IV, 6, 7; T. III, 1—6. — GMDS 1941, 33, sl. 2, 3, 6—10.

¹⁷ Zgodovina Ljubljane, T. III, 1, 3—6. — GMDS 1941, 33, sl. 3, 6—10.

¹⁸ GMDS 1941, 33, sl. 2, 7, 9. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 1, 2.

¹⁹ GMDS 1941, 33, sl. 8, 10. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 3, 4; T. IV, 7.

pogosto sežejo samo do izpod ustja. Zanimiv pojav pri tej skupini so posode, pri katerih je manjše perforirano ušesce diametralno velikemu ročaju. Na mesto ušesca je lahko predstavljeno tudi krajše plastično, horizontalno rebro ali pa manjša plastična vzboklina.²⁰ Nekatere posode imajo tudi največjo periferijo-klek izdelano v obliki sfernega četverokotnika,²¹ s pomočjo votlih, komaj vidnih vzboklin, ki so na nekaterih posodah zamenjane s plastičnimi apliciranimi vzboklinami.²²

V drugo skupino spadajo razne skodele,²³ bolj redko nekatere oblike amfor²⁴ in vrčev,²⁵ dalje plitke skodele,²⁶ čaše,²⁷ kupe na visoki, polno delani ali votli nogi,²⁸ in polkroglaste kupe z odebeljenim ustjem.²⁹ Vse posode imajo več ali manj kroglasto ali bučasto obliko, predvsem v spodnjem delu.³⁰ Dno pogosto ni posebej naznačeno in tedaj je na dnu lahko tudi omfalos³¹ ali več valjkastih nožic.³² Na nekaterih primerih skodel se spodnji del zožuje v izrazito dno, ki je lahko celo ornamentirano.³³ Vrat se na posodah te skupine blaže ali pa ostreje loči od ramena.³⁴ V smeri ustja se vrat more tudi lijakasto širiti.³⁵ Redkeje se uporablja cilindričen vrat.³⁶ Na nekaterih primerih, posebno na čašah, vrat sploh ni oddeljen od ramena, tako da dobi posoda zvončasto obliko.³⁷ Največja periferija ima pogosto oster klek³⁸ ali pa votle oziroma plastične vzbokline.³⁹ Ročaji so lahko okroglega preseka, medtem ko so trakasti ročaji bolj redki, vežejo pa rame z ustjem ali pa vrat pod ustjem z ramenom.⁴⁰ Nekateri ročaji imajo na obeh koncih kot nadaljevanje plastična rebra.⁴¹ Zelo pogosto so poleg takšnih ročajev tudi subkutana ušesca, ki stoje vodoravno na največji periferiji.⁴²

Najbolj zanimiva in tudi zelo karakteristična je ornamentika, kakor je že poprej bilo omenjeno. Ornamentika deli tudi našo keramiko v dve skupini ter ji daje svoj karakterističen pečat. Pri prvi skupini se ornamentika

²⁰ GMDS 1941, 33, sl. 6, 7. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 1. — Glasnik Zemaljskega muzeja, Sarajevo 1942, 53, sl. 3, 4.

²¹ Zgodovina Ljubljane, T. III, 3, 6. — GMDS 1941, 33, sl. 7.

²² Zgodovina Ljubljane, T. III, 2.

²³ Zgodovina Ljubljane, T. IV, 3. (Ostalo neobjavljeno.)

²⁴ L. c., T. V, 1; T. VI, 3, 1 (čeprav po obliki pripada prvi skupini). — Arheološki vestnik 1957, 22, T. III, 2–5 (ostalo gradivo neobjavljeno).

²⁵ Arheološki vestnik 1957, 21, T. II, 3 (ostalo gradivo neobjavljeno).

²⁶ Zgodovina Ljubljane, T. VII, 10 (ostalo gradivo neobjavljeno).

²⁷ L. c., T. V, 3; T. VII, 6 (ostalo gradivo neobjavljeno).

²⁸ Glasnik Istoriskog društva Novi Sad XIV, 20, sl. 1, 2, 8.

²⁹ Zgodovina Ljubljane, T. VII, 5, 8, in dr.

³⁰ L. c., T. VI, 1; T. VII, 5, 8–10. — Arheološki vestnik 1957, 22, T. III, 2–5.

³¹ Glej opombo 30.

³² Much, Kunsthistorischer Atlas, Wien 1889, T. XI, 15.

³³ Fragment se nahaja v »Kunsthistorischer Museum« na Dunaju pod inv. št. 364.

³⁴ Zgodovina Ljubljane, T. IV, 2, 4; T. VI, 1–3; T. VII, 7, 10. — Arheološki vestnik 1957, 22, T. III, 2–5; T. II, 2, 3.

³⁵ Zgodovina Ljubljane, T. V, 1, in dr.

³⁶ L. c., T. VI, 1. — Arheološki vestnik 1957, 21, T. II, 1 (po vsej verjetnosti).

³⁷ Zgodovina Ljubljane, T. V, 3.

³⁸ L. c., T. IV, 3; T. VII, 6, 10.

³⁹ L. c., T. III, 2 (drugi primeri v Narodnem muzeju neobjavljeni).

⁴⁰ L. c., T. VI, 3 (drugi primeri neobjavljeni).

⁴¹ Gradivo neobjavljeno.

⁴² Zgodovina Ljubljane, T. IV, 3. — Arheološki vestnik 1957, 22, T. III, 2.

tehnično veže z vrezom in brazdastim vrezom ter večjimi ali manjšimi posevno stoječimi vbodi s šilom. Sama motivika pa predstavlja širok trak, ki je največkrat zaprt s spodnje in z zgornje strani. To polje se navadno pri ročaju zapira, poleg tega je pa razdeljeno v metope. Metope so izpolnjene z različnimi geometrijskimi liki v obliki kroga, koncentričnih krogov, z vpisanim križem ali brez njega, v obliki prostostojećih križev, šrafiranih trikotnikov, s katerimi so izvedeni tudi drugi geometrijski liki, itd. Navadno je ornamentika le na največji periferiji, toda zelo često je cikcakasta črta tudi pod samim ustjem. Včasih imamo tudi ročaje, ki so bili ornamentirani. Posebno so zanimive kupe na nogi v obliki križa s svojo ornamentiko. Motivika na tej vrsti posod se ne razlikuje od ostale v tej skupini. Na kupah je bila ornamentirana tako notranja kakor tudi zunanja stran, poleg tega pa tudi noga in celo sama stojna ploskev.⁴³ Ornamentika druge skupine je bila izdelana z žigosanjem in sicer z nitjo, ovito okoli nekega predmeta ali same niti. Ta je poleg tega dopolnjena z malimi navpičnimi vbodi šila. Ornamentika je tako na vratu kakor na ramenu. Motivika pa ni več tako raznolika kakor pri prejšnji skupini; je zelo preprosta in obsega razne navpične, vodoravne ali cikcakaste linije, ki lahko izpolnjujejo vso površino ali pa so v skupinah. Tako dobljene metope pa nikdar niso izpolnjene s kakšnim drugim motivom. Dalje je od geometrijskih motivov zelo pogosto uporabljen šrafirani trikotnik, ki se pa nikdar ne uporablja v kombinacijah. Tudi pri tej skupini so ročaji lahko ornamentirani. Kupe te skupine so ravno tako ornamentirane z notranje strani, dalje na samem ustju in na zunanji strani pod ustjem. Poleg takšnih ornamentov imamo tudi posamezne keramične oblike, ki so bile v pasovih ornamentirane po vsej površini.⁴⁴

Ako za zgornje oblike naših obeh keramičnih skupin iščemo analogije, bomo videli, da jih lahko najdemo v različnih kulturah. Splošni karakter naše prve skupine nahajamo v kulturah prehodnega časa, kakor je kultura vzhodnoalpskih kolišč, dalje badenska, pécelska in druge kulture.⁴⁵ Kljub vsem skupnim karakteristikam, ki vežejo našo skupino z zgornjimi v neko daljno sorodnost, je vendar ne moremo z njimi identificirati in ožje povezovati, ker nahajamo medsebojne analogije samo v posameznih elementih. Tako je n. pr. ušesce, diametralno večjemu ročaju na eni in isti posodi, element, ki je razširjen v nekaterih prej imenovanih kulturah in celo na posodah t. i. kanelovane keramike na Češkem.⁴⁶ Povezava s kulturami vzhodnoalpskih kolišč bi mogla biti tudi v grobi keramiki, ki je ornamentirana z različnimi plastičnimi rebri, okrašenimi z odtisi prstov.⁴⁷ Takšno keramiko je v veliki meri prevzela tudi pécelska kultura⁴⁸ ter nekatere druge, ki so na področju, ležečem severozahodno od nje.⁴⁹ Povezava med

⁴³ Ornamentika na vseh keramičnih objektih naše prve skupine.

⁴⁴ Ornamentika na vseh keramičnih objektih naše druge skupine.

⁴⁵ Pittioni, *Urgeschichte des Österreichischen Raumes*, 188 sl. — Banner, *Péceler Kultur*, 248.

⁴⁶ R. R. Schmidt, *Burg Vučedol*, Zagreb 1945, T. 21, sl. 8. — Banner, *Péceler Kultur*, T. LIV, 3; T. XLII, 3; T. I, 1—3 (tukaj nahajamo, sodeč po slikah, na posodi velik trakast ročaj in tri vertikalna subkutana ušesca). — Schránil, *Vorgeschichte Böhmens und Mährens*, 1928, 66, T. XII, 27.

⁴⁷ Pittioni, *Urgeschichte des Österreichischen Raumes*, sl. 122/1, 125/1, 2, 135, 146.

⁴⁸ Banner, *Péceler Kultur*, T. I in sl.

⁴⁹ Hörnes, *Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa*, Wien 1925, 755.

badensko in pécelsko kulturo ter našo je tudi v tehniki finega barbotina, ki ga ravno tako nahajamo na nekaterih posodah naših kolišč pri Igu.⁵⁰ Po vsej verjetnosti bi mogli iskati za vse te keramične oblike prototip v neki kulturi, ki za sedaj na Ljubljanskem barju ni znana, ki pa ni znana tudi za ostale sorodne kulture.⁵¹ Našo ornamentirano keramiko so mnogi povezovali s skupino Mondseea, ker so menili, da je naša keramika sorodna tej. Medtem pa, razen načina prebivanja oziroma stanovanja obeh skupin, nimata Mondsee in prva kulturna skupina kolišč pri Igu niti v ornamentiki, ako izpustimo belo inkrustacijo, niti med keramičnimi oblikami nobenih medsebojnih analogij. Splošno je mnenje, da imajo vse te kulturne skupine svoj izvor v nordijskih kulturah.⁵² Medtem je pa Pia Laviosa-Zambotti zavzela povsem nasprotno stališče. Ona namreč sodi, da keramika z Mondseea s svojimi grobimi oblikami in ornamentiko ni mogla vplivati na keramiko po fakturi veliko finejšo in bogatejšo ornamentiko, ki jo imamo na koliščih pri Igu.⁵³ Ne glede na kakršno koli hipotezo lahko danes trdimo, da se naša prva skupina z Iga lahko veže z drugimi sorodnimi kulturami samo glede na poprej omenjene elemente. Domnevati moremo tudi, da je ta skupina pod vplivom ene ali več kultur, ki danes še niso znane, ki so ji pa dale močan pečat, po katerem se razlikuje od vseh imenovanih kultur. Vsekakor je eden od posebno karakterističnih elementov za našo kulturno skupino kupa na votli nogi v obliki križa, katere prototipe moramo iskati v neki kulturi, ki nam danes ravno tako še ni znana, katere krog širjenja pa ni mogel biti zelo oddaljen od nas. Zanimivo je, da večkrat naletimo na elemente te naše skupine v sklopu t. i. vzhodnoalpske lengyelske skupine.⁵⁴ Ta skupina ima v svojem inventarju tudi kupo ali pa skodelo na zelo visoki, votli, konični nogi. Četudi ne nameravam povezati našo kupo na nogi s posodo na nogi iz te kulturne skupine, mislim, da tega momenta ne smemo spregledati. Ravno ta nam govori, da moramo na tem področju iskati neko vmesno kulturno skupino, ki je v svojem inventarju varovala tradicijo kupe na nogi in ki je morala z večjim številom elementov sodelovati pri formiranju naše prve skupine na Igu. Ta vmesna kultura se je mogla v svojih začetkih vezati zopet s kulturo vzhodnoalpskega Lengyela. Domnevati celo moremo, da je vmesna kultura mogla biti identična z našo prvo skupino v neki starejši fazi. Za takšno domnevo govori že sama kupa na votli nogi, kakor tudi kupa na votli nogi v obliki križa, ki se je brez dvoma razvila iz prve pod vplivom neke druge oblike.

Tesnejšo zvezo med našo prvo skupino in badensko-pécelsko skupino bi poleg že poprej omenjenih elementov lahko videli tudi v kupi z ного

⁵⁰ Pittioni, *Urgeschichte des Österreichischen Raumes*, sl. 123/2, 122/3. — Banner, *Pécel Kultur*, T. XIX, 27; T. XX, 25, 26; T. XXXV, 13; T. LV, 14 (ta keramična oblika je identična z nekaterimi iz Mondseea, Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 147/1, 2, 4).

⁵¹ Pittioni, *Urgeschichte*, 188. — Banner, *Pécel Kultur*, 248. — Miložčić, *Weltatlas*, 33.

⁵² Hoernes, *Urgeschichte der bildenden Kunst*, 754. — Childe, *The Danube in Prehistory*, 209 sl.

⁵³ Pia Laviosa-Zambotti, *Le più antiche culture agricole europee*, Milano 1945, str. 404.

⁵⁴ Pittioni, *Urgeschichte*, 234. — J. Korošec, *Neue Kulturgruppe späten Neolithikums in Nodrwest Jugoslaviens* (v tisku).

v obliki križa, kjer jo zelo pogosto nahajamo.⁵⁵ Ta moment bi se glede na Pittionijevo tolmačenje mogel pojasniti kot »aufgebaute Infiltration auf Kontaktwirkung«. ⁵⁶ Na temelju tega, da se takšna kupa javlja v zaprtih najdbah teh dveh kultur (badenske in pécelske),⁵⁷ imamo lahko našo kulturno skupino za istočasno s tema dvema skupinama. To bi se nekako skladalo z Menghinovim mnenjem, ki je trdil, da bi ljubljanska keramika v svoji starejši fazi časovno mogla sovpadati z badenskim tipom.⁵⁸ Ali je mogoče videti direkten vpliv naše prve skupine tudi na ornamentiko posameznih keramičnih objektov v sklopu tipa Neusiedl, danes ni mogoče soditi.⁵⁹ V poštev prihajata dve ločni plastični rebri pod ročajem podobne posode⁶⁰ v eni kakor drugi skupini. Ta moment, kakor tudi oster klek, bi v resnici govoril za neko mlajšo fazo.

Drugo skupino keramičnega inventarja pri Igu je mogoče mnogo lažje opredeliti kakor prvo. Na temelju nekaterih pomembnih elementov, kakor so čaše v zvončasti obliki, dalje kupe z navznoter odebeljenim ustjem, mremo z vso verjetnostjo soditi, da je našo skupino mogoče vezati s skupino zvončaste čaše. Nasprotno čašam v zvončasti obliki, ki so bile najdene v Avstriji, na Ogrskem in Češkem, so naše čaše veliko manjše, poleg tega pa črnosivo žgane in v glavnem neornamentirane, čeprav tudi tu nahajamo včasih ornament razporejen v pasovih. Analogije tako za obliko, kakor tudi za ornamentiko, najdemo najprej v kulturi Remedella.⁶² S kulturo zvončaste čaše lahko vežemo tudi ornament v obliki krajših plastičnih reber z zgornje in spodnje strani ročaja (Schnurrbartornament).⁶³ Ta element živi še dalje v mlajši fazi zvončaste čaše.⁶⁴ Pittioni sodi, da je nordijskega izvora.⁶⁵ Medtem pa nahajamo tak ornament celo na nekaterih posodah jajčaste oblike z nizkim cilindričnim vratom, ki pripada mogoče celo neki starejši kulturni skupini, kakor je kultura zvončaste čaše. Na področju, kjer so takšne posode, je mogoče tudi center, od koder je kultura zvončaste čaše prišla v padsko nižino.⁶⁶ Elemente te kulturne skupine imamo tudi na fragmentu dna neke posode s kolišč pri Igu, ki je imela šest malih valjčnih

⁵⁵ Pittioni, *Urgeschichte*, 234 in sl. (glej tudi vso tu omenjeno literaturo). — *Arch. Ért.* 1940, 7 sl. — Dolgozatok 1942, 147.

⁵⁶ Pittioni, *Urgeschichte*, 234.

⁵⁷ L. c., 234 sl. — Serta Hoffilleriana, Zagreb 1940, 11. — WPZ 1939, 155. — *Arch. Ért.* 1940, 8 sl. — Dolgozatok 1942, 147. — L. c. 1939/40, 86 sl. (kulturne jame z dveh različnih mest). — Banner, *Péceler Kultur*, 131, T. CVII, 1, 2.

⁵⁸ Hoernes, *Urgeschichte der bildenden Kunst*, 763 »zeitlich dürfte die Laibacher Keramik in ihrem älterem Abschnitte mit der Badener Typus zusammenfallen«.

⁵⁹ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 120 (obe zgornji sliki).

⁶⁰ L. c., sl. 120 (zadnja slika pri dnu).

⁶¹ L. c., sl. 174—178. — Patay, *Frühbronzeitliche Kulturen in Ungarn*, Budapest 1938, 20 sl. — Schráníl, *Vorgeschichte Böhmens u. Mährens*, T. XVI, 1, 3, 16, 18.

⁶² *Bulletino die Paletnologia italiana* (odslej BPI) Colini 1898, T. XI, 4. — L. c. 1899, T. III, 5, 5 a.

⁶³ Schráníl, *Vorgeschichte Böhmens u. Mährens*, 84, T. XVI, 9.

⁶⁴ L. c., 84, T. XVII, 1. — Pittioni, *Urgeschichte*, 182/1, 1 a, 120 (zadnja slika pri dnu).

⁶⁵ Pittioni, *Urgeschichte*, 261.

⁶⁶ BPI 1905, 181, sl. 26 (takšne nahajamo tudi v Italiji; str. 177, sl. 22). — Bailloud et Mieg de Boofzheim, *Les civilisations néolithiques de la France*, Paris 1955, 66, T. XXVIII, 3.

nožic. V kulturi zvončaste čaše imamo takšne nožice na kupah⁶⁷ ali na kroglastih posodah. Po vsej verjetnosti je tudi naš fragment pripadal podobni posodi.⁶⁸

Posebna karakteristika mlajše faze zvončaste čaše je poudarjenost kleka oziroma največje periferije. Ta element imamo posebno razširjen v krogu te kulture jugozahodno od naših krajev. Za poudarjenost največje periferije nahajamo tudi sferni štirikotnik, ki ga imajo amorfe à fiasco v tipu Rinaldone.^{68a} Poudarjanje največje periferije je priljubljeno tudi v naši drugi keramični skupini. Za naše primere imamo najbolj pogoste analogije na področju severno od Ljubljanskega barja. Poleg ostrega kleka in sfernega štirikotnika so na največji periferiji tudi plastične bolj konične vzbokline,⁶⁹ ki so včasih obkrožene z vrezano črto.⁷⁰ Navadno so zvezane plastične vzbokline s skodelami z ročajem, ki je proti dnu zelo zožen. Dalje spadajo v skupino elementov mlajše zvončaste čaše tudi posode, ki so ornamentirane na samem dnu.⁷¹ Vsi takšni elementi, ki jih imamo v naši drugi skupini, so karakteristični za mlajšo fazo zvončaste čaše na področju Avstrije,⁷² posebno zastopano v tipu Ragelsdorf-Oggau-Loretto.⁷³ Dalje jih imamo v wieselburški kulturni skupini,⁷⁴ a tudi v krogu skupine Kisa-postag.⁷⁵ Na salzburškem področju se podobni elementi vežejo z zgodnjo bronasto dobo.⁷⁶

Posode v obliki globokih ali pa plitkejših terin in skodel s trakastim ročajem, ki imajo nekoliko usločen visok vrat, ki direktno prehaja v oster klek, so karakteristika unjetiške keramike. Te oblike se javljajo v njeni starejši fazi, podobno kakor tudi v mlajši fazi zvončaste čaše.⁷⁷ V Italiji se javljajo v kulturi Remedella, posebno pa v tipu Rinaldone,⁷⁸ kjer moramo po vsej priliki iskati ne samo analogije, temveč tudi prototipe za subkutana ušesca na naših posodah.⁷⁹ V kakšnem odnosu so takšna ušesca s subkutanimi ušesci pécelske in badenske kulturne skupine, nam je danes še neznano.⁸⁰

⁶⁷ BPI 1899 (S. Bartolomeo). — Pittioni, Urgeschichte, 262, sl. 182/6.

⁶⁸ Pittioni, Urgeschichte, sl. 193/4, 4 a, kakor tudi marsikakšne kupe iz Tököla in Budakalazsa, ki se nahajajo v Nemzeti muzeju v Budimpešti. — Itd.

^{68a} BPI 1905, T. XIV, 2. — P. Laviosa-Zambotti, Le più antiche culture, T. III, 5.

⁶⁹ Pittioni, Urgeschichte, sl. 203/4, ter zadnja slika pri dnu na desni strani.

⁷⁰ MAGW 1929, 188, sl. 12.

⁷¹ Fragment se nahaja v »Kunsthistorischer Museum« na Dunaju.

⁷² MAGW 1929, 185, sl. 4 b, 5 b.

⁷³ Pittioni, Urgeschichte, sl. 186/1 a, 5.

⁷⁴ L. c., sl. 216/1 a.

⁷⁵ A. Mozsolics, Der frühbronzezeitliche Urnenfriedhof von Kisa-postag, Budapest 1942, T. I, 221 b.

⁷⁶ MAGW 1929, 185.

⁷⁷ L. c., 186, sl. 11; str. 184, sl. 6 a. — Pittioni, Urgeschichte, sl. 181/3 a—c; sl. 203 (prva neoštevilčena posoda z leve strani).

⁷⁸ BPI 1898, T. VI/7.

⁷⁹ BPI 1899, T. XV/8. — BPI 1900, T. VI, 4. — BPI 1905, T. XIV/2, XIII/5. — Laviosa-Zambotti, Le più antiche culture, 50, T. III, 1; str. 54 in sl.

⁸⁰ Banner, Die Péceler Kultur, 162 (posebno često se javljajo na posodah, imenovanih »Fischbuten«, ki imajo precej veliko sorodnost s tako imenovano »vaso a fiasco«, ki je priljubljena v skupini Rinaldone). — Pittioni, Urgeschichte, sl. 129 (prva slika v zgornji vrsti).

Poleg teh vodečih keramičnih oblik je zelo zanimiva in karakteristična tudi ornamentika. Ker se veliko število ornamentov veže za analogne primere v Avstriji, bi pričakovali, da je tudi tehnika izdelave ornamentov vsaj sorodna, če že ne ista. Znano je, da je tehnika ornamentiranja kulture zvončaste čaše na področju Srednje Evrope bila poleg navadnega vrezovanja v glavnem izdelana z žigosanjem z deščico ali z nazobčkanim koleščkom.⁸¹ Potrebno je poudariti, da se takšna tehnika na naši keramiki ne javlja. Že poprej sem omenila, da je napravljena z žigosanjem z ovito nitjo⁸² in dopolnjena z majhnimi navpičnimi vbodi s šilom, s čimer je nastala cikcakasta črta. Ta tehnika ornamentiranja se veže z najdišči severne Italije, ki pripadajo starejši bronzi.⁸³ Način ornamentiranja le z žigosanjem z ovito nitko je znan na posodah licenske keramike (Litzenkeramik), ki se po Pittioniju veže s tako imenovano Einzelgrab kulturo.⁸⁴ Podobna ornamentika je uporabljena tudi na keramičnih oblikah skupine Kisapostag,⁸⁵ ki jo P. Patay veže z daljnim življenjem zvončaste čaše.⁸⁶

Na koncu se moramo dotakniti tudi tistih oblik, ki kažejo elemente tako ene kakor tudi druge naše skupine. Poleg fragmenta zvončaste čaše, ki bi po svoji obliki kakor tudi po ornamentiki pripadal naši drugi skupini,⁸⁷ imamo tudi nekoliko fragmentirano čašo, katere ornamentika je izdelana v tehniki naše prve skupine.⁸⁸ Drugi primer predstavlja amforo, ki se po obliki veže s prvo skupino, podobno kakor tudi sama motivika, medtem ko se mesto, kjer je ornamentika na posodi, veže z drugo skupino.⁸⁹ Tehnika, v kateri je ta ornamentika izdelana, sodeč po nekaterih analogijah, se veže s tehniko ornamentike Einzelgrab kulture. Tudi nazaj zavito in ob vrat prilepljeno ustje daje tej posodi mlajši karakter.⁹⁰ Ornament na ramenu posode nahajamo tudi na nekaterih vazah, ki bi zaradi ušesca, diametralnega večjemu ročaju, spadale v prvo skupino.⁹¹ Poleg tega imajo včasih te posode namesto kroglaste tudi bikonično obliko, ki zna za poudarek največje periferije imeti sferni štirikotnik. Plastične aplikacije na največji periferiji imamo, kar sem že poprej omenila, tudi na amforah, ki tako po ornamentiki kakor po obliki spadajo v prvo keramično skupino.⁹² Verjetno bomo morali sem všteti tudi večje število kup na votli nogi, posebno tiste, katerih noga je izdelana v obliki križa. Takšne kupe z votlo nogo, ki glede na obliko pripadajo prvi skupini oziroma osnovni obliki, imajo nekatere elemente, kakor so ornamentirano ustje ali dve majhni luknjici pod samim ustjem, ki se zopet vežejo na kulturo zvončaste čaše.

⁸¹ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 175, 176.

⁸² Laviosa-Zambotti, *Le più antiche culture*, 60.

⁸³ BPI 1898, T. XI, 1, 6. — BPI 1899, T. III, 5, 5a. — Montelius, *La civilisation primitive en Italie 1895*, Serija B, T. IV.

⁸⁴ Pittioni, *Urgeschichte*, 242 sl. — *Arheološki vestnik* 1957, 9 sl., T. I—IV.

⁸⁵ A. Mozsolics, *Der frühbronzezeitliche Urnenfriedhof von Kisapostag*, 92 sl., T. XIII—XVII.

⁸⁶ P. Patay, *Frühbronzezeitliche Kulturen*, 58.

⁸⁷ Nahaja se v Narodnem muzeju v Ljubljani. — BPI 1899, T. III, 5, 5a.

⁸⁸ *Zgodovina Ljubljane*, T. V, 3.

⁸⁹ L. c., T. VI, 3.

⁹⁰ To je tudi karakteristika posameznih posod v Straubingenu (po odlitkih v Römisch-Germanisches Zentralmuseum v Mainz).

⁹¹ GMDS 1941, 53, sl. 6. — *Zgodovina Ljubljane*, T. III, 3.

⁹² *Zgodovina Ljubljane*, T. III, 2.

Ne glede na takšne primere, ki se istočasno vežejo z različnimi kulturami, sovpadajo naše oblike bodisi z eno ali kakšno drugo kulturo, ki so pa med seboj časovno različne. Tako lahko sodimo, da naši dve keramični skupini predstavljata dve kronološko različni fazi. Kot starejšo fazo lahko označimo prvo skupino, ki se veže z badensko-pécelskim obdobjem, kot mlajšo pa drugo skupino, ki se zopet časovno veže s kulturo zvončaste čaše ali pa s starejšo fazo unjetiške kulture. Za starejšo fazo lahko samo domnevamo prototipe v neki kulturi, ki se je s svojim začetkom vezala s koncem tako imenovanega alpskega faciesa lengyelske kulturne skupine in katero bi glede na plastične predstave, ki imajo mogoče kulturni značaj, mogli vezati s tradicijo starejših podonavskih kultur. Za drugo skupino pa nahajamo prototipe v kulturi Remedella in v njej sorodnih bronastodobnih kulturah na zahodu.

O daljšem trajanju življenja naših kolišč pri Igu nam poleg keramičnega gradiva govori tudi ostali inventar teh naselbin. Na začetku je potrebno omeniti zelo veliko število koščenega in roženega orodja in orožja ter lesene posode.⁹³ Ti predmeti imajo svoje analogije v kulturah vzhodnoalpskih kolišč.⁹⁴ Po svojem značaju bi spadali še v konec neolitika, čeprav so se tudi še veliko kasneje uporabljali. Temu nasproti je številni inventar metalurške obrti, kakor so razni pripomočki za izdelavo kovinskih predmetov ter tudi sami kovinski objekti.⁹⁵ Skoraj vse to gradivo se po analogijah da vezati s starejšo bronasto dobo. Čeprav imamo glede na oblike odlitih kovinskih predmetov relativno manjše število, je glede na ohranjene kalupe le teh morala biti dokaj večja množina. Med najbolj pomembne spadajo bodeži-lamele.⁹⁶ Ti predmeti so zelo razširjeni. Tako jih nahajamo na jugozahodu v sklopu kulture Remedello,⁹⁷ kjer moramo po vsej verjetnosti iskati tudi izvor za naše primere z Iga. Dalje so v sklopu mlajše faze vzhodnoalpskih koliščarskih kultur⁹⁸ ter sorodne v nekaterih drugih kulturah (tip Ragelsdorf-Oggau-Loretto,⁹⁹ kultura zvončaste čaše na Češkem¹⁰⁰ itd.). Podčrtati je pa potrebno, da takšnih bodal niso našli v sklopu pécelske kulture na Ogrskem, temveč v sklopu pécelske kulture v Slavoniji in Sremu (Sarvaš,¹⁰¹ Dobanovci¹⁰² in drugod). Še bolj proti vzhodu jih imamo v krogu kulture sv. Kirilovo.¹⁰³ Ta bi mogla zaradi nekaterih spremljajočih keramičnih oblik biti vsaj delno, ako že ne popolnoma, časovno paralelna s pécelsko kulturno skupino, kakršno nahajamo v Slavoniji in Sremu.

⁹³ L. c., T. X, 4, 5, 7–10; T. XI, 6.

⁹⁴ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 151, str. 227.

⁹⁵ GMDS 1945, 65 sl. — Carniola 1909, 121 sl.

⁹⁶ GMDS 1945, 64, sl. 2; str. 65, sl. 3. — *Zgodovina Ljubljane*, T. XII, 1–3.

⁹⁷ BPI 1905, 105, sl. 5; 157, sl. 6.

⁹⁸ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 157/3.

⁹⁹ L. c., sl. 168/64, 65; sl. 190/1 in 191/3.

¹⁰⁰ Schránil, *Vorgeschichte Böhmens u. Mährens*, T. XVI, 11.

¹⁰¹ R. R. Schmidt, *Burg Vučedol*, Textbild 81 A.

¹⁰² Nahaja se v »Gradskem muzeju« v Zemunu.

¹⁰³ PZ 1914 (Kazarov), sl. 14.

Poleg bodežev-lamel z naših kolišč so znana tudi šila,¹⁰⁴ ki imajo prav tako kot bodeži analogije v starejši in mlajši fazi kulture zvončaste čaše.¹⁰⁵ Zanimiv predmet, ki je pa za kulturno opredelitev tudi atipičen, so kovinske sekire, pri katerih ločimo dva tipa. Prvi so ploščate sekire,¹⁰⁶ drugi pa sekire z luknjo za toporišče.¹⁰⁷ Oba tipa govorita za čas, ki obsega bakreno in starejšo bronasto dobo.¹⁰⁸ Od kovinskih predmetov sta dalje najdeni tudi dve zapestnici z nazaj upognjenimi konci.¹⁰⁹ Tudi ta oblika se veže s kulturami, ki so nastale pod vplivom zvončaste čaše (unjetiška na področju Avstrije¹¹⁰ ter wieselburška¹¹¹). Zaviti konec je zelo priljubljen tudi na iglah ter ostalih nakitnih predmetih tega mlajšega časa.¹¹²

Med kamenim orožjem in orodjem se poleg nekaterih neznatnih fragmentov in drugih podobnih predmetov izločajo sekire, ki so navadnih oblik¹¹³ in ki se vežejo z dokaj starejšim obdobjem, ter facetirane sekire,¹¹⁴ ki predstavljajo mlajši inventar na koliščih pri Igu. Za te nahajamo analogije tako v prehodnem času, kakor v starejši bronasti dobi.¹¹⁵ Med ostalim je najdeno tudi nekoliko brusov, od katerih so nekateri tudi preluknjani.¹¹⁶ Omeniti je potrebno tudi sulice iz sileksa v obliki lovorjevega lista s trnom,¹¹⁷ posebno glede na veliko število takšnih primerov v krogu kulture Remedello.¹¹⁸ Domnevamo lahko, da so od tod prišle na Ljubljansko barje. Proti severu nahajamo analogije zanje v kulturah, ki so nastale pod vplivom kulture zvončaste čaše (Einzelgrab kultura,¹¹⁹ unjetiška kultura¹²⁰ in druge).

Karakteristične predmete roženih izdelkov predstavljajo zaponke¹²¹ in okrasne ploščice.¹²² Tako eden kakor drugi predmet se veže s starejšo na zelo širokem področju, t. j. povsod tam, kjer je bila ta kultura razširjena ali kjer najdemo njen vpliv (kultura Remedello,¹²³ po Pittioniju starejša kultura zvončaste čaše,¹²⁴ wieselburška¹²⁵ itd.). Poleg mogoče še kakšnega

¹⁰⁴ GMDS 1943, 63, sl. 1. — Zgodovina Ljubljane, T. XIII, 1, 2.

¹⁰⁵ Pittioni, Urgeschichte, 259, sl. 181/4. — Stocký, Čechy v době bronzové, Praha 1928, T. XIII, 18; T. XIV, 4.

¹⁰⁶ Zgodovina Ljubljane, T. XII, 5, 8.

¹⁰⁷ Carniola 1909, 122.

¹⁰⁸ Pittioni, Urgeschichte, 353, sl. 1 a b—2 a b. — Childe, The Danube, 215.

¹⁰⁹ Carniola 1909, T. IV, 3.

¹¹⁰ Pittioni, Urgeschichte, sl. 198, 200.

¹¹¹ L. c., sl. 214. Tako prejšnje kakor te so okroglega preseka, medtem ko so naše izdelane iz pločevine.

¹¹² L. c., sl. 196, 197, 215/5, 6, 216/6. — Mozsolics, Der frühbronz. Urnenfr. von Kisapostag, 67 sl.

¹¹³ Zgodovina Ljubljane, T. IX, 3, 5.

¹¹⁴ L. c., T. IX, 1, 2, 4, 6. — Arheološki vestnik 1957, 9 sl., T. IV, 1—5.

¹¹⁵ Pittioni, Urgeschichte, sl. 133/1—4, 137/1—3, 141 (prve tri slike), 153/1, 3—5, 7, 164, 167/53, 56, 168/58—61 in dr. — R. R. Schmidt, Burg Vučedol, T. 27, sl. 1—5.

¹¹⁶ Zgodovina Ljubljane, 256. — Childe, The Danube, 209—210.

¹¹⁷ Zgodovina Ljubljane, T. X, 1—3. — Arheološki vestnik 1957, 9 sl., T. IV, 6, 7.

¹¹⁸ BPI 1898, 15—16, 33, sl. 29—31, T. V, 1, 2, 4. — BPI 1899, T. I, 1, 4. — BPI 1903, T. XIV, 1, 3, 7, 8; T. XIII, 2, 4.

¹¹⁹ Pittioni, Urgeschichte, sl. 168/62.

¹²⁰ Schráníl, Vorgeschichte Böhmens u. Mährens, T. XXIII, 19.

¹²¹ Zgodovina Ljubljane, T. X, 11, 12.

¹²² L. c., T. XI, 1.

¹²³ BPI 1901, T. VII, 7, 9, 10, 12.

¹²⁴ Pittioni, Urgeschichte, sl. 180, 181/1, 2. Material iz groba v Laa a. d. Taya ima poleg klasične zvončaste čaše tudi posode z ostrim klekom. Ta faza kulture

predmeta, ki je bolj ali manj karakterističen kakor kameni predmeti z vzdolžno vdolbino, bi bile to vse vodeče oblike kulturnega inventarja kolišč pri Igu poleg že omenjene keramike. Kulturna povezava posameznih elementov, ki je sorodna s povezavo keramičnih elementov, potrjuje točnost domneve o dveh časovnih periodah.

Poleg časovne opredelitve obeh naših skupin lahko na temelju analogij napravimo tudi kulturno opredelitev. Čeprav so razni strokovnjaki povezovali naš inventar z vplivom raznih drugih kulturnih skupin, kakor so razne nordijske skupine, vzhodnoalpske koliščarske kulture, unjetiška kultura, kultura zvončaste čaše itd., moramo sklepati, da imamo pri nas dve skupini s svojimi izrazitimi eksponati. Kakor sem že omenila, niso za starejšo kulturno fazo znani njeni prototipi. Lahko jo imenujemo le kot Ig I. Nemogoče jo je priključiti badenski skupini, kjer manjkajo njeni glavni in karakteristični elementi, kakor veliki trakasti ročajji, ki segajo čez ustje posod, dalje manjkajo kanelirani ornamenti in podobni elementi. Sama kulturna faza Ig I. kaže popolnoma drug karakter že glede na vrče, amfore, lego in obliko ročajev, antropomorfne predstave, posebno pa glede na bogato ornamentiko, za katero ne najdemo analogij niti po bogastvu niti po raznolikosti motivike, v nobeni doslej znani kulturi. Sam njen začetek, lahko na temelju nekaterih elementov, časovno nekako povežemo z vzhodnoalpskim lengyelskim faciesom. Življenje prve faze traja do prihoda novih nosilcev, ki starejšim nosilcem vrinejo nekatere elemente, sprejmejo pa od njih zopet druge. Za to govorijo tisti keramični izdelki, ki imajo elemente tako ene kakor druge kulturne in časovne faze.

Ves značaj druge faze Ig II. govori za starejšo fazo bronaste periode, ki se veže s področjem Avstrije. Prototipe za marsikakšne elemente, tako keramičnega inventarja kakor drugega, moramo iskati v krogu kulture Remedello. Kronološko je faza Ig II. paralelna mlajši fazi zvončaste čaše in unjetiški kulturi ter gradiščanski in ogrski wieselburški kulturi, prav tako pa tudi ogrski Kisapostag skupini. Povezavo z zadnjo kaže tako imenovana litzengeramika in amfora z ostro profilacijo na ramenu. Glede na vse analogije, ki mlajšo fazo, t. j. Ig II., vežejo s kulturo zvončaste čaše, bi jo mogli imeti za njeno podvrsto z nekaj mlajšimi elementi, kakor je pa ta na področju severne in severnega dela srednje Italije. Da je druga faza Ig II. segala v bronasto dobo, za to govore sekire z luknjo za toporišče, katerih kalupi so bili najdeni na koliščih pri Igu, kakor tudi bikonične posodice z ročajem v obliki plastičnega jezička, ki so karakteristična oblika že zrele bronaste dobe. To hipotezo bi potrjeval tudi fragment z votlo vzboklino, obkroženo z vrezano črto.

Kulturna skupina Ig II. je, sodeč po vsem inventarju, morala na našem področju predstavljati zelo močno postojanko, mogoče celo kulturni center, ki ni izvajal samo kulturnega vpliva, temveč celo kulturno ekspanzijo. Med

zvončaste čaše, nahajajoča se v tem grobu, predstavlja po Pittioniju starejšo fazo te kulturne skupine in je kronološko paralelna s predunjetiško kulturo, ki ima v svojem inventarju poleg mlajših razvojnih oblik tudi klasične elemente zvončaste čaše. Nikakor pa ne more biti kronološko paralelna unjetiški kulturi, kakor domneva Castillo (Ampurias XIII, 57).

¹²⁵ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 217 (prvi trije predmeti). Pittioni jih tolmači kot Knochenadel.

ostalim bi se mogoče na ta način mogla raztolmačiti tudi ornamentika in nekatere oblike, ki jih nahajamo v licenski keramiki in dalje na keramiki skupine Kisapostag.¹²⁶

Iz vsega lahko sedaj naredimo nekoliko sklepov:

1. Materialno kulturo starejših najdišč pri Igu lahko razdelimo v dve kulturni in časovni skupini: Ig I. in Ig II.

2. Starejša faza Ig I. ima svoj poseben značaj, ki je istočasen z badensko kulturo. Prototipov za to fazo nimamo.

3. Mlajša faza Ig II. pripada I. fazi bronaste periode. Nosilci te materialne kulture predstavljajo novo etnično skupino na Ljubljanskem barju, ki je sem verjetno prišla s področja severne Italije.

4. Ig I. se kronološko veže s kulturo vzhodnoalpskih kolišč, dalje z badensko in pécelsko kulturno skupino.

5. Ig II. se časovno veže z mlajšo fazo zvončaste čaše, tip Laa a. der Taya, tip Ragelsdorf-Oggau-Loretto, wieselburško kulturo, starejšo unjetiško kulturo, skupino Kisapostag itd.

6. S pojavom kulturne skupine Ig I. lahko postavimo njen začetek na konec alpskega faciesa lengyelske skupine do prihoda novih nosilcev.

7. Novi nosilci živijo dalje vse do začetka srednje bronaste dobe.

8. Ljubljansko barje kot močno kulturno središče sodeluje s svojo ekspanzijo verjetno pri ustvarjanju novih tipov, skupin in kultur severno od svojega področja širjenja.

9. Sodeč po celotnem gradivu, obsega kultura starejših kolišč pri Igu prehodno dobo in starejšo bronasto dobo.

ZUSAMMENFASSUNG

Kultureinreihung der materiellen Kultur in den Pfahlbauten bei Ig

Sowohl das keramische als auch das übrige Material aus den Pfahlbauten bei Ig sind bis jetzt schon öfters behandelt worden. Die Autorin ist auf Grund einiger sehr charakteristischen Elemente der Ansicht, dass dieses Material doch kein homogenes Ganzes darstellt. Weil wir für diese Fundorte ausser einiger Anmerkungen Dežmans keine stratigraphischen Angaben haben, sucht die Autorin auf Grund einer typologischen Gliederung und einer Analyse der Keramik und der anderen Gegenstände zu beweisen, dass wir es mit mehreren Gruppen zu tu haben. Ferner sucht sie den kulturellen Charakter der einzelnen Gruppen zu ergründen und sowohl die gegenseitigen Beziehungen der Pfahlbauten als auch ihre Beziehungen zu den anderen Gruppen zu bestimmen.

Auf Grund der keramischen und der anderen Formen, besonders aber auf Grund der ganzen Konzeption der Ornamentik und ihrer technischen Ausführung kommt die Autorin zum Schluss, dass man das kulturelle Material aus den Pfahlbauten bei Ig heutzutage in zwei Gruppen teilen müsse. Zur ersten Gruppe gehören Gefässe von amphoren- und krugartigen Formen, ferner Kreuzfußschalen mit hohlem Fuss, plastische Vasen und Idole. Ausserdem müssen her Miniaturgefässe und grobausgeführte Gefässe gezählt werden. Alle diese Gefässe sind mehr

¹²⁶ A. Mozsolics, Frühbronzezeitliche Urnenfriedhof v. Kisapostag, 92, T. XIII sl.

kugelförmig oder oval, während bikonische selten sind. Der Hals ist in der Regel zylindrisch und scharf oder etwas sanfter von der Schulter getrennt. Der Boden ist immer klar angedeutet. Die Henkel sind kleiner, von rundem Profil, selten sind aber die Bandhenkel. Sie befinden sich an der Schulter oder verbinden die Schultern mit dem Mundrand. Häufig reichen sie nur bis zum Mundrand. Eine interessante Erscheinungsform sind Gefässe mit einer Öse, die einem Henkel entgegengesetzt angebracht ist. Statt der Öse kann auch eine kleinere Tupfenleiste oder eine plastische Warze vorkommen. Bei einigen Gefässen ist der Knick in Form eines sphärischen Vierecks ausgeführt.

Zur zweiten Gruppe gehören verschiedene Schüsseln, seltener einige Formen von Amphoren und Krügen, seichte Schalen, Becher, Fußschalen auf vollgearbeitetem Fuss oder auf hohlem konischen Fuss und halbkugelförmige Schalen mit verdicktem Mundrand. Der untere Teil der Gefässe ist kugel- oder zwiebelartig. Der Boden ist nicht besonders gekennzeichnet, es können aber daran auch ein Omphalos oder mehrere walzenförmige Füßchen sein. Bei einigen Beispielen von Schalen verengt sich der untere Teil in einen ausgesprochenen Boden, der auch ornamentiert sein kann. Der Hals ist scharf oder sanfter von der Schulter getrennt. Bei einigen Beispielen ist der Hals auch trichterförmig erweitert. Seltener ist ein zylindrischer Hals. Bei einigen Formen ist der Hals nicht von der Schulter getrennt, so dass das Gefäss glockenförmig wird. Der Knick ist oft scharf oder es befinden sich hohle oder plastische Buckeln an der Peripherie. Die Henkel sind von rundem Profil, Bandhenkel sind selten und verbinden die Schultern mit dem Mundrand oder die Schultern mit dem Hals unterhalb des Mundrandes. Einige Henkel haben auch einen sogenannten Schnurrbart an beiden Enden. Sehr oft findet man auch subkutane Ösen an der grössten Peripherie.

Am meisten charakteristisch ist die Ornamentik. Dadurch wird auch unsere Keramik in zwei Gruppen geteilt. Bei der ersten sind die Ornamente eingeritzt oder im Furchenstich ausgeführt. Ausserdem findet man da auch grössere oder kleinere schief angebrachte Stiche. Das Motiv stellt ein Band dar, das auf der unteren und oberen Seite und am Henkel geschlossen ist. Ein solches Band ist in Metopen geteilt, die mit verschiedenen geometrischen Formen, Kreisen, konzentrischen Kreisen mit oder ohne Kreuz, mit Kreuzen, schraffierten Dreiecken usw. ausgefüllt sind. Die Ornamentik befindet sich meistens an der grössten Peripherie, doch ist auch unter dem Mundrand eine eingeritzte Zickzacklinie. Auch die Henkel können ornamentiert sein. Interessant ist die Ornamentik der Kreuzfußschalen. Sowohl die Innen — wie auch die Aussenseite sind ornamentiert, und ausserdem auch der Fuss und sogar die Stehfläche.

Beim Suchen nach der Verwandtschaft zwischen der Badener-Péceler Kultur und unserer ersten Gruppe kommt die Autorin zum Schluss, dass ausser einer entfernten Verwandtschaft nur unbedeutende gemeinschaftliche Elemente vorhanden sind. Die Kreuzfußschale in diesen zwei Kulturgruppen zeugt nur davon, dass beide zur selben Zeit existiert haben. Die zweite Gruppe hat Analogien im Südosten in der Glockenbecherkultur, und in ihren jüngeren Phasen in Nordwesten und in den Kulturen, die unter dem Einfluss der Glockenbecherkultur entstanden sind. Mit Hinsicht darauf könnte man den Ursprung für unsere zweite Gruppe in der Remedello Kultur suchen. Die Analogien in den übrigen erwähnten Kulturen sprechen für Gleichzeitigkeit unserer zweiten Gruppe. Die grosse Zahl der charakteristischen keramischen Elemente der Glockenbecherkultur im Kreis unserer zweiten

Gruppe kennzeichnet sie als eine Art Fazies davon, mit einigen jüngeren Elementen als sie in der Remedello Kultur zu finden sind. Eine ähnliche Einteilung kann man auch auf Grund der übrigen in Ig gefundenen Gegenstände vornehmen.

Dafür, dass sich die ältere Gruppe, Ig I genannt, zeitlich mit der Gruppe Ig II berührte, sprechen einige keramische Formen, die Elemente sowohl der ersten wie auch der zweiten Gruppe aufweisen. Auf Grund einiger Elemente aus dem Kulturkreis der Ostalpen-Lengyel Fazies kann man den Beginn der ersten Gruppe als gleichzeitig mit dem Ende dieses Kulturkreises ansetzen. Auf Grund der schon völlig bronzezeitlichen Elemente der zweiten Gruppe kann man aber das Ende dieser Gruppe schon unter das Ende der älteren Bronzezeit setzen.

POROČILA

ZAVAROVALNA IZKOPAVANJA V NOVEM MESTU IN OKOLICI

VINKO SRIBAR

V letu 1954 je ekipa Narodnega muzeja v Ljubljani opravila na področju Novega mesta tri izkopavanja, in sicer:

1. zavarovalno izkopavanje latenskega grobišča na Kapiteljskem marofu,
2. zavarovalno izkopavanje rimskega grobišča na Beletovem vrtu,
3. zavarovalno izkopavanje na »Klemenčičevih njivah« na Marofu.

V letu 1955 pa ista ekipa:

4. zavarovalno izkopavanje pri vasi Brod, občina Šmihel pri Novem mestu.

V vseh štirih primerih gre za dela, ki so neodvisna drugo od drugega, vendar je obdelava gradiva pokazala, da jih je treba opazovati kot celoto. Notranja povezanost, posebno med prvima dvema skupinama, se odraža v kontinuiteti prazgodovinske naselbine na Marofu.

Arheološki tereni na Marofu in ob njegovem robu so v arheološki literaturi zelo dobro znani,¹ med temi tudi najdišča pričujočih treh zavarovalnih izkopavanj: Latensko grobišče na Marofu,² Beletov vrt³ in kompleks »Mestne njive«,⁴ kjer so tudi Klemenčičeve njive.

Zavarovalno izkopavanje latenskega grobišča na Kapiteljskem marofu

Pri kopanju jarkov na slemenu Kapiteljskega marofa, na parceli št. 391 k. o. Novo mesto, so zadeli v poletju 1954 na 6 žarnih grobov. Od teh smo rešili najdbe 4 grobnih celot.

Žarni grob št. 1 je bil poškodovan samo delno. V njem je bila razen žare še ena keramična posoda. Ob periferijo spodnjega dela žare je bila ovita sulična ost. Ob tej pa je navpično stal umbo.

Grobna jama je bila izkopana v humus in je segala do ilovice, t. j. 25 cm pod današnjo površino.

Opis predmetov:

1. Žara, izdelana iz črnoordeče pečene ilovice, inv. št. 114, T. I, sl. 1. Zunanja površina posode je glajena. Ustje in del vratu manjkata, posoda je visoka 25, premer ustja 18, največja periferija 24 cm in premer dna 13,5 cm, debelina stene 0,9 cm.

¹ J. Pečnik, Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko 14, 1904, 35 — poslej IMDK; S. Rutar, Mittheilungen der KK Central Kommission, Wien, 17, 1891, 138 — poslej MZK; Much, MZK 2, 1903, 302, 363, 394, 395 in 403; S. Rutar, MZK 17, 1891, 196.

² S. Rutar, MZK 17, 1891, 138 in 196; J. Pečnik, IMDK 1904, 35.

³ Much, MZK 1903, 302, 403.

⁴ S. Rutar, l. c., str. 196.

2. Dodatna posoda iz temno pečene ilovice, izdelana zelo grobo, inv. št. 115, T. I, sl. 2. Zunanja stran posode je zglajena. Na robu ramena sta dva bradavičasta izrastka. Razdalja med obema je 3,5 cm. Višina posode je 16, premer ustja 12, največja periferija 17 in premer dna 10 cm, debelina sten je 0,3 cm.

3. Širokolistna železna sulična ost s polkrožnim rebrom, inv. št. 116, T. I, sl. 3. Ost je dolga 127,5 cm, največja širina lista 6,7 cm, premer tulja ob prehodu v list 1,6 cm, ob ustju pa 2,2 cm. Vsa ost je pokrita z debelo plastjo rje in je zelo slabo ohranjena.

4. Fragment železnega umba, inv. št. 117, T. I, sl. 4. Vsa površina je pokrita z debelo plastjo rje. Velikost fragmenta $12 \times 5,5 \times 0,1$ cm.

Žarni grob št. 2 je bil nepoškodovan. V grobu je bila žara in 15 cm severozahodno od nje bronast obroč, preko katerega je bil položen kos železa. Grobna jama je bila vkopana v ilovico z dnom 70 cm pod današnjo površino. Okoli žare na površini 1 m^2 je bila raztresena žganina.

Opis predmetov:

1. Žara, izdelana iz neprečiščene, črnosivo pečene ilovice, inv. št. 118, T. II, sl. 1. Struktura stene je zelo porozna. Ustje posode je zelo poškodovano. Na prehodu iz ramena na periferijo posode sta dva plastična ornamenta v obliki grške črke omega. Ornament je visok 2 cm, pri dnu krakov pa širok 1,5 cm. Posoda je visoka 16, premer ustja 12,5, največja periferija 20 in premer dna 10 cm, debelina stene 0,6 cm.

2. Bronast obroč, nepravilne oblike z odprtimi konci, inv. št. 119, T. II, sl. 2. En konec obroča je koničast, drugi pa ravno odrezan. Površino obroča pokriva debela plast patine. Čez koničasti konec obroča, 3,5 cm pod vrhom in pravokotno na os loka, leži 6 cm dolg železen kos z nepravilnim prerezom debeline 0,7 cm, ki je pokrit z debelo plastjo rje.

Žarni grob št. 3 je bil uničen pri izkopavanju jarka. Po pripovedovanju očitvidcev je bila v grobu samo žara brez pridevkov. Grobna jama je bila vkopana v ilovico, in sicer 70 cm pod današnjo površino.

Žarni grob št. 4 je bil nepoškodovan. V grobu je bila žara in 20 cm severovzhodno od nje še dodatna posoda. Dno grobne jame je bilo vkopano v ilovico, 60 cm pod današnjo površino.

Opis predmetov:

1. Žara, izdelana iz sivo pečene, neprečiščene ilovice, inv. št. 120, T. II, sl. 3. V prehodu iz ramena na obod so tri vzbokline s premerom 3 in višino 1 cm. Med seboj so oddaljeni po 6 cm. Posoda je visoka 15, premer ustja 13, oboda 17 in dna 8,5 cm.

Posoda skodeličaste oblike, izdelana iz črno pečene neprečiščene ilovice, inv. št. 121, T. II, sl. 4. Izdelava je zelo groba. Zunanja stran je zglajena in grafitirana. Struktura stene je zelo porozna. Na obodu posode so 4 plastični ornamenta sabljaste oblike. Posoda je visoka 6,7, premer ustja 8,0, največja periferija 10, in premer dna 7 cm.

Žarni grob št. 5 je bil uničen pri kopanju jarka.

Žarni grob št. 6 je bil nepoškodovan. V grobu je bila žara, 50 cm severozahodno od nje pa še dodatna posoda. Med obema posodama sta ležali dve sulični osti. Grobna jama je bila vkopana v ilovico, in sicer 60 cm pod današnjo površino.

Opis predmetov:

1. Žara, izdelana iz sivo pečene neprečiščene ilovice, inv. št. 122, T. II, sl. 5. Višina posode je 25, premer ustja 17, največja periferija 26 in premer dna 12 cm.
2. Keramična posoda, izdelana iz prečiščene sivo pečene ilovice, inv. št. 123, T. II, sl. 6. Zunanja površina je zelo lepo glajena. Po obodu gornje polovice tečeta vzporedno 2 žlebova. Višina posode je 18,5, premer ustja 8,5, največje periferije 20 in premer dna 8 cm.
3. Širokolistna železna sulična ost s trikotnim rebrom. Inv. št. 124, T. I, sl. 5. V sedanjem stanju je ost dolga 30,2 cm, od tega tulec 10 cm. Premer ustja na tulcu je 3,0, širina lista 7, debelina pa 1 cm. Ost je pokrita z debelo plastjo rje in je zelo slabo ohranjena.
4. Ozkolistna železna sulična ost s trikotnim rebrom, inv. št. 124, T. I, sl. 6. Ost je dolga 28,5 cm, od tega tulec 6 cm, premer ustja na tulcu 2 cm, ob prehodu v list pa 1,5 cm. List je širok 4, debel pa 0,9 cm. Ost je pokrita z debelo plastjo rje in je zelo slabo ohranjena.

Zavarovalno izkopavanje na Beletovem vrtu — Novo mesto

V pozni jeseni leta 1954 so naredili ob jugozahodni strani Beletovega vrta vzdolž Ljubljanske ceste, izkop za postavitve kamnitne škarpe. V tako nastalem profilu sta se pokazali dve grobni konstrukciji iz kamnitnih plošč. Ena je bila cela, od druge pa je ostala samo še plošča na zahodni strani groba. Ob njej sta bili dve keramični posodi. V podaljšku tega groba je bilo več plasti žganine s številnimi fragmenti keramike in oglja. Gornja črta profila, t. j. obdelana površina, počasi pada od juga proti severu. Spodnjo črto profila predstavlja dno izkopa, ki je 50 cm pod višino pločnika ob cesti. (Glej situacijo Tab. IV in Tab. V, F. 5.) Celotna dolžina profila je 25 m, višina 2 m. Profil je bil zelo razsežen in tudi izredno bogat ter razgiban. Čas, vreme in delovni pogoji so bili zelo neugodni za detajlno obdelavo profila in objektov, zato smo se odločili, da z merjenjem in risanjem dokumentiramo samo zgornjo in spodnjo mejo profila, grobove ter plasti žganine. Stratigrafski prikaz plasti pa smo samo opisali. Plast obdelovalne zemlje je bila debela 20–30 cm, sledil je debel sloj ilovice, pomešane s humusom. Grobne jame so izkopane v ilovici, na njej so ležale tudi plasti žganine.

Na tretjem metru profila, 60 cm pod današnjo površino, je ležal kamen, velik $45 \times 20 \times 20$ cm. Na začetku četrtega metra, 56,5 cm pod površino, je bil začetek ohranjene grobne konstrukcije, ki je bila narejena v obliki grobne skrinje, ki je imela pravilno pravokotno obliko velikosti $1,2 \times 1 \times 0,6$ m. (Tab. V, F. 1, 2, 3, 4.) Kamnite plošče so bile neobdelane. Glede na smer profila leži grob poševno. Vogal grobne skrinje, ki je izven linije profila, kaže na jug, smer plošče ob čelni strani pa na sever. Plošča ob čelni strani je velika $85 \times 6 \times 4$ cm, plošča ob zahodni strani $90 \times 55 \times 4$ cm, plošča ob severni strani $10 \times 65 \times 0,5$ cm, plošča ob južni strani pa $95 \times 65 \times 5$ cm. Južna stran groba je bila podprta s kopico srednje velikih kamnov. Ob zahodnem koncu južne strani je stal v kotu 25° prizidek, dolg 60 cm in prav toliko visok. Ob gornjem robu plošče, na zahodni strani, je bilo položenih 5 srednje velikih kamnov velikosti od $25 \times 20 \times 15$ do 10×1 cm. Z notranje strani plošč ali grobne skrinje, do globine 30 cm, ni bilo najdb, razen trdo nabite ilovice. V tej globini je bil v severozahodnem kotu pravokoten kamen, velik $40 \times 17 \times 7$ cm. Ležal je na tlaku iz 5 pravilno zloženih plošč, ki so ležale v isti višini. (Tab. V, F. 2 in 3, Tab. I, sl. 7.) Plošče so bile velike $50 \times 32 \times 4$ cm,

35 × 40 × 4 cm, 40 × 20 × 4 cm, 65 × 35 × 4 cm, 40 × 10 × 4 cm. Od opisanega tlaka do dna groba se je ponovila plast trdo zbite ilovice, v kateri ni bilo najdb.

Na osmem metru profila, 0,45 m pod površino, je bila od nekega groba ohranjena samo še kamnitna plošča, velika 54 × 45 × 4,5 cm. Ob njej sta bili dve dobro ohranjeni keramični posodi: inv. št. 1, T. VI, sl. 1. Izdelani iz črne, slabo pečene ilovice z zelo porozno strukturo. Po vratu posode tečejo 3 paralelne zareze. Na 18 in 37 cm pod robom ustja tečeta dva kanalčka, po izvedbi in merah enaka kot tisti pod ustjem. Med obema je 9 cm širok pas, po katerem teče vrezana valovnica z zelo ostrimi lomnimi koti. Razdalja med posameznimi vrhovi valovnice je 1 do 1,2 cm. 0,6 cm pod gornjim ornamentom teče še en pas z valovnico, ki je po tehniki in merah enak prejšnjemu. Višina posode je 13,2, premer ustja 11,7 in dna 6 cm, debelina je 0,5 cm.

10 cm desno od plošče v grobu št. 2 in 60 cm pod površino je bila posoda gubanka iz sivo pečene ilovice, inv. št. 2, T. VI, sl. 2. Na obodu si slede v enakomerni razdalji 4 plosko okrogla polja s premerom 2,8 cm. Višina posode je 11,5, premer ustja 6,5 in dna 5,2 cm.

Na devetem metru profila, v globini 85 cm, se začne plast žganine, ki sega v treh ločenih delih do 23,5 m oziroma skoraj do konca profila. Prvi del se začne na 9 m ter se klinasto širi do 12 m in sega v globino 1 m, kjer doseže debelino 35 cm. V presledku 15 cm se začne v isti višini drugi del, ki sega do 14,5 m profila. Tretji del žganine se začne na 14,75 m v globini 85 cm in se klinasto širi do 15,5 m. Tu se razcepi v dva dela. V vseh treh delih plasti žganine ni bilo nikakih gradbenih ali kakih drugih ostankov, razen fragmentov kosti, oglja in keramike. V tej plasti so delavci pred našim prihodom na teren izkopali fragmente treh keramičnih posod:

1. Posoda, izdelana iz fino prečiščene, temnosivo pečene ilovice, izdelane na lončarskem vretenu. (Inv. št. 5, T. VI, sl. 3.) Na vratu sta dve vzporedno tekoči rebri, med seboj razmaknjeni za 1 cm. Posoda je visoka 23, premer ustja 12,3, največji obod 22 in premer dna 4,2 cm.

2. Posoda, izdelana na lončarskem vretenu, iz sivo pečene, fino prečiščene ilovice, inv. št. 4, T. VI, sl. 4. Struktura stene je zelo kompaktna. Na 1,6 cm pod robom ustja, na prehodu iz vratu na rame posode, teče ozka in plitva zarez. Na kratkem cilindričnem delu noge, in sicer nad njenim prstanastim zaključkom, tečeta dve vzporedni zarezi. Na stojni ploskvi so 4 koncentrični krogi, in sicer dva reliefna in dva vrezana. Reliefni in vrezani krogi tečejo izmenoma, in sicer tako, da teče en par tik ob zunanem robu prstanaste noge, drugi pa tik ob središču stojne ploskve. Posoda je visoka 13,2 cm, premer ustja 9 cm, največja periferija 13 cm in premer dna 6,5 cm, debelina stene je 0,35 cm.

3. Posoda je izdelana iz zelo grobe in rdeče pečene ilovice s tenkim črnim premazom po zunanji strani. (Inv. št. 5, T. VI, sl. 5.) Posoda je visoka 18,5 cm, premer ustja 11,8 cm, premer oboda 17 cm in dna 8,6 cm, debelina stene je 0,5 cm.

Zavarovalno izkopavanje na žarnem grobišču na »Mestnih njivah«

Pri jesenskem oranju leta 1954 je Franc Klemenčič izoral na svoji njivi, parcela št. 457/8 k. o. Novo mesto, številne fragmente keramike, bronasto zapestnico iz spiralno zvite žice in sveženj s 7 zapestnicami. Vsi predmeti so bili najdeni na enem mestu, tako da je že sam lastnik domneval, da izvirajo najdbe iz enega groba.

V začetku aprila 1955 smo na označenem prostoru izkopal sondno in zadeli na ostanke žganega pokopa. Žara je bila vkopana v ilovico. Dno je ležalo v globini 63 cm. Od žare se je ohranilo samo dno in del spodnje tretjine oboda. Premer dna je 25 cm, približni premer oboda 60 cm. Višina preostalega dela posode je 46 cm. Sodeč po teh merah, kaže, da gre za posodo zelo velikih dimenzij. Posoda je bila iz grobe in neprečiščene, z drobnim peskom pomešane ilovice. Stena posode je bila debela 1 cm. Struktura je zelo neenotna in porozna. Zunanja stena je gladka in grafitirana, notranja pa je zelo grobo obdelana. Okoli žare je bilo več fragmentov neke manjše posode s tankimi in fino zglajenimi stenami. V veliki posodi je bila črna mastna žganina, polna fragmentov oglja in kosti. Na dnu posode je ležalo šest keramičnih uteži in en sveženj, v katerem so bile štiri železne zapestnice, dve ločni fibuli, ovratnica in fibula očalarka.

Opis predmetov:

1. Zapestnica iz spiralno navite bronaste žice, inv. št. 105, T. III, sl. 1. Oba konca sta koničasta. Prerez žice je eliptičen, po daljši osi ima 0,3 cm, po krajši pa 0,25 cm. Premer zapestnice je 5 cm. Površina je prevlečena z debelo plastjo divje patine.

Sveženj zapestnic, inv. št. 106/1—7, T. III, sl. 2. V svežnju je sedem bronastih zapestnic s pravokotnim prerezom, ki so povezane z lubjem. Zapestnice so oblikovane zelo različno, zato je treba opisati vsako posebej:

1. Zapestnica, inv. št. 106/1, s presegajočimi konci in pravokotnim prerezom loka. Zunanji premer je 7 cm. Konca se presegata za 3,8 cm in sta na vrhovih polkrožno zaobljena.

2. Zapestnica s presegajočimi konci, inv. št. 106/2. Prerez loka se spreminja od eliptičnega, pravokotnega do trapezoidnega. Širina loka je 0,95 cm, zunanji premer 6,8 cm, konca pa se presegata za 5 cm. Vrhova sta odrezana pravokotno.

3. Zapestnica z dotikajočima se koncema, inv. št. 106/3. Prerez loka je pravokoten. Obroč ima nepravilno eliptično obliko. Širina loka na najkrajšem delu je 0,9 cm, na najožjem 0,5 cm. Oba konca sta pravokotno odrezana.

4. Zapestnica s presegajočimi konci, inv. št. 106/4. Prerez loka je 1,9 cm in je v glavnem nepravilno eliptična ali trapezoidna oblika. Zunanji premer obroča je 7,5 cm. Konca se presegata za 4 cm.

5. Zapestnica s presegajočimi se konci, inv. št. 106/5. Prerez loka je pravokoten. Širina 0,8, debelina 0,35, zunanji premer obroča pa 6,8 cm. Konca se presegata za 3,5 cm. Vrhova sta odrezana pravokotno.

6. Zapestnica s presegajočimi se konci in pravokotnim prerezom loka, inv. št. 106/6. Širina loka je 0,5 cm, debelina 0,25 cm. Obroč je bil že v času uporabe deformiran in ima jajčasto obliko. Daljša os meri 7,5 cm, krajša 6,7 cm. Konca se presegata za 3,2 cm. Vrhova sta odrezana pravokotno.

7. Zapestnica s presegajočimi se konci in pravokotnim prerezom loka, inv. št. 106/7. Obroč je imel že v času uporabe ovalno obliko. Daljša os ima 7 cm, krajša 6,4 cm. Konca se presegata za 1,2 cm, vrhova sta odrezana pravokotno.

Sveženj, inv. št. 107/1—11, T. III, sl. 3—4. Na ovratnici leži pet železnih obročev, nato dve železni ločni fibuli, manjši železni obroč in preko njega fibula očalarka. Vse to je trdno povezano z rastlinsko ligaturo. Na spodnji strani svežnja, izven

vezi, je stal nevezan železen obroč. Vse to je trdo sprijeto, ker se je začelo železo pri sežigu nekoliko topiti. Med raztopljenim železom in žlindro, s katero so pokriti vsi predmeti, so številni ostanki oglja in fragmentov kosti.

Opis predmetov:

1. Segment železnega obroča, dolg 6 cm, inv. št. 107/1. Prerez loka je bil verjetno okrogel s premerom približno 0,5 cm. Kos je prevlečen z žlindro. Poleg so fragmenti oglja in kosti. Ta del obroča ni bil povezan v sveženj.

2. Devet cm dolg segment železnega obroča z okroglim prerezem loka, s premerom 0,5 cm, inv. št. 107/2. Kos je prevlečen z žlindro, v kateri je veliko fragmentov kosti in oglja. Obroč je bil položen med ovratnico in fibulo očalarko.

3. Dva dela tordirane bronaste zapestnice s presegačimi konci, inv. št. 107/3:

a) Tretjina ovratnice je ohranjena v dolžini 15 cm, prerez loka je okrogel; premer 0,6 cm. Vsa površina je svitkasta. Oba preloma na koncu sta stara, vendar ustrežata prelomu, ki je ob nogi železne fibule. (T. III, sl. 5.)

b) Konec ovratnice s tordiranim delom in vrhom s štirikotnim prerezem, ki se koničasto zožuje. Kos je dolg 10 cm.

4. Železna zapestnica z okroglim prerezem loka, s premerom okoli 0,5 cm, inv. št. 107/4. Zunanji premer obroča je 6,8 cm. Vsa površina je pokrita z debelo plastjo rje in žlindre. Obroč je ležal nad segmentom železnega obroča, inv. št. 107/1.

5. Železni obroč, inv. št. 107/5, leži na zapestnici 107/4, ki ima približno isto velikost. Vsa površina je pokrita z debelo plastjo rje in žlindre.

6. Železna lokasta fibula, inv. št. 107/6, od katere je ohranjena samo peresovina z delom loka in igle. Petlja na peresovini ima dva navoja, od katerih visi verižica s 4 členi iz bronaste žice. Členi so spiralno naviti iz 2 navojev. Premer žice je 0,12 cm. Na zadnjem členu leži amorfen kos železa. Fibula leži na obroču inv. št. 107/5. Vsa površina je pokrita z rjo in žlindro.

7. Železna lokasta fibula, inv. št. 107/7, od katere se vidi le manjši del loka, peresovine in igle. Ta fibula je nekoliko manjša in je iz tanjše železne žice kot prejšnja. Iz peresovine visita dva člena bronaste žice. Pokrita je z debelo plastjo žlindre in rje.

8. Železen obroč, inv. št. 107/8. Leži na ločni fibuli 107/7. Od obroča se vidi le 5 cm dolg del loka. Površina je pokrita z debelo plastjo žlindre in rje.

9. Spiralen svitek s petimi navoji iz bronaste žice, inv. št. 107/9. Premer žice je 0,23 cm, svitka pa 2,75 cm. Leži tik ob ligaturi in tesno na hrbtu obeh opisanih delov bronaste zapestnice. Skupaj s sl. 6, T. III predstavlja fibulo očalarko.

10. Konično oblikovano vretence z ravnim dnem iz sivo žgane ilovice. Na vrhu ožjega dela in mestoma po površini je železna žlindra. Višina vretenca 3,5 cm, premer dna 4,7 cm, premer luknje 0,9 cm.

11. Bikonično oblikovano vretence iz sivo žgane ilovice, inv. št. 109, T. III, sl. 8. Višina 5 cm, premer dna 4,5 cm, ožjega dela 2 cm in luknje 1 cm. Na obeh konceh so na robu luknje številne zareze, ki so jih naredile niti v času uporabe. Zareze ob ustju luknje se nadaljujejo v obliki kanalov skozi vso notranjost.

12. Bikonično oblikovano vretence iz sivo žgane ilovice, inv. št. 110, T. III, sl. 9. Višina 2,5, premer dna 3,8, ožjega dela 1,5 in luknje 0,7 cm. Ob ustju luknje in v njeni notranjosti so zareze niti.

13. Bikonično oblikovano vretence iz črno žgane ilovice, inv. št. 111, T. III, sl. 10. Višina 2,4, največji premer 4,2, širina ožjega dela 1,7 in premer luknje 0,9 cm. Ob robu luknje in v njeni notranjosti so zareze niti.

14. Bikonično oblikovano vretence iz sivo pečene ilovice, inv. št. 112, T. III, sl. 11. Višina 2,5, premer dna 3,25, gornjega dela 1,7 in luknje 0,8 cm. Ob robu ustja luknje in v njeni notranjosti so številne zareze niti.

15. Bikonično oblikovano vretence iz sivo pečene ilovice, inv. št. 113, T. III, sl. 12. Višina 2,15, premer 2,2 in premer luknje 0,5 cm. Ob robu ustja in v notranjosti luknje so vidne številne zareze niti.

Zavarovalno izkopavanje v vasi Brod, občina Šmihel pri Novem mestu

Spomladi leta 1955 so pri rigolanju v vinogradu na parceli kat. št. 723 k. o. Šmihel-Stopiče, last Julije Ozebek, Brod št. 44, uničili 3 ali 4 rimske žarne grobove. Po prihodu na teren smo ugotovili, da gre za grobove, ki so bili obloženi in pokriti s kamnitimi ploščami. V grobni jami enega uničenih grobov je ostala še ena stena. (Tab. VII, F. 1 — T. VIII, skica 1, žgani grob.) Po izjavi delavcev so v bližini grobov našli fragmente črno in rdeče žgane keramike, ki je bila izdelana na lončarskem vretenu in košček stekla. Ker omenjenim ostankom niso prisojali posebne vrednosti, so jih ponovno zasuli.

Na meji med vinogradom in gozdno poseko so zadeli na dve veliki kamniti plošči, T. VII, F. 2. Ker smo domnevali, da gre za grob, smo izvršili dokumentacijo obstoječe situacije: 20 cm pod rušo je ležala kamnita plošča $1,45 \times 80 \times 20$ cm velika in kamen nepravilne oblike velik $1,16 \times 45 \times 14$ cm (situacija T. VII, F. 1, T. VIII, skica 2). Zahodna stran plošče leži delno pod prej omenjenim manjšim kamnom. S severnozahodne strani je bila med obema kamnoma vrsta drobnejših rečnih oblic (glej situacijo). Po svoji daljši osi je bila plošča usmerjena sever—jug z odklonom 20° proti vzhodu. Ko smo jo odstranili, se je pod njenim robom pokazala vrsta manjših kamnov. Po odstranitvi še drugega večjega kamna in ko smo očistili zemljo, se je pod njim pokazala nova vrsta kamnov, T. VIII, skica 4, T. VIII, skica 5. V novo nastali situaciji smo imeli opraviti s štirikotno ograjenim prostorom v velikosti $1,73 \times 1,15$ m. Na notranji strani ograje je bila 5 cm debela plast žganine, v njej pa veliko oglja in sežganih kosti. Pri kontrolnem kopanju žganine se je pokazalo, da sega le deloma tudi čez prostor, ki je omejen z ograjo, katera je po višini zložena iz treh vrst kamnov (glej vzdolžni in prečni prerez T. VIII, skica 5 in 6). Dno jame je 90 cm pod površino ruše. Od tega odpade 35 cm na humus in prehodno plast, ostalo je ilovica.

Vsi navedeni podatki in opis situacije nam zadostujejo, da si lahko zanesljivo rekonstruiramo potek pokopa: V ilovici je bila izkopana grobna jama in v njej izvršen sežig pokojnika. Na tem prostoru je postavljena opisana ograja in na njo sta bili položeni dve kamniti plošči. Vse to je bilo zasuto z 20—30 cm debelo plastjo humusa.

Vzhodno od žganega pokopa št. 1 smo naredili kontrolno sondo v velikosti 5×1 m. Sonda teče v smeri vzhod—zahod. V razdalji 3 m od groba 1 smo zadeli na grobno skrinjo, zloženo iz kamnitih plošč, T. VII, F. 5, T. VIII, F. 4. Skrinja je imela pravokotno obliko, po daljši osi je merila 80, po krajši pa 60 cm. Vse štiri stene so iz apnenčevih plošč. Dve vzporedni plošči ob daljši osi imata $80 \times 60 \times 20$ centimetrov, vzporedni plošči ob krajši osi pa $65 \times 60 \times 20$ cm. Na gornji rob, ki je

na severni strani, je bil naslonjen kamen v obliki blazine, v velikosti $35 \times 20 \times 15$ centimetrov.

Zemlja na notranji strani skrinje je bila zelo trdo zbita. 30 cm pod gornjim robom plošč je bila po vsej površini groba plast rečnih oblic, velikih $10 \times 5 \times 5$ cm do 5×5 cm. V plasti zemlje nad temi kamni, kakor tudi pod njimi, vse do sterilne plasti, ni bilo najdb. Grobna jama je bila vkopana v ilovico, z dnom v globini 70 cm pod današnjo površino.

Čeprav so keramične oblike iz grobov na Kapiteljskem marofu formalno različne, jim dajejo skupne tehnične lastnosti pečat istočasnosti. Sedem izkopanih posod lahko razdelimo v dve skupini: 5 posod (T. I, sl. 1, 2, T. II, sl. 1, 3 in 5), ki po obliki nadaljujejo domačo halštatsko tradicijo in 2 posodi, ki imata tudi oblikovno latenski izvor (T. II, sl. 4, 6). Ti posodi sta v grobovih 4 in 6 služili kot privedki k žaram, ki smo jih zaradi oblike postavili v prvo skupino. Zato bo metodično verjetno najbolj pravilno, da se pri časovnem opredeljevanju grobov naslonimo na latenski posodi. Za posodo inv. št. 123 (T. II, sl. 6) najdemo veliko analogij med domačim⁵ in sosednjim⁶ latenskim keramičnim gradivom. Srednjo latensko starost keramike tega tipa dokumentira Filip tudi z drugimi najdbami⁷ in jih datira v 2. stoletje. Našim primerom so oblikovno še najbližje analogije iz Avstrije.⁸ Največ pa jih je v samem Novem mestu med neobjavljenim gradivom, ki je bilo izkopano leta 1902 pred poslopjem OLO,⁹ T. IX, sl. 1—9, in v Drnovem, T. IX, sl. 10. Med vsem novomeškim gradivom iz leta 1902, T. IX, 1—9, 11—12, T. X, 1, 2, 6—8, ne najdemo nobene oblike s starejšo tradicijo. V svojem poročilu o teh najdbah govori J. Pečnik¹⁰ »o grobišču, na katerem je bilo uničenih na stotine latenskih in rimskih grobov«. Ko si je grobišče in najdbe ogledal Szombathy, omenja v svojem poročilu¹¹ dve srebrni srednjelatenski fibuli s samostrelno peresovino, 10 bronastih fibul, ki so tipološko iste kot srebrne, zatem več poznolatskih ter noriško panonskih fibul in več kot dvajset raznih rimskih fibul, latenski meč in veliko bikoničnih posod. Nedvomno gre torej za grobišče, ki je bilo stalno uporabljano v srednjem in poznem latenu ter delno še v zgodnjem rimskem obdobju. Bikonične posode, ki jih omenja Szombathy (T. IX), so po vsej verjetnosti srednje- in poznolatske, vendar se kljub tipološki sorodnosti razlikujejo od opisane posode (T. II, 6). Medtem ko je ta sivo pečena, glajena in nekoliko ekscentrična ter spremljana od keramike s starejšimi značilnostmi, imajo posode na T. IX v glavnem črn premaz in so izdelane na bolj dovršenem lončarskem vretenu. Vendar ni to razlika med obema nekropolama. Na Marofu imamo opraviti skoraj samo z vojaškimi grobovi, pred poslopjem OLO pa je omenjen samo en meč. Grobne celote, v katerih so poleg latenskih oblik ohra-

⁵ A. Smodič, Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor, XXXV, 1940, 15, risba 3, 4, str. 17, sl. 8 — poslej Smodič, ČZN; T. Bregant, Arheološki vestnik V/2, 1954, 381, T. I, 1 — poslej AV.

⁶ Ilona Hunyadi, Die Kelten im Karpatenbecken, Dissertationes Pannonicae, T. VIII, 5, T. XII, 1 — poslej Hunyadi, Die Kelten — Tafelband T. VI, 5, 6; R. Pittioni, Urgeschichte des Österreichischen Raumes, Wien 1954, 668, Abb. 459 — poslej Pittioni, Urgeschichte.

⁷ Jan Filip, Keltové ve střední Evropě, Praha 1956, 537, T. XCVI, 11, 14, 15; T. XVII, 11, 12; T. XCVIII, 10, 12; T. CII, 12; T. CXX, 2, 3, 5 (poslej Filip, Keltové).

⁸ Pittioni, Urgeschichte, 697, 485, 699, 487; Müller-Karpe, Carinthia I, 141, 1951, Abb. 5, 7 — poslej Müller-Karpe, Carinthia 1951.

⁹ Much, MZK 1902—3, 302.

¹⁰ Pečnik, IMDK 1904, 35.

¹¹ Much, l. c., 403.

njene tudi halštatske, niso osamljene.¹² Znani so primeri na Češkem n. pr. grobišče Praha-Bubeneč, ki ima docela nekeltski karakter in je istočasno s keltskim grobiščem, ki sega v 2. stoletje.¹³

Glede na vse dosedanje ugotovitve lahko rečemo, da sodijo žgani grobovi v eno od zgodnejših faz srednjega latena

Čeprav v halštatu večkrat srečamo skodeličaste oblike, podobne naši posodici inv. št. 121, T. II, sl. 9, vendar ne moremo reči, da predstavlja v tem obdobju neki značilen tip kot v latenu. Filip imenuje to vrsto posodic »saddockité situly«¹⁴ ali v nemškem prevodu »Faesschenartigen situlen«¹⁵. Zelo številno je zastopana ta oblika na Slovaškem,¹⁶ pogosto tudi na Madžarskem¹⁷ in v Avstriji.¹⁸ Nam najbližji primer poznamo iz Surčina.¹⁹ Čeprav se oblikovno naša posoda popolnoma ujema z naštetimi, vendar obstaja med njimi očitna razlika v pripravljanju gline in v izvedbi ornamentike. Iz navedenih razlogov se ne moremo opirati na časovno opredelitev omenjenih analogij, ki se glasi: iz 1. in 2. stoletja pred n. št.²⁰ Pittioni je ugotovil, da je treba njene začetke iskati v Reinecke Laten C stopnji.²¹

Na temelju analognih primerov²² smo ugotovili, da imajo pričujoči grobovi predlatenski značaj. Za to ugotovitev govori tudi orožje v grobovih. V grobu št. 6 sta bili dve sulični osti. V domačem halštatskem gradivu poznamo zadevno nemalo analognih primerov, tako Magdalenska gora,²³ Toplice pri Novem mestu,²⁴ Zavrh pri Spodnji Slivnici pri Grosupljem²⁵ itd. Sicer sta ta problem obravnavala tudi že J. Kastelic²⁶ in F. Stare.²⁷

Časovni in kulturni karakter profila pred poslopjem OLO določajo keramični izdelki in svojevrsten način pokopa. Keramična posoda inv. št. 1, T. VI, 1 je oblikovno precjé osamljena, vendar poznamo oblikovno zelo sorodne tipe,²⁸ ki jih je Schörgendorfer datiral v prvo stoletje n. št.²⁹ Časovno lahko najlaže opredelimo to posodo glede na njen ornament, t. j. valovnico, ki se v tej obliki javlja v prvi polovici 1. stoletja n. št.³⁰

¹² Miroslaw Chleborád, *Památky Archeologické* 46, 1936, 18; Ladislav Hojek, *Památky Archeologické*, 46, 1936, 86—97.

¹³ Filip, *Keltové*, 373.

¹⁴ Filip, l. c., 202.

¹⁵ Filip, l. c., 536.

¹⁶ Filip, l. c., T. XCV, 34; T. CXV, CXVI, CXIX.

¹⁷ Hunyadi, l. c., T. LXXV.

¹⁸ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 494, 495.

¹⁹ Hunyadi, l. c., T. LXXV, 4.

²⁰ Filip, l. c., 538.

²¹ Pittioni, l. c., 709.

²² Filip, l. c., 373.

²³ Hoernes, *Wiener Praehistorische Zeitschrift* 1, 1914, 103 — poslej WPZ; R. Ložar, *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* 15, 1934, 12, 13, T. IV, sl. 4 — poslej GMDS.

²⁴ S. Rutar, *IMDK* 8, 1898, 102.

²⁵ V. Šribar, v tisku pri AV.

²⁶ J. Kastelic, *Likovni svet*, 1951, 18.

²⁷ F. Stare, *AV IV/2*, 1953, 257.

²⁸ A. Schörgendorfer, *Die römerzeitliche Keramik der Ostalpenländer*, Sonder-schriften, XIII, Wien 1942, T. IV, 50, 52, 53; T. XI, 155—163 — poslej Schörgendorfer, *Keramik*.

²⁹ Schörgendorfer, l. c., 128, 9.

³⁰ Schörgendorfer, l. c., 113.

Posodo inv. št. 2, T. VI, 2 je vsekakor treba uvrstiti med gubanke — »Faltenbecher«. ³¹ Analogije so številne. ³² Od teh so predvsem važne nam najbližje: Novo mesto, T. X, 6, Drnovo, ³³ Ptuj, ³⁴ Stenjevec, ³⁵ ker so te naši gubanki tudi najsorodnejše.

Pri vseh štirih naštetih primerih se spodnji del zožuje v nogo, kar je značilno za donavske province zgodnje cesarske dobe. Značilno je, da imajo vse te posode po štiri gube ali vdolbine. ³⁶ Za presojo tega tipa gubank so zelo značilni primeri, ki so jih izkopali v *Lauriacumi* ³⁷ in *Carnuntumu*. ³⁸

Posoda inv. št. 3, T. VI, 3 je zelo bogato zastopana tudi med gradivom iz l. 1902 (T. X, 1, 8, T. IX, 12) ter na sosednjih najdiščih, kot n. pr. Drnovo (T. X, 3, inv. št. NM 1198, T. X, 2, inv. št. 1191), Stična (T. X, IV, inv. št. 8016), Zavrh pri Spodnji Slivnici pri Grosupljem, ³⁹ Ptuj, ⁴⁰ Ljubljana, ⁴¹ Celje, ⁴² Formin, ⁴³ Mihovo. ⁴⁴ Posodo iz Mihovega je Benninger opredelil kot poznolatensko. ⁴⁵ Bonisova je mnenja, da je treba za to vrsto posod iskati izvor izven kroga vzhodnoalpskih latenskih kulturnih skupin, in da je tip naše posode zgodnjerimski. ⁴⁶ S tem posegom smo formalno zadostili potrebi po časovni opredelitvi keramičnih posod iz obravnavanega zavarovalnega izkopavanja in tudi gradiva iz leta 1902. Vendar je smotrno, poudariti nekatera dejstva, ki govorijo proti izvajanjem Bonisove, t. j., da imamo tu opraviti z oblikami, ki so nastale s posredovanjem latenskih zgledov iz severne Italije. ⁴⁷ Naša analiza razprostranjenosti te vrste posode je potrdila ugotovitev Bonisove, ⁴⁸ da je razširjena skoraj izključno na določenem delu vzhodnoalpskega prostora, v delu starega kranjskega in štajerskega področja. Ni dvoma, da je treba izvor posod (T. VI, sl. 3, T. X, sl. 1—5) iskati v poznolatenskem tipu (T. IX, 12, T. X, 4), vendar tudi izvor te oblike ni treba iskati v severni Italiji, saj je njen domači izvor jasno nakazan v novomeškem srednjelatenskem gradivu, ki je izkopano l. 1902. Kakor so si blizu posode inv. št. 1551, 3859 (T. IX, 1, 3) in posode inv. št. 3861, 3850, 1532, 3854 itd. (T. IX, 2, 5, 7, 9), prav tako so zadnji skupini blizu posode inv. št. 3869, 8015, 8016 (T. IX, 12, T. X, 4, 5). Posebno zgovoren je primer inv. št. 3861, T. IX, 2, ki jo lahko imamo za prehodno obliko med tipoma, ki ju obravnavamo. Vse te ugotov-

³¹ E. Bonis, Die kaiserzeitliche Keramik von Pannonien, *Dissertationes Pannonicae*, ser. II, No. 20, Budapest 1942, 42 — poslej Bonis, *Keramik*.

³² Schörgendorfer, l. c., T. XVII, 238—241, T. XIX, T. XXXIV, 426—428; Bonis, l. c., T. XVI, 11—26, T. XXXV, T. XL, 18.

³³ Bonis, l. c., T. XXXV, 18.

³⁴ Bonis, l. c., T. XXXV, 18.

³⁵ Bonis, l. c., T. XL, 18.

³⁶ Bonis, l. c., str. 42.

³⁷ Schörgendorfer, l. c., T. XIX, 256, Textband, str. 146.

³⁸ Schörgendorfer, Textband, str. 146.

³⁹ P. Petru-V. Sribar, AV VII, 3, 1956, 299.

⁴⁰ Bonis, *Keramik*, T. XIII, 1, str. 93 pod XIII, str. 94 pod XIII, 17.

⁴¹ Bonis, l. c., T. XIII, sl. 2, str. 93 pod XIII, 12—15.

⁴² Bonis, l. c., T. XIII, 19, str. 93 pod XIII, 19.

⁴³ Smodič, ČZN 1940, 15.

⁴⁴ Bonis, l. c., str. 93, T. XIII, 14.

⁴⁵ Bonis, l. c., str. 40.

⁴⁶ Bonis, l. c., str. 40.

⁴⁷ Bonis, l. c., str. 40.

⁴⁸ Bonis, l. c., str. 40.

vitve bi verjetno imele dalekosežne posledice, ako bi jih uporabili pri poskusu ugotavljanja raznih individualnih posebnosti v materialni kulturi posameznih plemen, ki so naseljevala v latenu naše ozemlje. Iz tega naj bi sledila logična ugotovitev, da je etnični nosilec rimskodobnih in latenskih oblik isti, saj vidimo, da poleg tipa, ki mu ne moremo zanikati latenskega izvora, živijo še tudi oblike, ki se od latenskih razlikujejo samo po tem, da so izdelane v rimski lončarski tehniki, tako n. pr. inv. št. 3839, 3856, 1125, T. IX, 4, 6, 10, 11.

Razen v Novem mestu poznamo tip keramične posode inv. št. 4, T. VI, 4 še v Malem Globokem pri Žužemberku,⁴⁹ na Hajdini,⁵⁰ več primerov v Keszthelyu⁵¹ itd. Bonisova ugotavlja,⁵² da je ta tip posode zelo razširjen v Podonavju in da je latenskega izvora.⁵³ Petru jo datira v drugo polovico drugega stoletja.⁵⁴ Vendar se zdi, da je primerek iz Malega Globekega nekoliko mlajši. Analiza te posode kakor tudi tiste, ki je nekako tuja med tem gradivom in ima vse poteze starejšega materiala na latenskem grobišču na Marofu, t. j. inv. št. 5, T. VI, sl. 5, govori samo še v prid dosedanjim ugotovitvam, t. j., da spada obravnavano rimskodobno gradivo na konec prvega in verjetno tudi v drugo stoletje ter da predstavlja nadaljevanje uporabe latenskega grobišča po istem etničnem nosilcu.

Ta opredelitev velja tudi za rimske grobove pri vasi Brod. Kljub temu, da v teh ni bilo nobenih najdb, se vendar konstrukcija žganega groba 3 popolnoma ujema z žganim grobom 1 na Beletovem vrtu, predvsem pa jih družijo skupina lastnost, t. j., da sta prazna ali navidezna grobova.

Precej natančno opredelitev žganega groba s Klemenčičeve njive nam omogoča večji del grobnega inventarja, za katerega imamo na razpolago več primerjav, ki so kulturno in časovno že opredeljene. Sem spadajo lokaste fibule, svitkaste ovrtnice in fibule očalarke.

Najdbe lokastih fibul tega tipa so številne: Vače,⁵⁵ Mokronog,⁵⁶ Cerknica,⁵⁷ Ostrožnik,⁵⁸ Magdalenska gora,⁵⁹ Ljubljana — Trg Revolucije,⁶⁰ Zgornja Hajdina,⁶¹ Ruše⁶² itd.

Čeprav ne moremo zanesljivo rekonstruirati našo fibulo očalarko, vendar jo na temelju ostalega grobnega inventarja lahko uvrstimo med fibule, kot jih po-

⁴⁹ Petru, AV VII/5, 1956, 299, T. 5.

⁵⁰ Bonis, l. c., T. V, 2, 8.

⁵¹ Bonis, l. c., T. VIII, 6.

⁵² Bonis, l. c., str. 91.

⁵³ Hunyadi, Die Kelten, T. XCIII, 15.

⁵⁴ Petru, l. c., 299.

⁵⁵ A. Müllner, Typische Formen aus den archeologischen Sammlungen des Landesmuseum Rudolfinum in Laibach, T. XXIV, 1, 2 — poslej Müllner, Typische Formen; F. Stare, Vače, Katalog, T. CV, 1—6, T. XXI, 1—5, T. XXII, 1—4.

⁵⁶ Hoernes, WPZ 1915, II, T. IV, 5.

⁵⁷ R. Ložar, GMDS 11, 1950, 22.

⁵⁸ Hoernes, l. c., str. 114, T. III, 2.

⁵⁹ Hoernes, l. c., str. 99, T. I, 20.

⁶⁰ F. Stare, Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani, Ljubljana 1954, str. 112 — poslej Stare, Ljubljana.

⁶¹ F. Stare, AV I/1—2, 1950, 79.

⁶² Wurmbrandt, Das Urnenfeld von Maria Rast, Archiv für Anthropologie, Bd. XI, Braunschweig 1879 — poslej Wurmbrandt, Ruše.

znano na Vačah,⁶³ Bledu,⁶⁴ v Vinici,⁶⁵ Tržišču pri Cerknici,⁶⁶ pri Sv. Luciji,⁶⁷ v Dobovi,⁶⁸ Ljubljani,⁶⁹ Hajdini,⁷⁰ Mariboru,⁷¹ Rušah,⁷² Podbrežju pri Mariboru.⁷³

Nedvomno sodi naša grobna celota v kulturno skupino, ki jo tvorijo Vače, Mokronog, Ljubljana — Trg Revolucije itd., za katero je značilna dvojnopetljasta lokasta fibula,⁷⁴ ali v tisti čas, ko je že prišlo do ožjega stika z ruško-dobovsko skupino, kar se odraža v prodoru fibule očalarke na Kranjsko.⁷⁵ (Horizont Bled, Mokronog, Tržišče itd.)

S to opredelitvijo se časovno ujema tudi tip masivne svitkaste ovratnice, ki jih poznamo še na Magdalenski gori,⁷⁶ Vačah,⁷⁷ Dobovi,⁷⁸ Ljubljani,⁷⁹ najbolj pa je razširjena na Štajerskem.⁸⁰ Sicer ugotavlja S. Pahič,⁸¹ da je ta vrsta ovratnic sodila med predmete, ki so v obdobju mlajših žarnih grobišč bili splošno razširjeni in kronološko netipični. Starè jih ima za predmet, značilen za Vače I⁸² ali za njegovo starejšo fazo.⁸³ Do istega rezultata nas privede iskanje primerjav za zapestnice iz spiralno navite žice⁸⁴ ali pa za veliko žaro, za katero lahko domnevamo, da je taka, kot jih poznamo na Vačah.⁸⁵

⁶³ F. Stare, Vače, Katalog, T. XXVI, sl. 1; A. Müllner, Typische Formen, T. XXII, 7.

⁶⁴ Neobjavljeno v letih 1949/50. Izkopaval Narodni muzej v Ljubljani.

⁶⁵ Treasures of Carniola, T. XI, 79; T. XII, 50; T. XVII, 84.

⁶⁶ R. Ložar, GMDS 15, 1954, sl. 7.

⁶⁷ Marchesetti, Scavi nella necropoli di S. Lucia, Bolletino della società adriatica di scienze naturali, Trieste 1895, T. XXI, 1—3 — poslej Marchesetti, S. Lucija.

⁶⁸ F. Stare, Ilirsko grobišče pri Dobovi, Razprave SAZU III, Ljubljana 1953, T. XVII, sl. 2 — poslej Stare, Dobova.

⁶⁹ J. Korošec-F. Stare, Začasno poročilo o izkopavanjih v Ljubljani, Arheološka poročila SAZU 1948, Ljubljana 1950, 16.

⁷⁰ F. Stare, AV I/1—2, 1950, 79.

⁷¹ F. Baš, ČZN 1955, str. 38, sl. 28, 30.

⁷² Wurmbrandt, Ruše, str. 251.

⁷³ S. Pahič, AV V/2, 1954, 247, T. V, 18.

⁷⁴ F. Stare, AV II/2, 1951, 192.

⁷⁵ F. Stare, Dobova, 141, 142; F. Stare, Predzgodovinske Vače, Ljubljana 1954, 120 — poslej Stare, Vače.

⁷⁶ Müllner, Typische Formen, T. XXV, 6.

⁷⁷ Stare, Vače, Katalog, T. LXI, 3.

⁷⁸ Stare, Dobova, 151, T. II, 2; T. III, 6; T. XIII, 7.

⁷⁹ Stare, Ljubljana, T. XXII, 1.

⁸⁰ S. Pahič, l. c., str. 257; Stare, l. c., str. 110.

⁸¹ S. Pahič, l. c., str. 257.

⁸² Stare, Vače, 108, 120.

⁸³ Stare, l. c., priloga III.

⁸⁴ Müllner, l. c., T. XXVI, 4.

⁸⁵ Müllner, l. c., T. XVIII, 7, T. XIX, 8, T. XIV, 5; Stare, Vače, Katalog, T. LXXXIV, 2; Stare, Vače, 86.

SUMMARY

Protective Excavations at Novo mesto and its Surroundings

During the years 1954 and 1955 there were at Novo mesto four excavations of protective character: the La Tène necropolis on the Marof, the Roman burying-place in the Belè garden, the urn-grave in the "Klemenčič Fields" on the Marof, and the Roman burning cemetery in the vicinity of the village Brod near Šmihel.

The material from the La Tène necropolis on the Kapitelj Marof represents our earliest La Tène stage. With the exception of two vessels that are by their form and their execution of La Tène character the forms of all the other vessels are based on the Hallstatt tradition.

In the burying-place in the Belè garden we distinguish two kinds of material: ours and that excavated in 1902. This material represents a temporal and cultural continuity from the latest phase of the Middle La Tène age to the 2nd, century A.D. In the material belonging to the Roman period we see a definite continuation of the La Tène tradition so that we can suppose that we have here to do with the carriers of the same ethnic group.

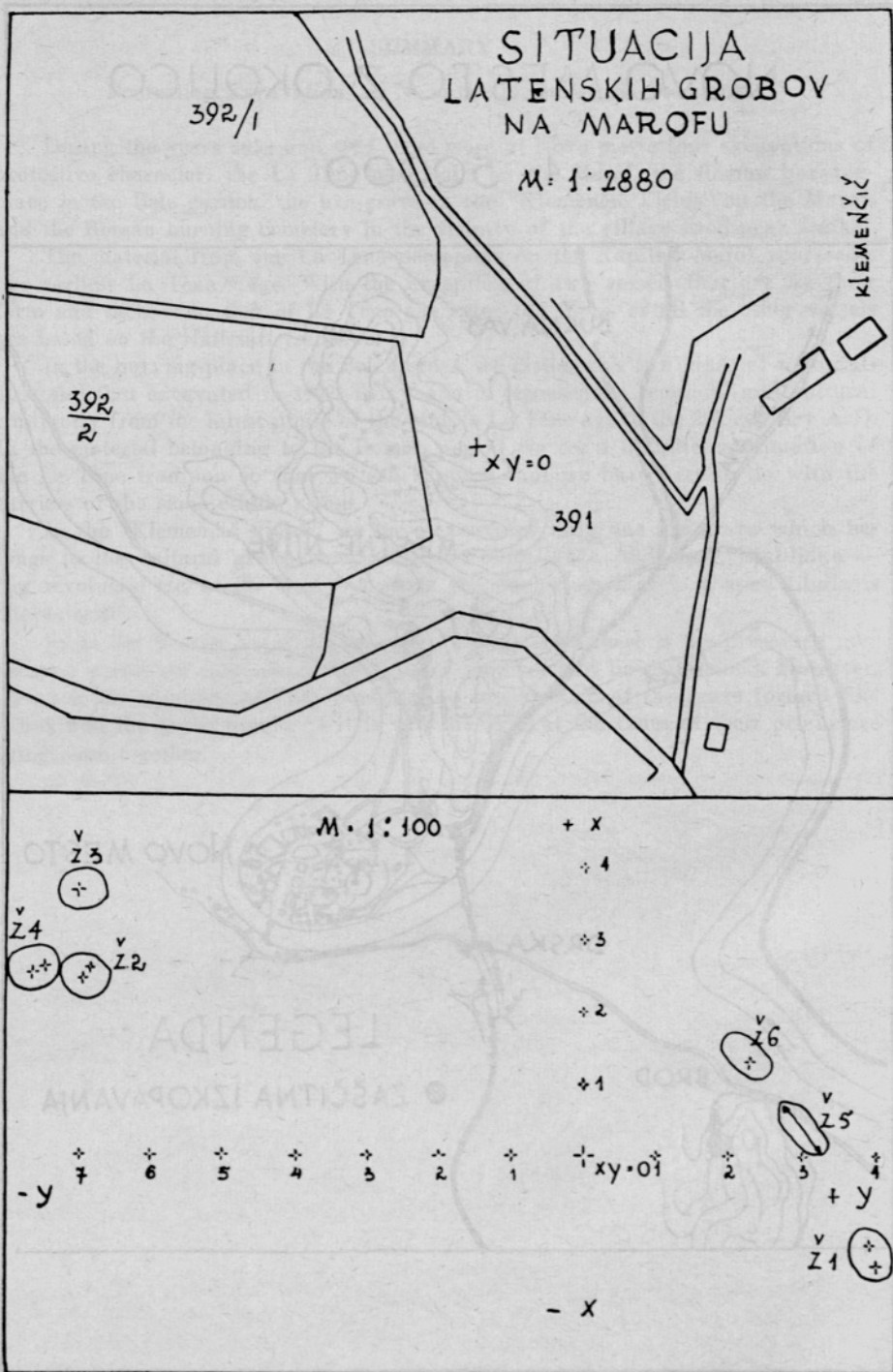
In the "Klemenčič Fields" we have excavated only one urn-grave which belongs to the cultural group comprising the older Vače, Mokronog, Ljubljana — Trg revolucije etc, at the time for which the doubleloped, arch-shaped fibula is characteristic.

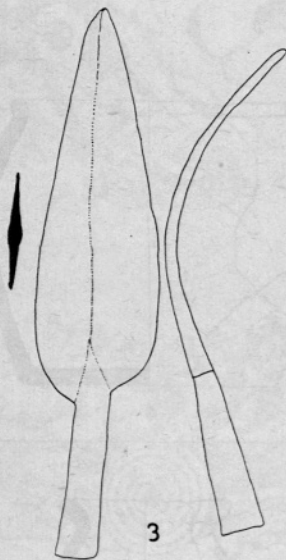
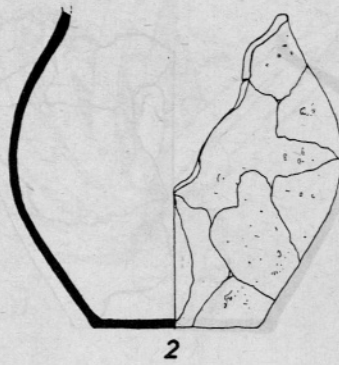
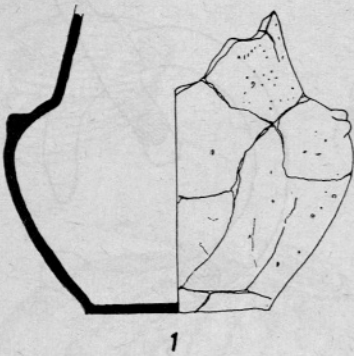
From the Roman burnt graves at the village Brod there is not preserved any ceramic vessel nor any article the time of which could be determined. However, owing to the complete affinity between the construction of the grave formed like a box and the grave number 1 it is very likely that the times of their origin are lying close together.

NOVO MESTO Z OKOLICO

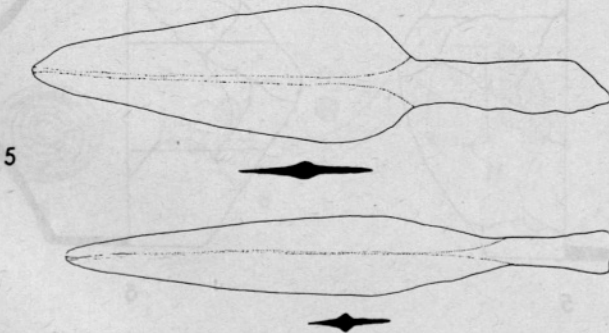
1 : 50000

MAROF
GROB 1

GROB 6

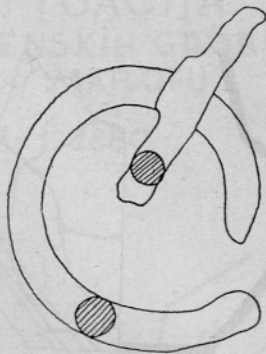
Sl. 1 = $\frac{1}{6}$, sl. 2, 3 in 5 = $\frac{1}{4}$, sl. 4 = $\frac{1}{2}$ n. vel.

T. II

HAROF
GROB 2

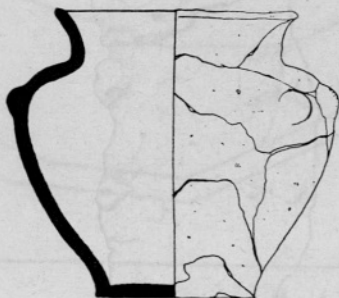

1

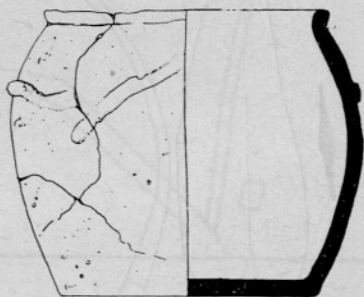

2

GROB 4

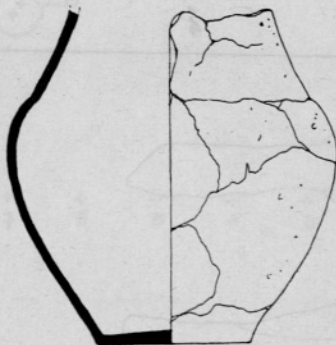

3

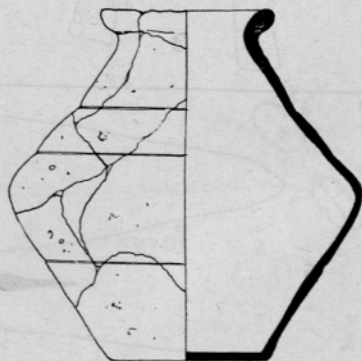

4

GROB 6

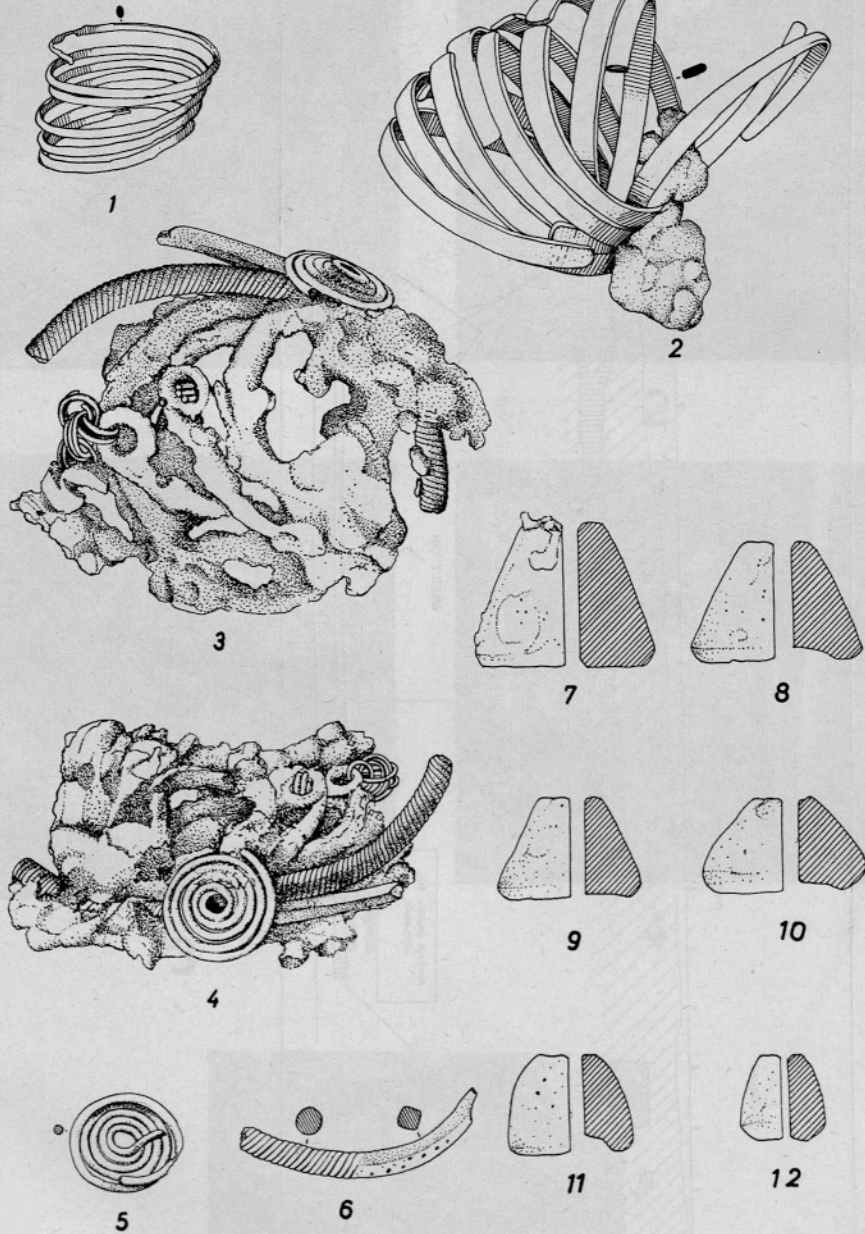
5

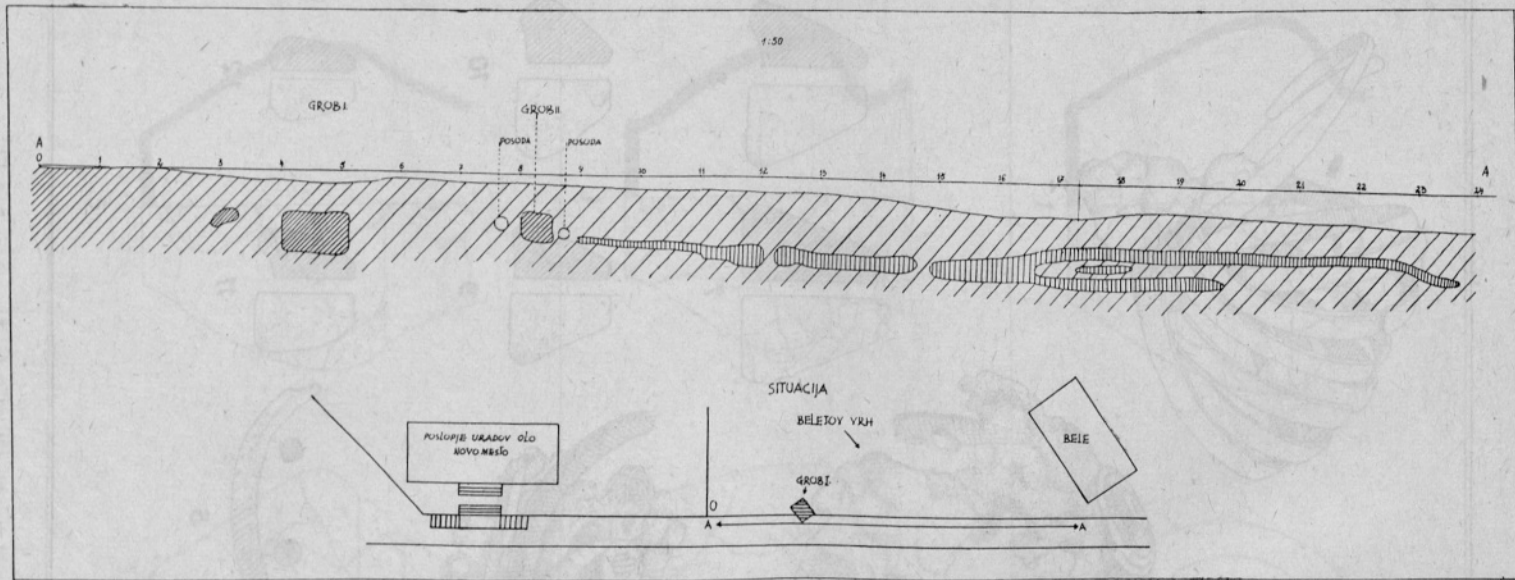
6

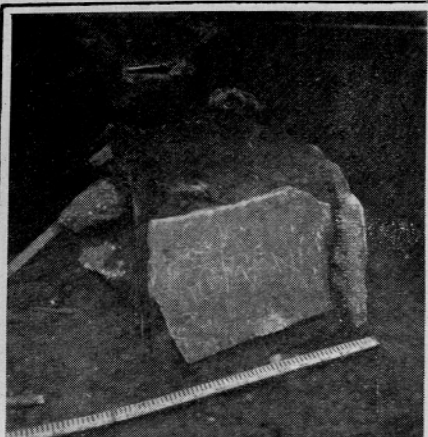
Sl. 1, 3 in 6 = $\frac{1}{4}$, sl. 2 in 4 = $\frac{1}{2}$, sl. 5 = $\frac{1}{6}$ n. vel.

KIEMENČIČEVE NJIVE - MAROF
ŽARNI GROB

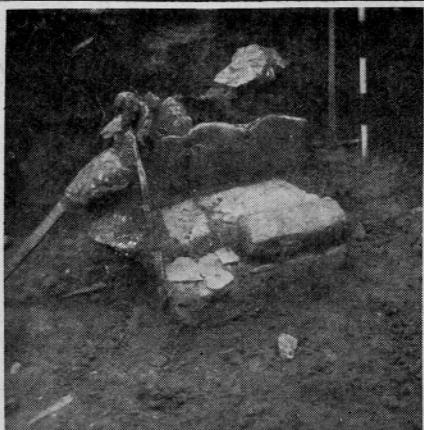

T. IV

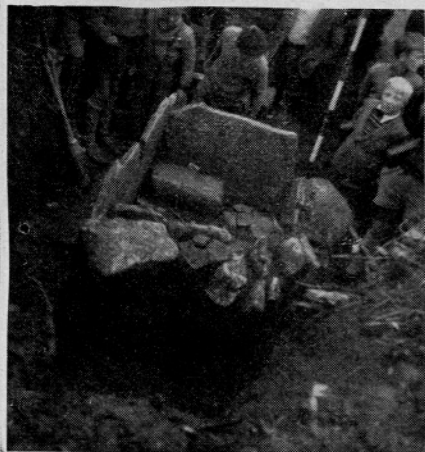

1

2

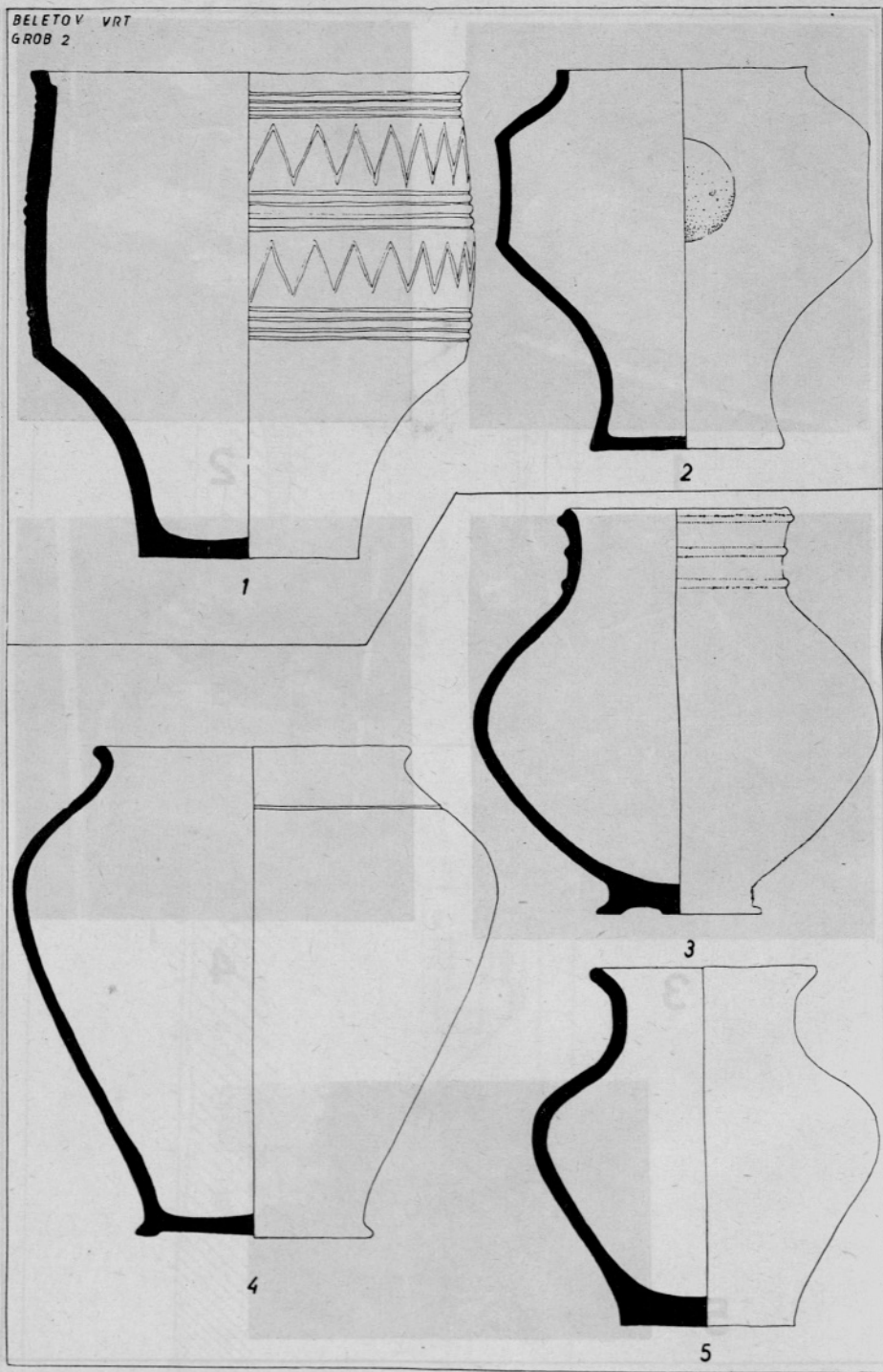
3

4

5

BELETOV VRT
GROB 2Sl. 1, 2 in 4 = $\frac{1}{2}$, sl. 5 in 5 = $\frac{1}{4}$ n. vel.

1

2

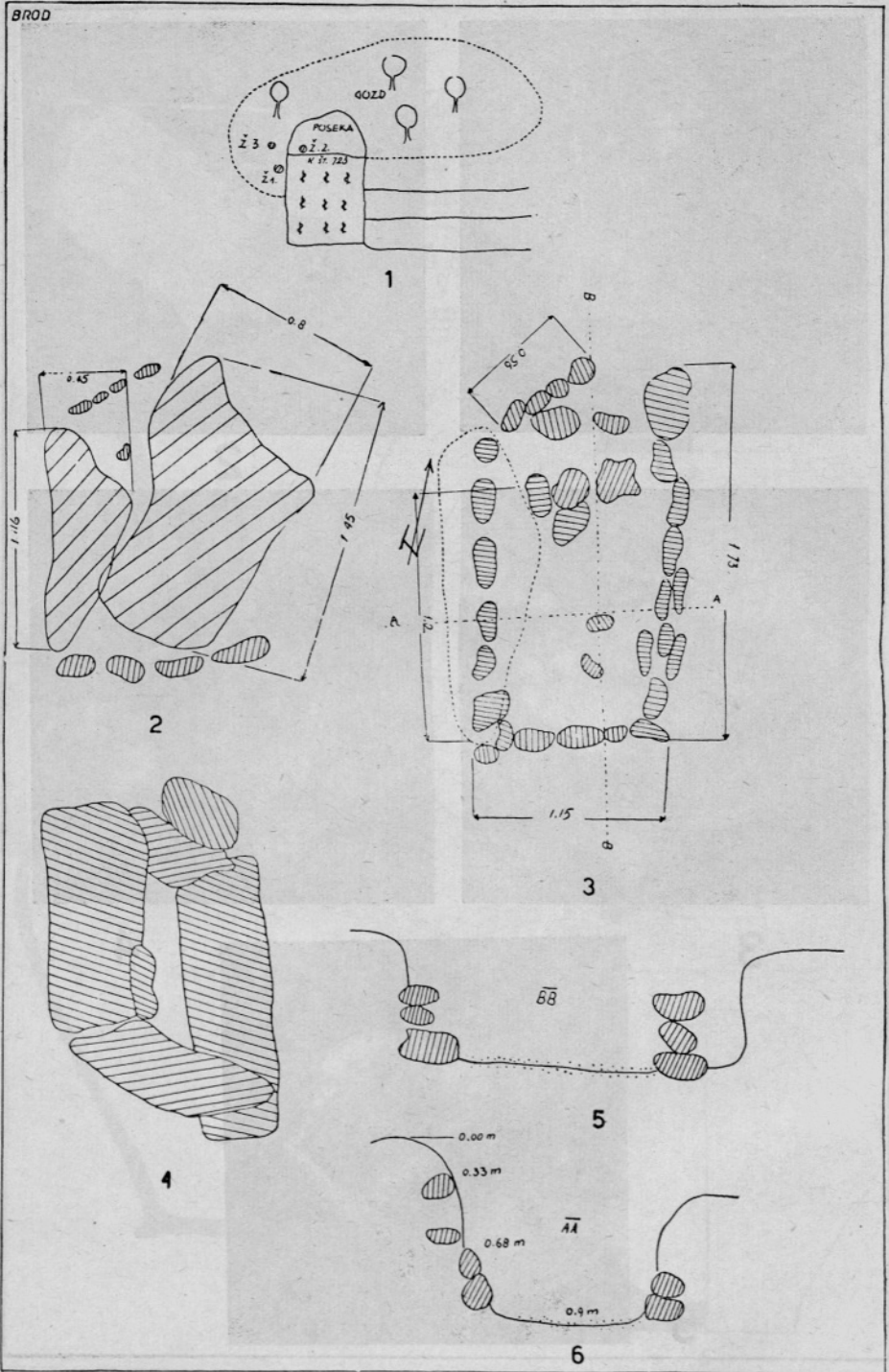
3

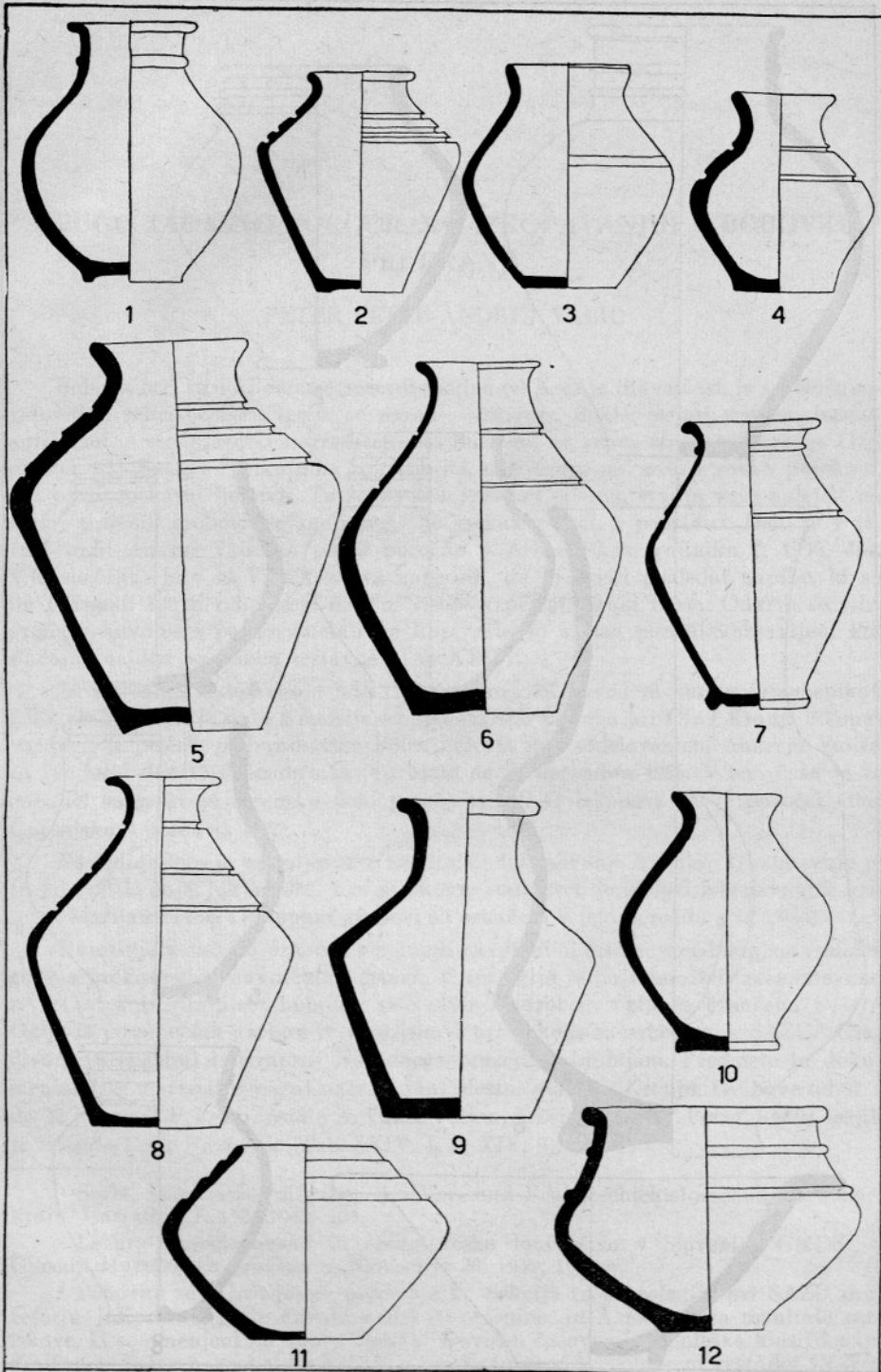

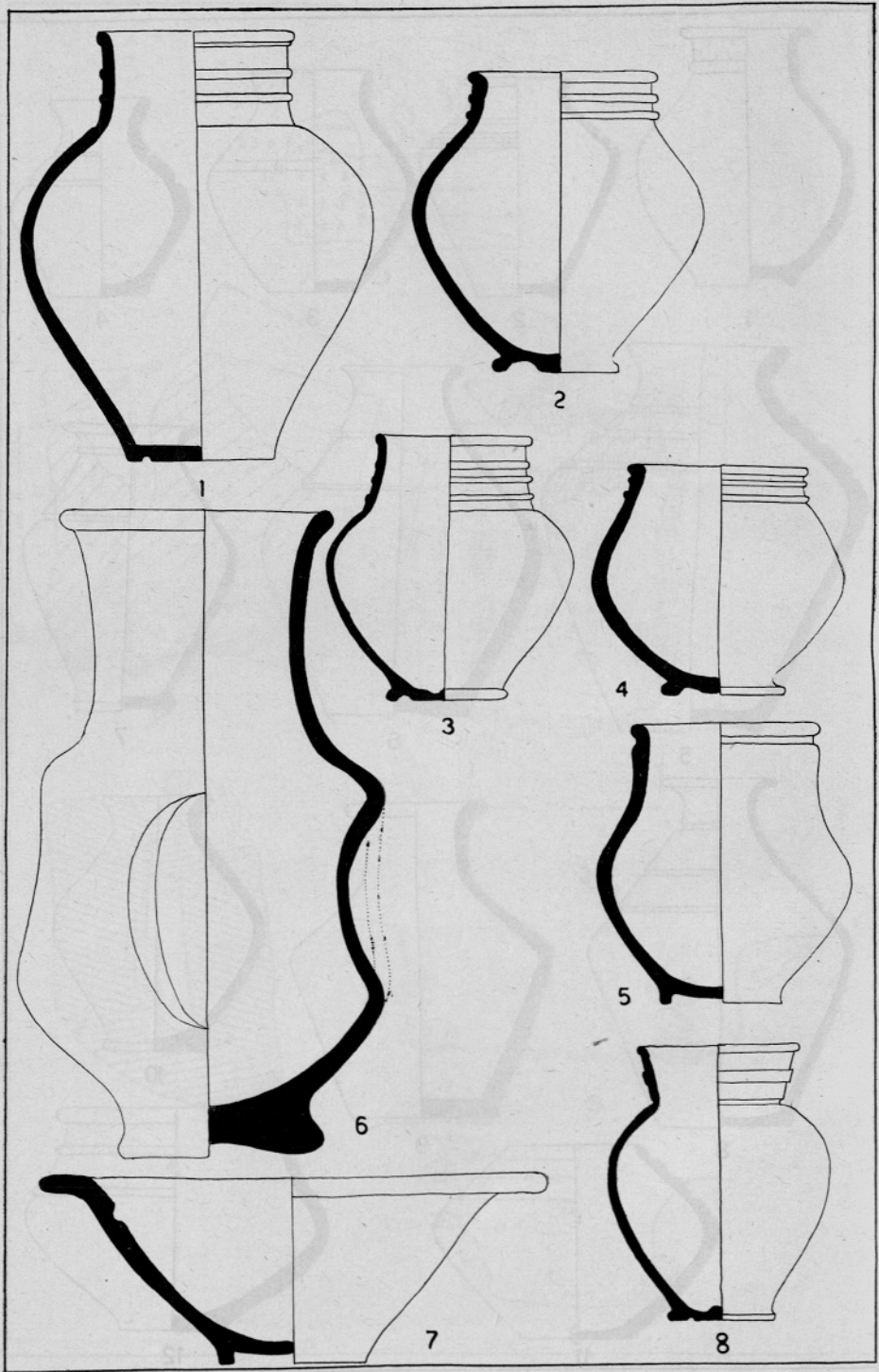
4

5

Sl. 1—6 in 9—12 = $\frac{1}{4}$, sl. 7 in 8 = $\frac{1}{8}$ n. vel.

Sl. 1, 2, 5, 7 in 8 = $\frac{1}{4}$, sl. 3 in 4 = $\frac{1}{6}$, sl. 6 = $\frac{1}{2}$ n. vel.

DRUGO ZAČASNO POROČILO O IZKOPAVANJIH V BOBOVKU PRI KRANJU

PETER PETRU-ANDREJ VALIČ

Bobovk leži štiri kilometre severovzhodno od Kranja. Ravničast, le s položnimi valovitimi rebri posejan teren, se narahlo vzdiguje, dokler se pri znanem kasnoantičnem¹ in srednjeveškem gradišču nad Bašljem² ne vzpne strmo k Storžiču. Ožji prostor najdbe se od trikotnika pri Kokrici, omejenega na vsaki strani s potokom, širi proti opekarni Bobovk. Tu so že leta 1955 pri odstranjevanju ruše naleteli na nekaj antičnih grobov. Najzanimivejši je vsekakor grob v pepelnici. Delo je v tej fazi vodil Andrej Valič in podal poročilo v Arheološkem vestniku 7, 1956, 444. V naslednjem letu so Valiča znova naprosili, da bi prišel pogledat najdbe, ki so jih odkopali 300 m zahodneje na 2 m visoki vzpetini, široki 100 m. Odkrili so štiri grobove, predmete pa so zmetali na kup, zato so v tem poročilu objavljeni kot slučajne najdbe na koncu sestavka (Tab. XXIV).

Zavarovalna izkopavanja leta 1956 je omogočil Zavod za varstvo spomenikov LRS, sredstva pa je dala Komisija za spomeniško varstvo pri OLO Kranj. Izkopavanje se je pričelo pod vodstvom Petra Petruja in s sodelovanjem Andreja Valiča in Ive Mikl dne 17. decembra in je trajalo do 24. decembra 1956. V tem času je že zapadel sneg, ki je terensko delo precēj oviral. O izkopavanju je poročal Glas Gorenjske 7. januarja 1957.

Naslednje leto je nadaljeval z zaščitnimi izkopavanji A. Valič. Izkopavanje je trajalo od 1. do 8. julija 1957. Kot strokovni sodelavec je bil pri izkopavanjih prisoten Marijan Slabé. Odkopani grobovi so označeni v tem poročilu s št. 23—29.

Humus je v načrtih označen s polnimi navpičnimi črtami, sterilna plast rumene gline s prekinjenimi navpičnimi črtami. Čisto oglje je po intenziteti zaznamovano z \\\\\\\ ; kulturna plast humusa, sive gline in drobcov oglja je označena z \\\\\\\/. Oglje iz posameznih grobov je v raziskavi pri Sekciji za arheologijo SAZU.³ Gradivo je prepariral laboratorij Narodnega muzeja v Ljubljani. Predmete in dokumentacijski material z vsemi načrti hrani Mestni muzej v Kranju. Grobove od št. 1 do 22 je opisal P. Petru, ostale A. Valič. Večino risb je izdelal P. Petru, nekaj težjih je izrisala Erna Navinšek (Tab. XXIV, 1, 2, XIX, 5).

¹ Saria, Stand und Aufgaben der Vor- und Frühgeschichtsforschung in Oberkain, Carinthia I, 132, 1942, 103.

² Ložar, Staroslovansko in srednjeveško lončarstvo v Sloveniji, GMDS — Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo 20, 1959, 195 sq.

³ Ponovno se zahvaljujem predstojniku Sekcije za arheologijo pri SAZU profesorju J. Korošču, ki je dovolil raziskati oglenino, in A. Šerclju za rezultate raziskave, ki so omenjeni na koncu članka: Okvirna časovna in tipološka klasifikacija gradiva iz južne nekropole v Bobovku pri Kranju, v Arheološkem vestniku IX-X/1.

Grob 1. Grobna jama v rumeni glini je imela podolgovato pravokotno obliko. Posuta je bila z belim kamenjem. Ob straneh groba se je ohranila nekaj centimetrov debela plast čistega oglja. Pridatki so bili v leseni skrinji, okovani z železom. Velikost groba: 82 × 84 cm, globina 34 cm.

1. Železen dvorezen meč s trnom za nasaditev. Na enem mestu so ohranjeni sledovi lesa in usnja, prirjavelega na rezilo. Masiven trn se proti koncu zožuje in je pravokotnega preseka. Končuje se z odebelitvijo v obliki gumba. Dolžina 65,6 cm, širina lista 5,5 cm, dolžina lista 50 cm, dolžina ročaja 15,6 cm, širina ročaja do 1,8 cm (Tab. IV, 1).

2. Nož z ročajem iz železa. Hrbet noža je raven. Rezilo se proti ročaju širi. Prehod hrbta v ročaj je raven. Ročaj noža je nekoliko usločen. Dolžina 17,2 cm, širina lista do 1,9 cm, dolžina ročaja 7 cm, premer ročaja do 1,2 cm (Tab. IV, 4).

3. Rezilo železnega noža z delom ročaja. Hrbet je raven, na spodnji strani se rezilo proti ročaju širi. Celotna površina je razjedena od rje. Dolžina 15,3 cm, širina lista do 2,1 cm (Tab. IV, 5).

4. Nož z ročajem iz železa. Ročaj je fragmentarno ohranjen, na njem so vidni sledovi prirjavelega lesa. Tako hrbet kot rezilo sta polkrožno usločena in le v zadnji tretjini ravna. Ročaj prehaja v ravni črti v list noža. Dolžina 12,3 cm, širina lista do 1,9 cm (Tab. IV, 2).

5. Steklenica iz svetlozelenega prozornega stekla. Ustje je odebeljeno, navzven upognjeno in ravno odrezano. Preko cilindričnega vratu prehaja v rame in trup pravokotne oblike. Trakast ročaj ima na vsaki strani masivno rebro. Višina 14,8 cm, premer ustja 2,8 cm, največja periferija 6,4 cm, širina ročaja do 2,8 cm (Tab. I, 3).

6. Oljenka iz svetlordeče pečene gline. Na spodnji strani je težko čitljiv napis ETI v dvojnem koncentričnem krogu. Pod in nad napisom sta še v krogu samem dva manjša koncentrična kroga. Na zgornji strani je dvoje luknjic. Na zunanji strani je dvoje bradavic. Dolžina 8,5 cm, širina 5,6 cm, višina 3 cm (Tab. I, 2).

7. Steklena urna iz svetlozelenega prozornega stekla. Dno urne je rahlo navznoter upognjeno, ustje je masivno, navzven usločeno in v sredini votlo. Višina 15 cm, premer ustja 11 cm, premer dna 6,2 cm, največji obseg 15 cm, debelina 0,1 cm (Tab. I, 1).

8. Skodelica iz dobro prečiščene, svetlosivo žgane gline. Ustje je ravno, poševno odrezano, nato prehaja skodelica skoraj v ravni črti do največjega obsega, ki je poudarjen z rebrom. Od tod prehaja posoda v loku proti majhni prstanasti nogi. Ta ima na spodnji strani koncentrične kroge. Nad rebrom je skodelica okrašena z zareznim ornamentom. Na posodi so vidni sledovi temnejšega premaza. Višina 7,5 cm, premer ustja 10,3 cm, največji obseg 11 cm, premer dna 3,2 cm, debelina 0,2 cm (Tab. I, 4).

9. Skodelica iz prečiščene svetlosivo žgane gline. Ustje je ravno. Od tod se razširi v posodo do največjega obsega, ki je močno poudarjeno, nato pa preide v ravno prstanasto pogo, okrašeno s koncentričnimi krogi. Pred poudarjenim delom je ornamentirana z zareznim okrasom. Ohranjena sta ozka trakasta ročaja, ornamentirana z dvojnimi žlebičem. Višina 6 cm, premer ustja 6,6 cm, največji obseg 7,5 cm, premer dna 3 cm, debelina 0,1 cm (Tab. II, 1).

10. Čaša iz svetlozelenega prozornega stekla. Na vratu ima ovratnik. Ustje je usločeno navzven, nato prehaja čaša preko vrata v trup kvadratne oblike. Prav

tako je tudi dno, na katerem sta dva koncentrična kroga. Višina 11,2 cm, premer ustja 5,3 cm, največji obseg 5,9 cm (Tab. II, 5).

11. Vrč iz dobro prečiščene, rdečerumeno žgane gline. Ustje ni ohranjeno. Vrat prehaja v največji obseg v zgornji polovici vrča, od tod pa v prstanasto nogo. Višina 14 cm, največji obseg 13,3 cm, premer dna 7,3 cm, debelina 0,3 cm (Tab. II, 2).

12 a, b. Dva bronasta šarnirja, stožčaste oblike, zelo masivna. Sestavljena sta iz dveh delov, vezanih z železno prečko. Na vsakem delu šarnirja je luknja, skozi katero so bili pribiti žebli. Šarnir a: dolžina 7,6 cm, širina do 2,1 cm, širina veznega člena 2,3 cm, premer veznega člena 1,4 cm. Šarnir b: dolžina 7,8 cm, širina do 2,1 cm, širina veznega člena 1,7 cm, premer veznega člena 1,5 cm (Tab. III, 1 in 2).

13. 61 fragmentov železa, verjetno okovi skrinje. Na nekaterih so ohranjeni žeblički ali luknjice. Fragmenti so različne velikosti (Tab. II, 8—18 in Tab. III, 6—22).

14. 12 železnih žebličkov s polkrožno glavico in tankim trnom pravokotnega preseka. Različne velikosti (Tab. IV, 8—17, 19).

15. 7 fragmentov posode iz grobe gline, rjave barve, ki je na prelomu črna. Med njimi je tudi fragment dna. Različne velikosti (Tab. II, 7).

16. Fragment železa konične oblike, kvadratnega preseka. Na eni strani se nekoliko razširi. Dolžina 2,9 cm, širina do 0,7 cm (Tab. II, 6).

17. Železen žebelj kvadratnega preseka s podolgovato skovano glavo. Dolžina 5,1 cm, premer do 0,5 cm (Tab. IV, 22).

18. 4 fragmenti žebeljev kvadratnega preseka (Tab. IV, 20, 21, 23, 24).

19. Železen predmet podolgovate oblike, pravokotnega preseka, s koncema usločenima pravokotno na smer predmeta. Proti eni strani se predmet močno tanjša, medtem ko je druga zelo masivna. Dolžina 7 cm, širina do 0,9 cm, debelina do 0,6 cm (Tab. II, 5).

20. Dvoje železnih ročajev skrinje, rombičnega preseka. Lok se na konceh usloči navzgor in zaključí z masivno glavico. Na vsaki strani ročaja sta vdeti zanki s prečnim delom, ki se nato razcepita. Ročaj a: dolžina 11 cm, premer loka 0,9 cm, premer zanke 1,3 cm (Tab. III, 3). Ročaj b: dolžina 11 cm, premer loka 0,7 cm, premer zanke 1,5 cm (Tab. II, 4).

21. Dvoje železnih predmetov, ki sta na spodnjem koncu pravokotnega preseka. Nato se razširita v obliki vrbovega lista in polkrožno upogneta. Dolžina 11,2 centimetra, širina 4,6 cm in debelina do 0,5 cm (Tab. IV, 6). Dolžina 11,5 cm, širina 3,3 cm, debelina 0,5 cm (Tab. IV, 7).

Grob 2 (Tab. XXII, 2). Je izredno dolg in je bil vkopan v rumeno ilovico. Jama je bila tlakovana z belimi prodniki. Nad temi je bila drobna plast oglja in prsti, nato sloj ogljenine, ki je postopno prehajala v humus.

1. Vretence iz prečiščene črnožgane gline, stožčaste oblike. Na spodnji strani močno navznoter usločeno. Po sredini je luknjica. Višina 2,5 cm, premer 3,2 cm (Tab. V, 4).

2. Železen podolgovat predmet, močno razjeden od rje. Dolžina 5,8 cm, širina do 1,5 cm (Tab. V, 3).

3. Vrč iz prečiščene, svetlordče žgane gline. Ustje je usločeno navzven in odebajeno. Preko cilindričnega vrata prehaja posoda v največji obseg v zgornji polovici vrča. Od tod preide počasi v ravno prstanasto nogo. Na notranji strani

je posoda narebrena. Ohranjen je trakast ročaj. Višina vrča 15,6 cm, premer ustja 5,8 cm, največji obseg 14,4 cm, premer dna 9,2 cm, debelina 0,5 cm, širina ročaja 2,2 cm (Tab. V, 2).

Grob 3 (Tab. XXII, 3). Vkopan je bil v rumeno glino. Je ovalne oblike ter so predmeti razvrščeni v podolžni legi. V grobu je bilo mnogo oglja.

1. Vrč iz rjavosivo žgane gline. Ustje je upognjeno navzven in ravno odrezano. Od tod prehaja takoj v trup posode in v loku do prstanaste noge. Na ramenu je posoda narebrena. Višina 19,8 cm, največji obseg 22 cm, premer ustja 13,2 cm, premer dna 8,4 cm, debelina 0,5 cm (Tab. VI, 1).

2. Vrč iz svetlordeče žgane gline. Ustje je nekoliko odebeljeno. Vrat je cilindrične oblike in prehaja v največji obseg, od tod pa v loku proti prstanasti nogi. Na notranji strani je posoda narebrena. Ohranjen je tudi trakast ročaj, ki ima dvoje reber. Višina 21,2 cm, premer ustja 4,4 cm, največji obseg 18 cm, premer dna 8,8 cm, debelina 0,5 cm (Tab. VI, 2).

3. Oljenka iz sivožgane gline. Na spodnji strani ima znamko C DESSI, obdano z dvojnimi koncentričnim krogom. Na zgornji strani pa ima dvoje večjih in eno manjšo luknjico. Poglobljeni del je ločen z ostrim robom; na zunanji strani tega je ohranjena bradavica. Oljenka je fragmentarno ohranjena. Dolžina 10,6 cm, višina 3,5 cm, ohranjena širina 6,8 cm (Tab. VI, 3).

Grob 4 (Tab. XXII, 4). Jama pravokotne oblike, velikosti 82 × 82 cm, je bila vkopana v rumeno glino. Ob robu je bila posuta z drobnim peskom. Pridatki so bili razporejeni diagonalno po grobu. Največja globina 47 cm.

1. Urna iz svetlozelenega stekla, fragmentarno ohranjena.

2. Vrč iz rdečezgane, prečiščene gline. Ustje vrča je usločeno navzven in odebeljeno. Prehaja v raven vrat, ki se proti koncu razširi in v ostrem loku prehaja v največji obseg. Vrč se počasi oži do prstanaste noge. Na dnu noge je širok koncentričen krog. Ročaj posode je trakast in dvakrat profiliran. Višina 17,5 cm, debelina 0,4 cm, največji obseg 15,6 cm, premer ustja 3,6 cm, premer dna 7,3 cm, širina ročaja 2,8 cm (Tab. VII, 2).

3. Balzamarij iz svetlozelenega stekla. Ustje je navzven usločeno in prehaja v raven dolg vrat. Trup je nizek in se stožčasto razširi. Dno je rahlo upognjeno navznoter. Višina 7 cm, debelina 0,1 cm, premer ustja 2,1 cm, premer dna 2,4 cm (Tab. VII, 3).

4. Oljenka iz svetle rumenorjave gline. Na spodnji strani ima v sredini dveh koncentričnih krogov znamko ATIME, na zgornji pa dvoje večjih in eno majhno luknjico. Na zgornjem obodu oljenke je dvoje bradavic. Dolžina 9,3 cm, širina 6,1 cm, višina 3,2 cm (Tab. VII, 4).

5. Lonček je iz svetlo rjavorumene prečiščene gline. Ustje lončka je usločeno navzven. Preko kratkega vrata prehaja v največji obseg v zgornji polovici posode. Lonček prehaja v blagem loku v ravno nogo. Na notranji strani je narebren. Višina 8,1 cm, največji obseg 6,5 cm, premer ustja 6,2 cm, premer dna 3,3 cm, debelina 0,2 cm (Tab. VIII, 2).

6. Steklenica iz svetlozelenega stekla, pravokotne oblike. Ustje je odebeljeno in navzven usločeno. Od tod prehaja v raven vrat in preko ramena v pravokotni trup. Dno je upognjeno navznoter ter okrašeno s koncentričnim krogom, v katerem je rozeta. Ima širok trakast ročaj. Višina 15,9 cm, širina 6,4 cm, premer ustja 3,2 cm, premer dna 6,2 cm, širina ročaja do 3,7 cm, debelina 0,1 cm (Tab. VIII, 3).

7. Železen nož z ročajem. Hrbet lista je raven, rezilo se proti ročaju širi. Konica rezila je odlomljena. Nož prehaja v ravni črti iz lista v ročaj pravokotnega preseka. Ročaj se proti koncu širi in je konično odrezan. Dolžina 16,4 cm, širina lista 2 cm, premer ročaja do 0,7 cm (Tab. VIII, 1).

8. Fragment steklene posode iz svetlozelenega stekla. V sredi fragmenta je dvakrat preluknjano rebro. Dolžina 5,1 cm, debelina 0,4 cm (Tab. VII, 1).

9. Železen žebelj pravokotnega preseka z okroglo kovano glavico. Dolžina 5,1 cm, premer glavice 1 cm, širina žeblja 0,3 cm (Tab. VII, 6).

10. Dva železna fragmenta, razjedena od rje.

11. Dva fragmenta železnih žebeljev, pravokotnega preseka. Dolžina 4,6 cm, širina 0,3 cm (Tab. VII, 5). Dolžina 2,4 cm, širina 0,4 cm (Tab. VII, 7).

Grob 5 (Tab. XXII, 5, 6). Grob je bil vkopan v sivo glino. Imel je pravokotno obliko. Nad grobom je bila 5 do 7 cm debela plast kamenja, pod njo čista glina in nato ogljenina. Grob je bil globoko vkopan, tako da sega 56 cm pod rušo. Velikost 77 × 80 cm.

1. Vrč iz svetle, rumenorjavo žgane gline. Glina je dobro prečiščena. Na površini je viden temnejši premaz. Ustje vrča je prstanaste oblike, odebeljeno in prehaja v raven vrat. Nato se vrč širi do največjega obsega v spodnji polovici ter polagoma prehaja v ravno prstanasto nogo. Dno noge je rahlo narebreno. Ročaj je trakast in dvakrat profiliran. Višina 18,2 cm, debelina 0,5 cm, največji obseg 15 cm, premer ustja 4,5 cm, premer dna 7,7 cm, širina ročaja 1,9 cm (Tab. IX, 2).

2. Vretence iz rjavožgane, slabo prečiščene gline. Na zunanji površini je črn premaz. Ima stožčasto obliko. Višina 2,5 cm, širina 3,4 cm (Tab. IX, 3).

3. Lok bronaste fibule z ohranjeno samostrelno peresovino. Lok je ozek in se pred peresovino trikotno razširi. Na loku je dvoje profiliranih gumbov. Presek loka je okrogel. Dolžina 5,2 cm, širina peresovine 2,6 cm, premer gumba 0,9 cm (Tab. IX, 1).

Grob 6 (Tab. XXIII, 1). Grob je vkopan v rumenosivo glino. Vzhodni del je tlakovan z belimi prodniki. Na zahodni strani je 5 cm debela in 57 cm dolga navpična luknja, napolnjena sedaj s humusom. Morda je služila za grobno znamenje. Vzhodno od groba je plast čistega belega prodnika. Grob je pravokotne oblike, meri 65 × 66 cm, globina je 51 cm.

1. Dno lončka iz svetlordeče prečiščene gline. Stranske stene so rahlo narebrene. Premer dna 3,7 cm (Tab. X, 1).

2. Dva železna fragmenta, močno razjedena od rje. Večji je pravokotne oblike in je dolg 7,8 cm, širina 3,3 cm (Tab. X, 2). Manjši je dolg 2,2 cm in širok 3 cm (Tab. X, 2a).

3. Dva fragmenta svetlordeče posode iz slabo prečiščene gline. Na notranji strani sta narebrena. Različnih velikosti (Tab. X, 3 in 4).

Grob 7 (Tab. XXIII, 2). Grob je bil vkopan v rumeno glino. Rob groba je tvorila ogljenina. V sredini groba so bile na dnu kalcificirane kosti, pomešane z ogljem. V severovzhodnem in severozahodnem vogalu sta bila železna žeblja.

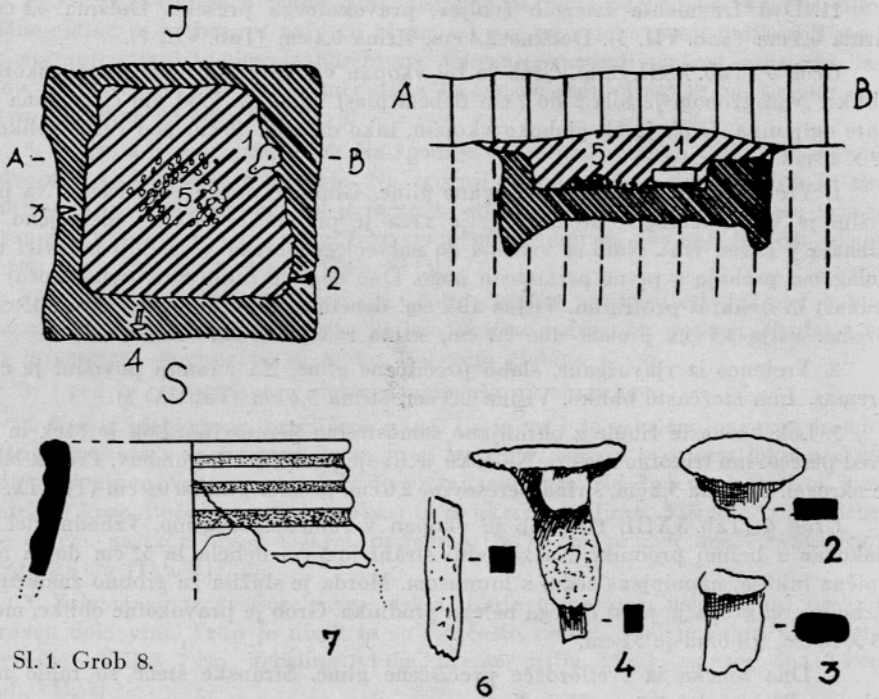
1. Fragment oljenke iz rdeče žgane gline, verjetno znamke DESSI. Na zgornjem poglobljenem delu je večja luknja. Na obodu je dvoje bradavic. Širina 7,2 cm, dolžina 11 cm (Tab. XI, 1).

2. Dvoročajni vrč iz rumenorjavo žgane gline. Ustje je odebeljeno in usločeno navzven. Preko ravnega vrata se steklenica širi do največjega obsega in počasi

prehaja v ravno prstanasto nogo. Celotna površina posode je ornamentirana tako, da je razdeljena v pasove, ki so omejeni s tremi rebri. Prostor med rebri je izpolnjen s cikcak ornamentom. Ohranjen je trakast ročaj. Višina 18,1 cm, največji obseg 11,1 cm, premer ustja 3,5 cm, premer dna 7,2 cm, debelina 0,4 cm, širina ročaja 1,9 cm (Tab. XI, 2).

3. Železen žebelj pravokotnega preseka s podolgovato skovano glavico. Usločen je v obliki črke »S«. Dolžina 7,4 cm, premer 0,3 cm, dolžina glavice 1,5 cm (Tab. XI, 3).

4. Štirje različno veliki železni fragmenti, močno razjedeni od rje (Tab. XI, 4).

Sl. 1. Grob 8.

Grob 8. Vkopan je bil v rumeno glino. Na južni strani je 6 cm debel rob čiste ogljenine. V sredini groba so bile kosti, pomešane z drobcji oglja in rumeno glino. Pravokotni grob je meril 74×72 cm. Največja globina je znašala 49 cm.

1. Več fragmentov oljenke iz rdečežgane gline, tipa Loeschcke X.

2. Trije različno veliki železni fragmenti, verjetno ostanki žebeljev. Slika 1 (2, 3, 6).

3. Fragment masivnega železnega žeblja z ohranjeno podolgovato glavico. Dolžina 2,7 cm, premer glavice 2 cm. Slika 1 (4).

4. Fragment ustja iz svetlorjave prečiščene gline, ornamentiran s tremi kanelurami. Premer ustja 4,2 cm, debelina 0,3 cm. Slika 1 (7).

Grob 9 (Tab. XXIII, 4). Vkopan v rumeno glino. Ob stranicah je bil obdan z belimi kamni. Največji prodniki so bili na vogalih. Močna plast oglja je bila pomešana s kostmi.

1. Železen nož z ročajem. Hrbet lista je polkrožno usločen, rezilo je ravno. Ročaj prehaja v ravni črti iz rezila ter se proti koncu nekoliko razširi. Na koncu ročaja je kratek trn. Dolžina 29,6 cm, širina lista 4,5 cm, širina ročaja do 3,4 cm (Tab. XII, 1).

2. Oljenka iz svetlordeče žgane gline. Na spodnji strani ima znamko VIBIANI, v sredini dveh koncentričnih krogov. Na zgornji strani sta dve veliki in ena majhna odprtina. Na zunanji strani oboda je troje bradavic. Dolžina 10,2 cm, širina 7,2 cm, višina 3,3 cm (Tab. XII, 2).

3. Vrč iz svetle rjavordeče gline, pomešane s kvarcitnim peskom. Ohranjeno je dno in nekaj fragmentov ustja. Dno je ravno in ornamentirano s plitko kaneluro. Na notranji strani je posoda narebrena. Premer dna 6,7 cm (Tab. XII, 3).

4. Okrogel pokrovček iz rjavordeče gline. Na notranji strani je črno premazan. Premer 6,2 cm (Tab. XII, 4).

5. Trije fragmenti rdečežgane posode, med njimi fragment ustja (Tab. XII, 5).

Grob 10 (Tab. XXIII, 3). Vkopan je bil v rumeno glino. Na vzhodni strani je bilo nekaj s humusom izpolnjenih lukenj. Grob je imel dva dela. Vrhnji humus je pomešan z drobci oglja, pod njim je plast čistega oglja s pridatki. Grob meri 70 cm v premeru in je okrogel.

1. Lonček iz črnožgane gline, pomešane s kvarcitnimi zrcni. Ustje je navzven usločeno in prehaja v ostrem loku v največji obseg v zgornji polovici posode. Noga je nekoliko navzven usločena. Višina 8,4 cm, debelina 0,4 cm, največji obseg 8 cm, premer ustja 6,6 cm, premer dna 4,5 cm (Tab. XIII, 2).

2. Nož z ročajem iz železa, prelomljen v dva dela. Hrbet noža je polkrožno usločen, rezilo je ravno. List noža prehaja v ravni črti v ročaj, na katerem je ohranjena železna zakovica. Konec noža je izoblikovan v trn, ki je upognjen in tvori zanko. Celotna površina je razjedena od rje. Dolžina 25,2 cm, debelina 0,3 cm, največja širina 3,6 cm, premer zanke 3,8 cm (Tab. XIII, 1).

Grob 11. Grob je bil nepravilne oblike. Vkopan je bil v rumeno glino. Meril je v premeru 80 cm. Na grobu je bila najdena med kamnito oblogo oljenka.

1. Oljenka iz svetlordeče žgane gline, na spodnji strani ima znamko VIBIANI, obdana z dvema koncentričnima krogoma. Na zgornji strani je dvoje večjih in pet manjših odprtin. Na zunanji strani oboda so tri bradavice. Dolžina 10,7 cm, širina 7,4 cm, višina 3,6 cm (Tab. XIII, 4)

2. Nož z ročajem iz železa. Hrbet noža je polkrožno usločen, rezilo je ravno. List noža prehaja v ravni črti v ročaj, na katerem sta ohranjeni dve masivni železni zakovici in ostanki lesa. Konec ročaja je izoblikovan v polkrožno upognjeno zanko. Celotna površina je močno razjedena od rje. Dolžina 30,5 cm, debelina 0,9 cm, največja širina 4,2 cm, premer zanke 2,8 cm (Tab. XIII, 3).

3. Pet fragmentov črnožgane posode, med njimi je ustje (Tab. XIII, 5).

4. Železen obesek eliptične oblike z zanko na vrhu. Na spodnji strani je stožčast, prehod v zanko je okrašen z zarezami. Eliptični del je sestavljen iz zgornje in spodnje polovice. Celotna dolžina 3,9 cm, dolžina eliptičnega dela 3,1 cm, širina 1,4 cm, premer zanke 1 cm (Tab. XIII, 6).

5. Fragmenti steklene posode iz mlečnobelega stekla. Ohranjeno je dno z masivno prstanasto nogo. Premer dna 5,3 cm (Tab. XIII, 7).

Grob 12. Bil je nepravilne oblike in obdan s kamni. Humus je pomešan le z drobci oglja.

1. Lonček iz črnožgane, grobo prečiščene gline, pomešane s kvarcitnimi zrcni. Ohranjeno je dno, ustje in nekaj fragmentov oboda. Ustje je navzven usločeno. Dno je prstanaste oblike, na notranji strani so vidni sledovi lončarskega vretena. Premer dna 4,5 cm (Tab. XIV, 1).

2. Železen predmet podolgovate oblike. Mestoma razjeden od rje. Na enem mestu je majhna ovalna luknja. Dolžina 10,4 cm, širina 4 cm, debelina 0,4 cm (Tab. XIV, 2).

3. Več fragmentov rdečežgane oljenke, različne velikosti, tipa Loeschcke X.

Grob 13. Bil je vkopan v rumeno glino in ob straneh obdan z debelejšo oblogo čistega oglja. V sredini groba je bil humus s prdatki. Grob je imel kvadratno osnovo in je meril 72 × 72 cm, največja globina 51 cm.

1. Masiven pravokoten železen predmet z močno odebelitvijo na enem delu. Je rahlo usločen, močno razjeden od rje. Dolžina 10,6 cm, širina 4,5 cm, debelina do 2,7 cm (Tab. XV, 1).

2. Oljenka iz svetlorumene prečiščene gline. Na fragmentarno ohranjenem spodnjem delu je nečitljiv napis. Na zgornji strani je na obodu bradavica, Dolžina 9 cm, širina 5,8 cm, višina 2 cm (Tab. XV, 2).

3. Lonček iz rdečerjavo žgane gline. Ohranjeno je dno, del trupa in ustje. To je rahlo usločeno navzven. Od ustja prehaja lonček v največji obseg v zgornji polovici posode in nato v blagem loku v ravno dno. Višina 11,4 cm, največji obseg 9,5 cm, premer ustja 8,5 cm, premer dna 5 cm in debelina 0,5 cm (Tab. XVI, 1).

Grob 14. Grobna jama je vkopana 61 cm globoko v rumeno glino. Dolžina 150 cm. V jami ni bilo najdenih nikakih predmetov razen fragmenta v ognju modificiranega stekla. Nad jamo se je našel fragment posode in dva železna kosa. Jama je bila izpolnjena s čistim ogljem, pomešanim z drobci posode. Med ogljem in rumeno glino je bila 5 do 5 cm debela plast rdečežgane gline. Verjetno so na tem mestu sežigali mrliče.

1. Dva železna fragmenta pravokotne oblike, na več mestih sta močno zarjavela. Velikost 7,4 × 4,5 cm in 6,9 × 2,5 cm (Tab. XVI, 2 in 3).

2. Več fragmentov rdečežgane posode. Dno je kanelirano in na notranji strani narebreno (Tab. XV, 3).

3. Fragment deformiranega zelenkastega stekla polkrožne oblike. Velikost 2,5 × 1,7 × 0,5 cm (Tab. XV, 4).

Grob 15. Grob je z izjemo manjših drobcev brez ogljenine. Vkopan je v humus in delno v rumeno glino. Kostni so bile v tem grobu lepo razporejene južno od predmetov na dnu grobne jame.

1. Oljenka iz svetlordeče žgane gline. Na spodnji strani dna ima v sredini dveh koncentričnih krogov znamko FORTIS. Na zgornji strani sta dve večji in ena manjša odprtina. Na obodu je dvojje bradavic. Dolžina 10,5 cm, širina 7,2 cm, višina 3,6 cm (Tab. XVII, 1).

2. Posoda iz rdečežgane prečiščene gline s črno povrhnjico. Ohranjena je noga posode in trinajst fragmentov. Na notranji strani rahlo narebrena. Premer dna 4,7 cm (Tab. XVII, 2).

3. Skodelica iz svetlorjavo žgane, dobro prečiščene gline. Od največjega obsega prehaja v ravno dno. Ustje ni ohranjeno. Višina 3,4 cm, največji obseg 7,9 cm, premer dna 4,3 cm, debelina 0,2 cm (Tab. XVII, 3).

4. Dno posode iz grobo prečiščene črnožgane gline. Premer dna 5 cm, debelina 0,5 cm (Tab. XVII, 4).

5. Lonček iz rdečerjavo žgane gline. Glina je močno pomešana s kvarcitnimi zrcni. Ustje lončka je rahlo upognjeno navzven in odebeljeno. Od ustja prehaja v največji obseg v spodnji polovici posode, nato pa se počasi oži v ravno dno. Višina 9,5 cm, debelina 0,6 cm, največji obseg 8,4 cm, premer ustja 7,1 cm, premer dna 5,1 cm. Lonček je po vsej površini ornamentiran z metličastim ornamentom (Tab. XVII, 5).

Grob 16. Vkopan je bil v rumeno glino. Imel je pravokotno obliko in je meril 62×98 cm. Ob robu je bil obdan s čistim ogljem. V sredini je bil humus, pomešan z ogljem in prdatki.

1. Železen nož z ročajem. Hrbet noža je polkrožno usločen, rezilo je ravno. Nož prehaja v ravni črti iz lista v ročaj. Ročaj je konično odrezan in so na njem ostanki pripravelega lesa. Ohranjeni sta tudi dve železni zakovici. Dolžina 22,6 cm, največja širina 3,5 cm, premer zakovice 0,5 cm (Tab. XVIII, 1).

2. Lonček iz temnorjavo žgane, slabo prečiščene gline. Ohranjeno je dno in več večjih fragmentov. Na notranji strani je rahlo narebren. Premer dna 5,3 cm (Tab. XVIII, 2).

3. Oljenka tipa Loeschcke X., fragmentarno ohranjena.

4. Železen žebelj pravokotnega preseka. Glavica je podolgovata. Dolžina 5,6 cm, širina 0,3 cm, premer glavice 1 cm (Tab. XVIII, 3).

Grob 17. Grob je bil pravokoten in je meril 90×60 cm. Vkopan je bil v rumeno glino. V njem je bilo le malo oglja. Največja globina 42 cm.

1. Steklena čaša gubanka iz svetlozelenega stekla. Dno čaše je zelo masivno. Ustje je odebeljeno in rahlo navzven usločeno. Višina 13,2 cm, največja širina 5,7 cm, premer ustja 6,5 cm, premer dna 4,9 cm, debelina 0,2 cm (Tab. XVIII, 4).

2. Železen pravokoten predmet, rahlo usločen. Na spodnji strani sta vidni dve zakovici. Dolžina 9,6 cm, širina 5,2 cm (Tab. XVIII, 5).

3. Oljenka iz temnordeče gline. Na spodnji strani dna ima znamko VIBIANI, ki se nahaja v koncentričnem krogu. Na zgornji strani ima dvojje večjih in eno majhno odprtino. Na obodu je dvojje bradavic. Dolžina 10,7 cm, širina 7,5 cm, višina 3,7 cm (Tab. XVIII, 6).

Grob 18. Vkopan je bil v rumeno glino in je meril v premeru 110 cm. Ob straneh je bil obložen s kamenjem. Tik pod rušo je bil najden vrček.

1. Pravokoten železen predmet, polkrožno usločen. Predmet je močno uničen od rje. Dolžina 9,7 cm, širina 5,4 cm, debelina 0,1 cm (Tab. XIX, 1).

2. Železen obroč ovalnega preseka, močno poškodovan od rje. Krog je nekoliko sploščen. Premer 5,4 cm, debelina 0,3 cm (Tab. XIX, 2).

3. Vrček iz svetlordeče prečiščene gline. Ustje je usločeno navzven in odebeljeno. Od tod prehaja vrček v trup, ki se počasi širi in doseže največjo širino skoraj pri dnu. Od tu prehaja v polkrogu v ravno nogo. Višina 8,2 cm, največji obseg 7,7 cm, premer dna 3,7 cm (Tab. XX, 1).

4. Oljenka iz svetlordeče, dobro prečiščene gline. Na spodnji strani ima napis CRES ali morda C. DES. Na zgornji strani je ohranjena majhna odprtina. Na obodu je dvojje bradavic. Oljenka je nesimetrična. Višina 3,1 cm, dolžina 7,6 cm, širina 5,8 cm (Tab. XX, 2).

5. Več fragmentov črnožgane posode, ki je na prelomu rjava (Tab. XX, 4).

6. Dva fragmenta rjavožgane posode iz prečiščene gline (Tab. XX, 3).

7. Dva fragmenta rdečežgane posode iz slabo prečiščene gline. Na zunanji strani imata oba pas izpolnjen z bradavicami (Tab. XIX, 3).

Grob 19. Bil je pravokotne oblike in vkopan v rumeno glino. Kostni so bile v sredini groba pod železno ploščico. Velikost 74 × 74 cm, globina 32 cm.

1. Lonček iz rjavočrne grobo prečiščene gline. Ohranjen je spodnji del ustja in nekaj večjih fragmentov. Ustje je rahlo usločeno navzven. Dno je ravno, nima pa prave okrogle oblike. Višina 12 cm, premer ustja 11,9 cm, premer dna 7 cm, debelina 0,3 cm (Tab. XX, 5).

2. Pravokoten železen predmet, na katerem so tu in tam ostanki prirjavelega zogljenega lesa. Dolžina 10,2 cm, širina 4,9 cm (Tab. XX, 6).

3. Dno svetlordeče žgane posode, med glino so pomešana kvarcitna zrnca. Dno je ravno, premer 4,3 cm (Tab. XX, 7).

4. Fragment črnojavno žgane posode. Glina je pomešana z drobnimi kvarcitnimi zrci. Velikost 5,1 cm × 3,9 cm × 0,4 cm (Tab. XX, 8).

Grob 20. Bil je vkopan v rumeno glino. Ob robovih je plast oglja, ki se razteza tudi nad grobom. Na dnu so bile pod lončenim vrčkom kalcificirane kosti. Velikost 70 × 80 cm, globina 42 cm.

1. Več fragmentov posode iz svetlordeče žgane gline. Med njimi je nekoliko fragmentov ustja (Tab. XXI, 1).

2. Prostorčno izdelan lonček iz črnožgane, slabo prečiščene gline. Ustje je rahlo navzven usločeno in nekoliko odebeljeno. Od tod prehaja posoda do največjega obsega v zgornji polovici. Na površini je posoda okrašena z glavničastim ornamentom. Višina 12 cm, premer ustja 8,9 cm, največji obseg 8,8 cm, premer dna 5,4 centimetra (Tab. XXI, 2).

3. Oljenka iz rdečežgane gline. Na spodnji strani ima znamko VIBIANI, obkroženo z dvema koncentričnima krogoma. Na zgornji strani oboda je dvojje bradavic. Nasproti nosa je rob močno odebeljen in ima izrastke ročaja. Dolžina 10,3 centimetra, širina 7,4 cm, višina 4,8 cm (Tab. XXI, 3).

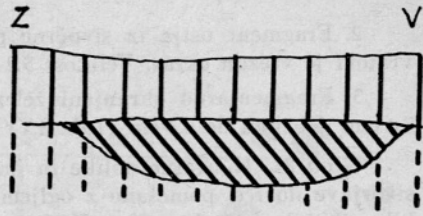
4. Fragmenti železa pravokotne oblike, v sredini rahlo usločeni (Tab. XXI, 4).

Grob 21. Vkopan je bil v rumeno glino. V njem ni bilo ogljenine, pač pa nekoliko temnejši humus. Grob je bil prazen in brez pridatkov. Največja širina 88 cm, največja globina 58 cm. Glej sliko 2.

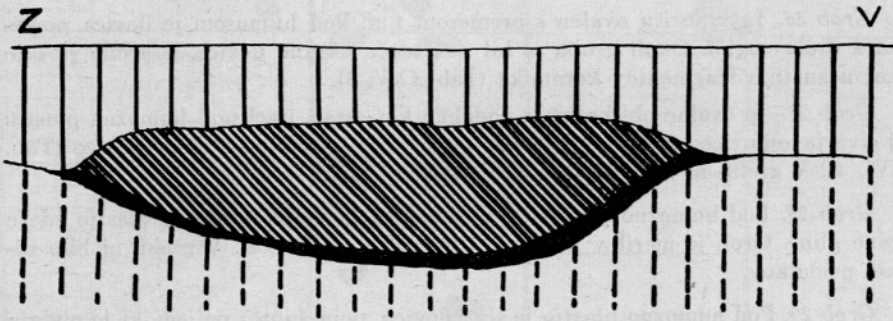
Grob 22. Imel je enako konstrukcijo kot grob 14. Vkopan je bil v rumeno glino. V njem je bilo skoraj samo oglje. Med rumeno glino in ogljem je 2–4 cm debela plast rdečežgane gline. Morda je to ustrina, kraj, kjer so sežigali mrličje (glej sl. 2).

Grob 23. Vkopan je v rumeno glino, pod katero je humozna plast in sivorjava plast ilovice, pomešane s pepelom in drobci oglja, katero obkroža pas rdeče ilovice debeline 5 cm. Grob je ovalne oblike in ima premer 2 m. Glej sl. 2.

1. Lonec iz sivočrne gline, pomešane s kvarцитom. Pod vratom je po vsej površini okrašen z glavničastim ornamentom, ki poteka vodoravno in navpično. Višina in ostale mere so nedoločljive, ker je ohranjen v fragmentih (Tab. XXVIII, 1).

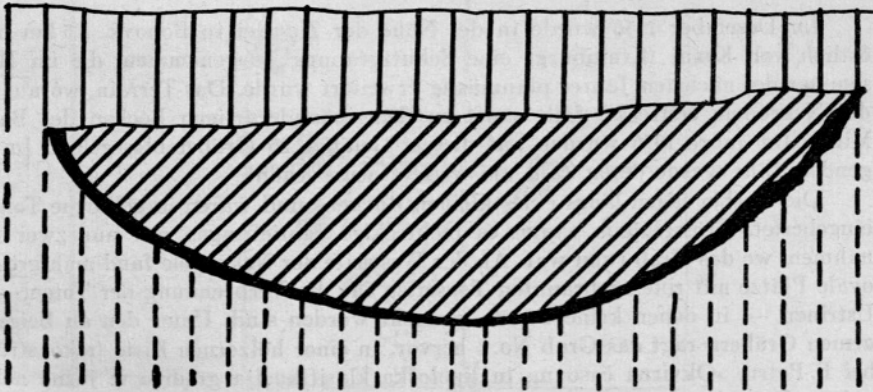

Grab 21

0 10 20 30 40 50 cm

Ustrina (Grab 22)

Grab 23

Sl. 2. Grab 21, 22, 23

2. Fragment ustja iz sivočrne prečiščene gline, pomešane s kvarцитom. Pod vratom je vrezan okras. Velikost $5,2 \times 4,4$ cm (Tab. XXVII, 2).

3. Fragmentarno ohranjeni železni žebli pravokotnega preseka. Dolžina do 5,4 cm, debelina do 0,4 cm (Tab. XXVII, 3—6).

Grob 24. Je ovalne oblike in ima premer 1,1 m. Pod humozno plastjo je sloj sivorjave ilovice, pomešane z ogljem, ki jo obdaja pas rdeče ilovice. V grobu ni bilo nikakih pridatkov (Tab. XXV, 1).

Grob 25. Je v tlorisu pravokotne oblike 90×65 cm in obdan s pet centimetrov debelim pasom rdeče ilovice. V profilu je ovalne oblike. V grobu ni bilo nobenih pridatkov (Tab. XXV, 2).

Grob 26. Je v tlorisu ovalen s premerom 1 m. Pod humusom je ilovica pomešana z drobci oglja. Okoli groba je bil pas rdeče ožgane ilovice. V grobu je bilo nekaj neznatnih fragmentov keramike (Tab. XXV, 3).

Grob 27. Je ovalne oblike in je podobno kot ostali imel pod humozno plastjo sloj sivorjave ilovice, pomešane s koščki oglja in je bil obdan z rdečo ilovico (Tab. XXVI, 1). V grobu ni bilo nikakih pridatkov.

Grob 28. Pod humozno plastjo je siva ilovica in oglje, obdano s plastjo rdeče ožgane gline. Grob je meril v premeru 1,10 m (Tab. XXVI, 2). V grobu ni bilo nikakih pridatkov.

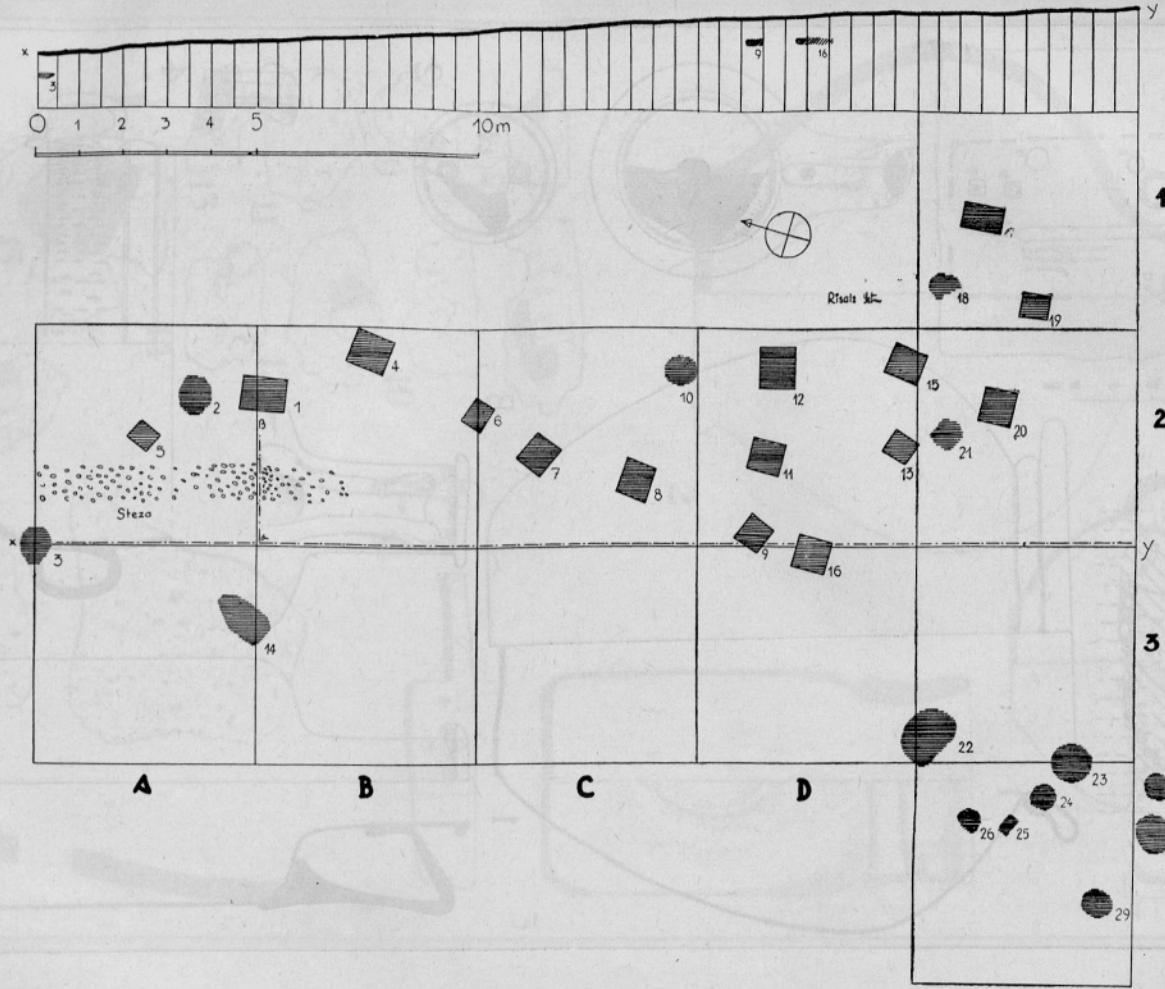
Grob 29. Pod humozno plastjo je siva ilovica, pomešana z ogljem, ki jo obdaja plast rdeče ilovice debeline 5 cm. Premer groba je 1,50 m (Tab. XXVI, 3). V grobu ni bilo nikakih pridatkov.

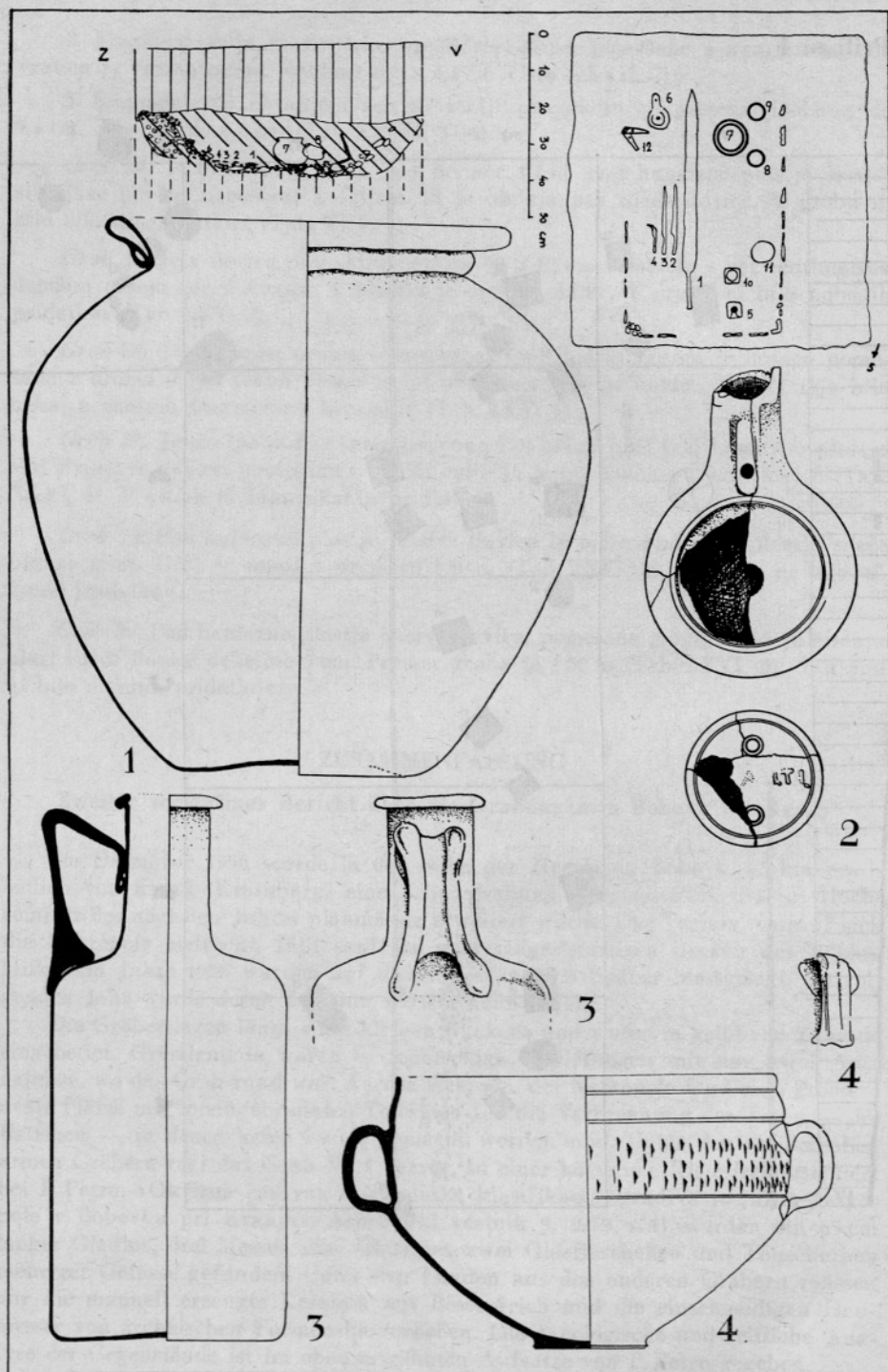
ZUSAMMENFASSUNG

Zweiter vorläufiger Bericht über die Grabungen in Bobovk bei Kranj

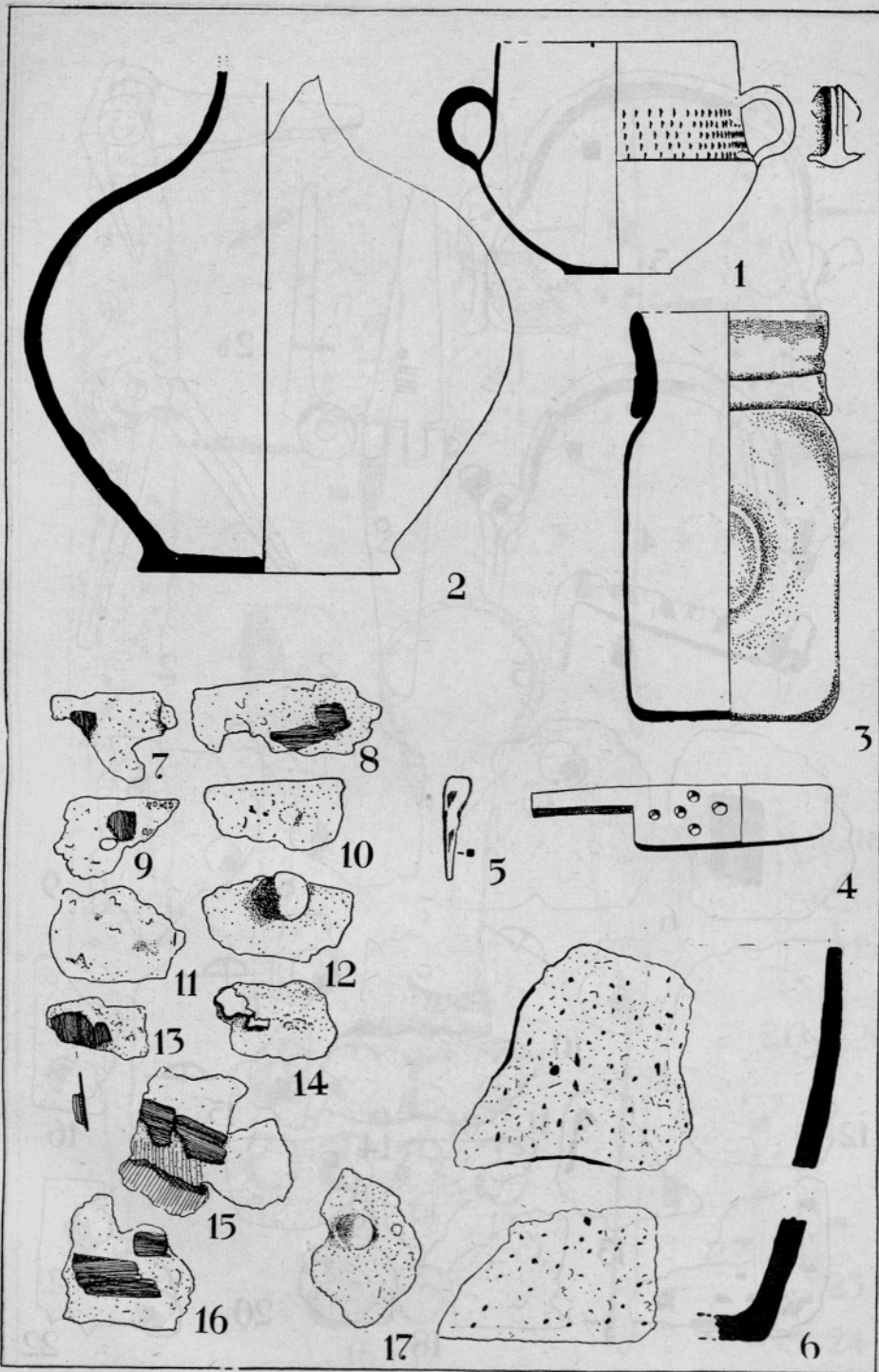
Im Dezember 1956 wurde in der Nähe der Ziegelei in Bobovk, 4,5 km nordöstlich von Kranj (Krainburg) eine Schutzgrabung vorgenommen, die im Hochsommer des nächsten Jahres planmässig erweitert wurde. Das Terrain, worauf sich die Nekropole erstreckt, fällt sanft zu dem mäanderartigen Becken des Baches Milka. Im Jahre 1956 wurden auf diesem Gelände 25 Gräber blossgelegt. Im folgenden Jahr wurde deren Zahl um weitere neun erhöht.

Die Gräber lagen längs eines kleinen Rückens und waren in gelbliche Tonerde eingebettet. Grösstenteils waren es rechteckige Eintiefungen mit nur zwei Ausnahmen, wo das Grab rund war. An der Westseite der Nekropole fand man grössere ovale Plätze mit roteingebrannten Tonsseiten für die Verbrennung der Toten — die Ustrinen —, in denen keine Funde gemacht worden sind. Unter den an Beigaben armen Gräbern ragt das Grab No. 1 hervor. In einer hölzernen Kiste (rekonstruiert bei P. Petru, »Okvirna časovna in tipološka klasifikacija gradiva iz južne nekropole v Bobovku pri Kranju«, Arheološki vestnik 9, 1959, s. 1) wurden ein 65 cm langer Gladius, drei Messer, eine Glasurne, zwei Glasfläschchen und Tonscherben mehrerer Gefässe gefunden. Unter den Funden aus den anderen Gräbern müssen wir die manuell erzeugte Keramik mit Besenstrich und die einschneidigen Hausmesser von archaischen Formen hervorheben. Die typologische und zeitliche Analyse der Gegenstände ist im oben erwähnten Aufsätze von P. Petru gegeben.

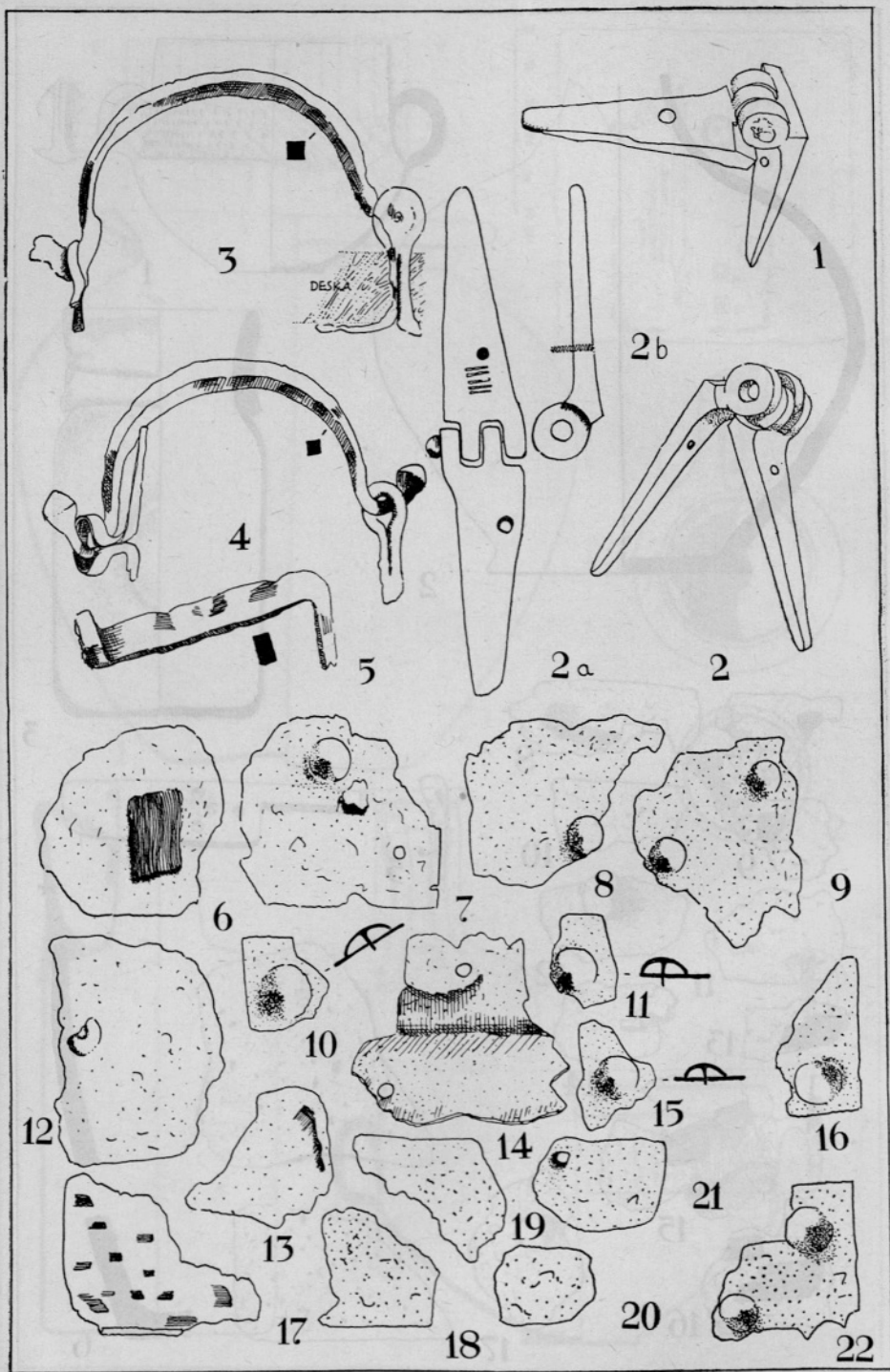

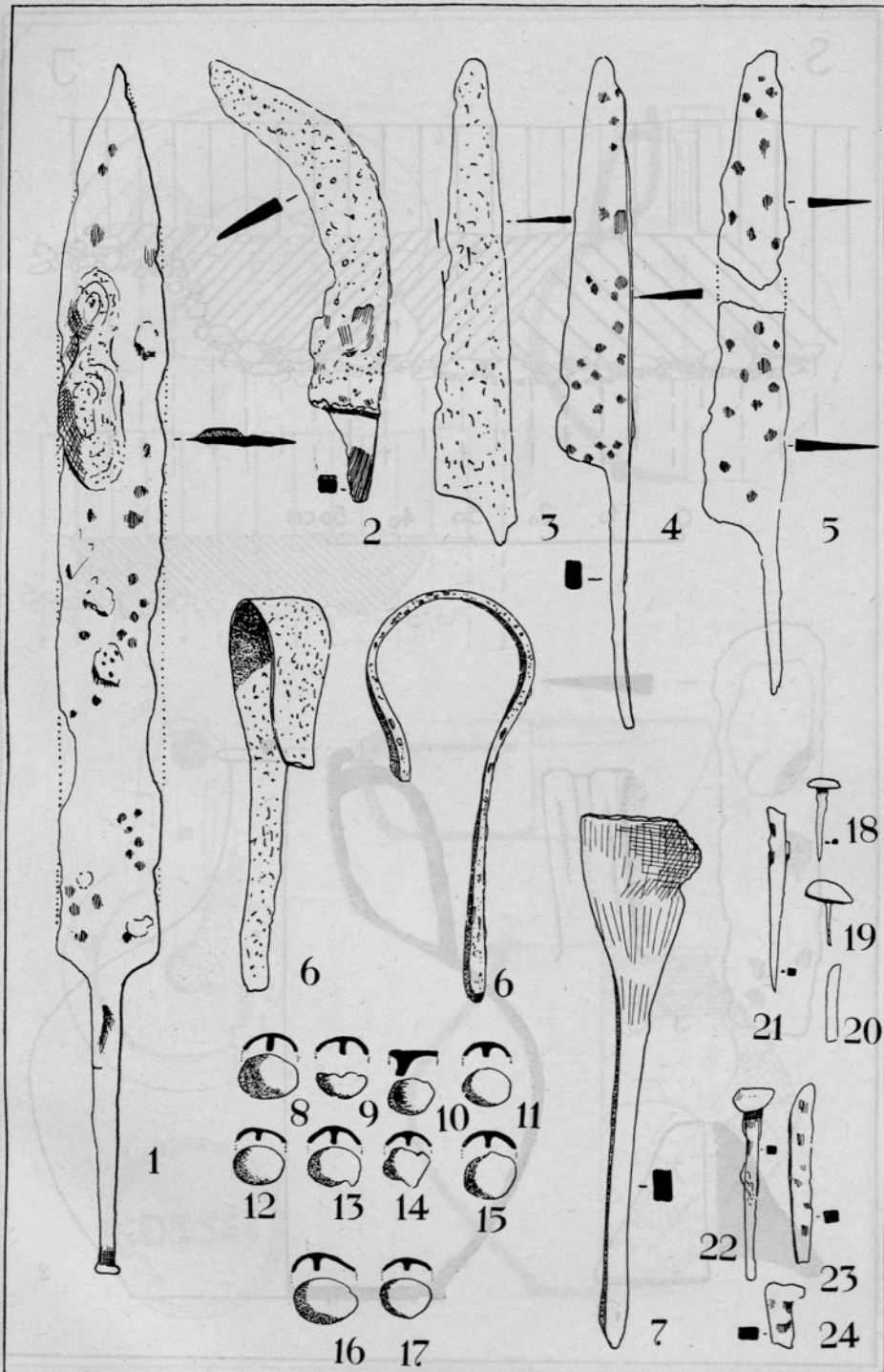
Grob 1 (1 : 2 n. vel.)

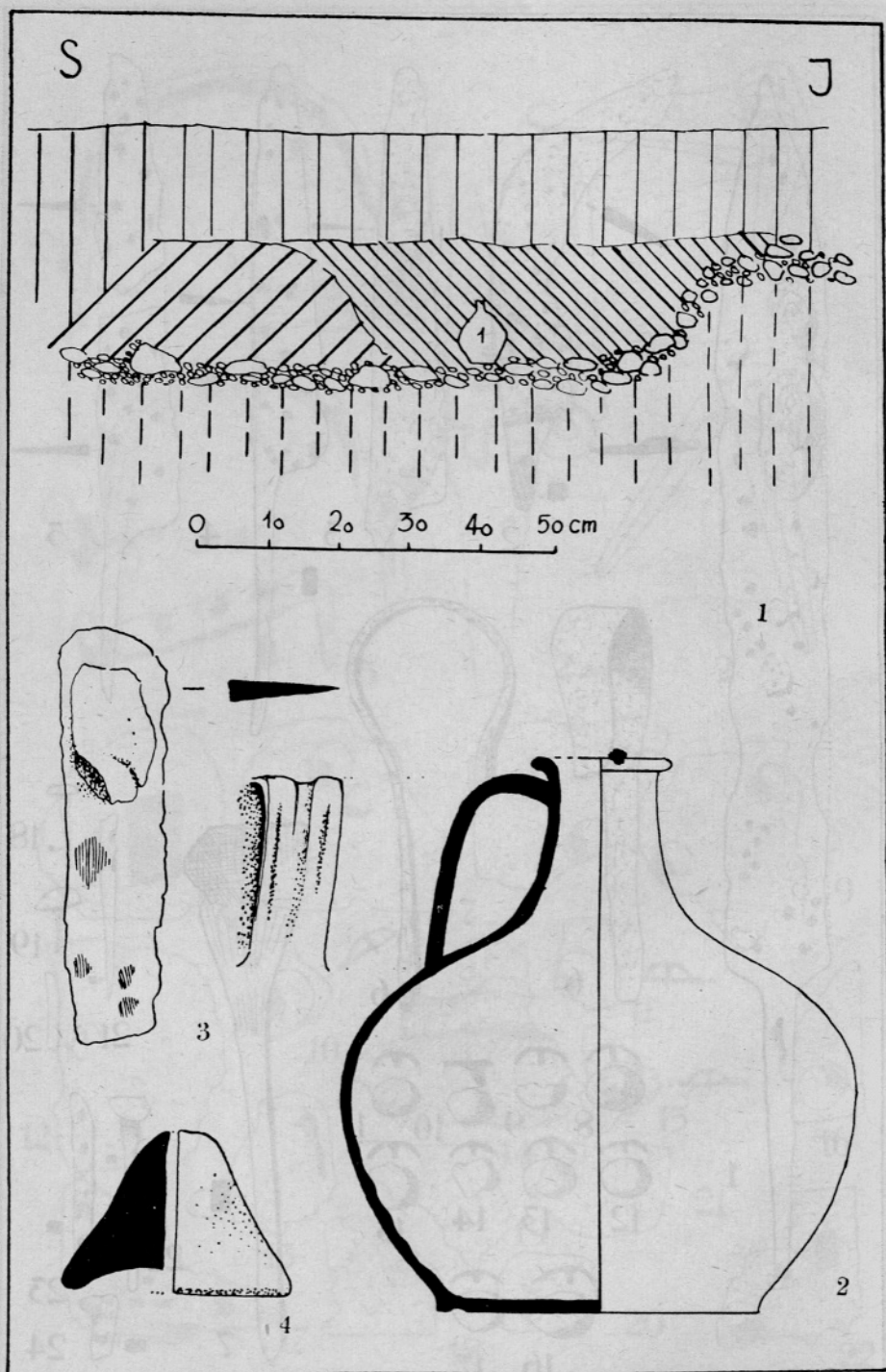
Grob 1 (1 : 2 n. vel.)

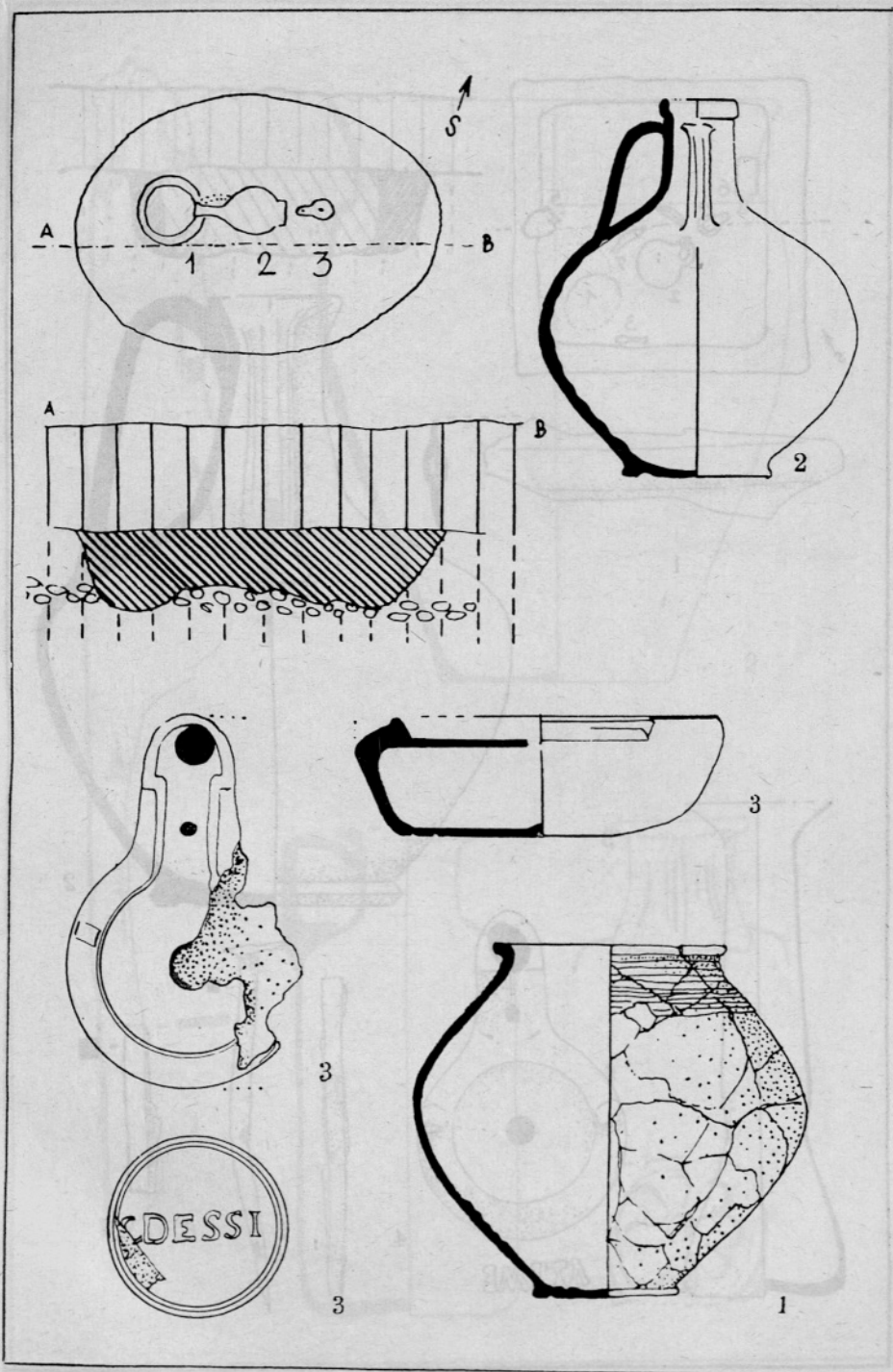
Grob 1 (1 : 2 n. vel.)

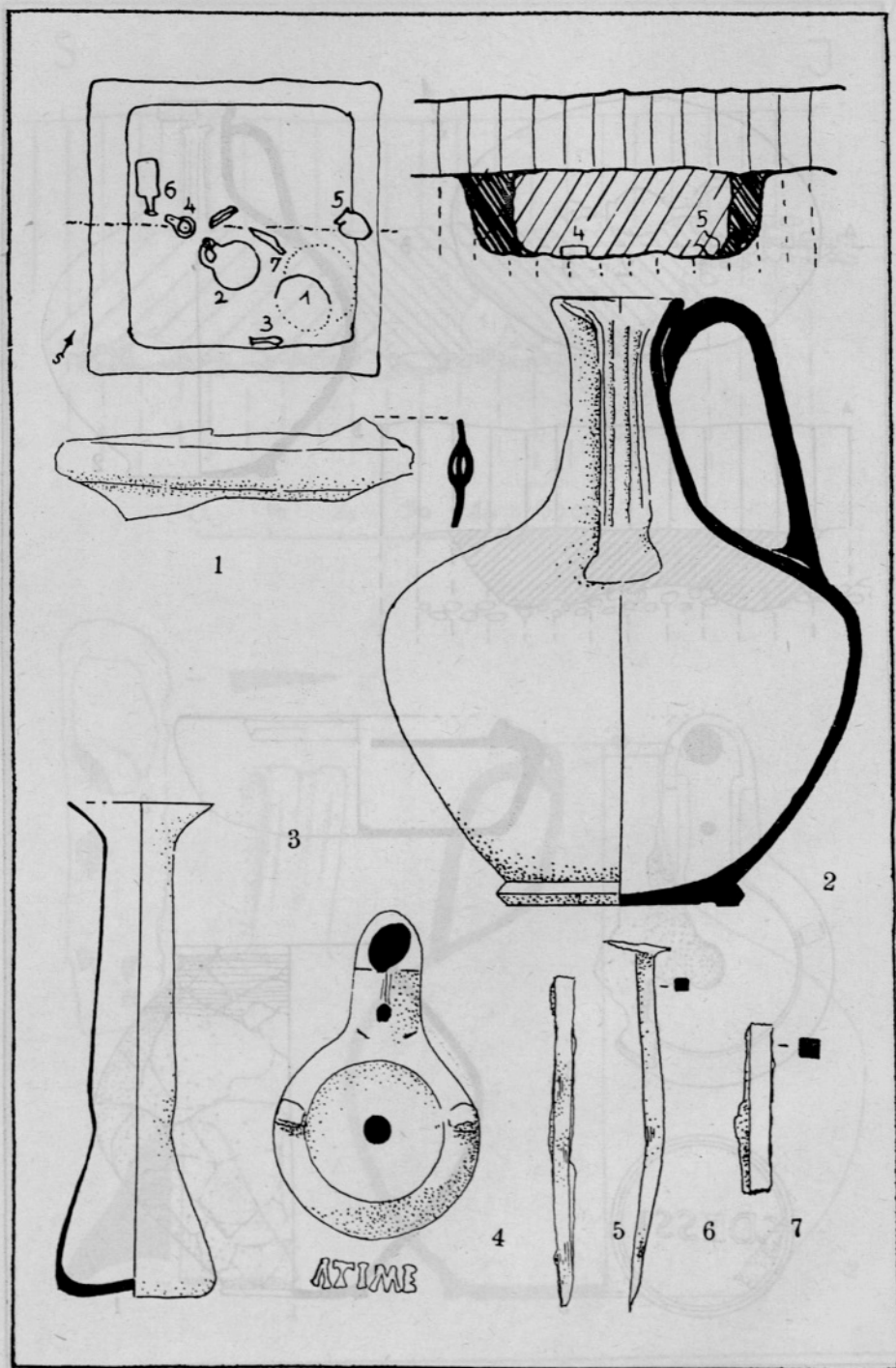
Grob 1 (št. 1 = 1:4, ostale št. 1:2 n. vel.)

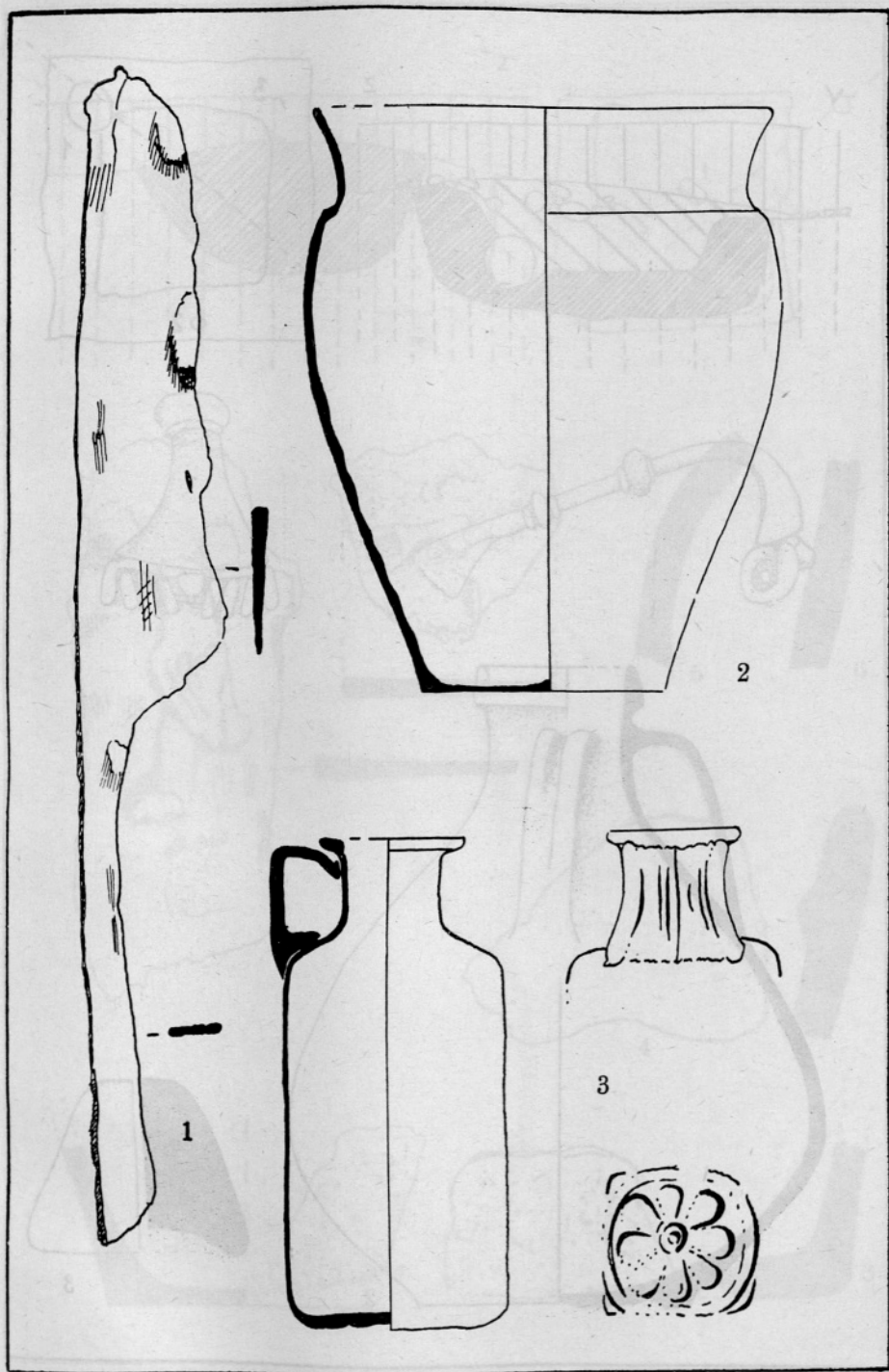
Grob 2 (št. 1 = 1:10, št. 2 = 1:2, št. 3, 4 = 1:4 n. vel.)

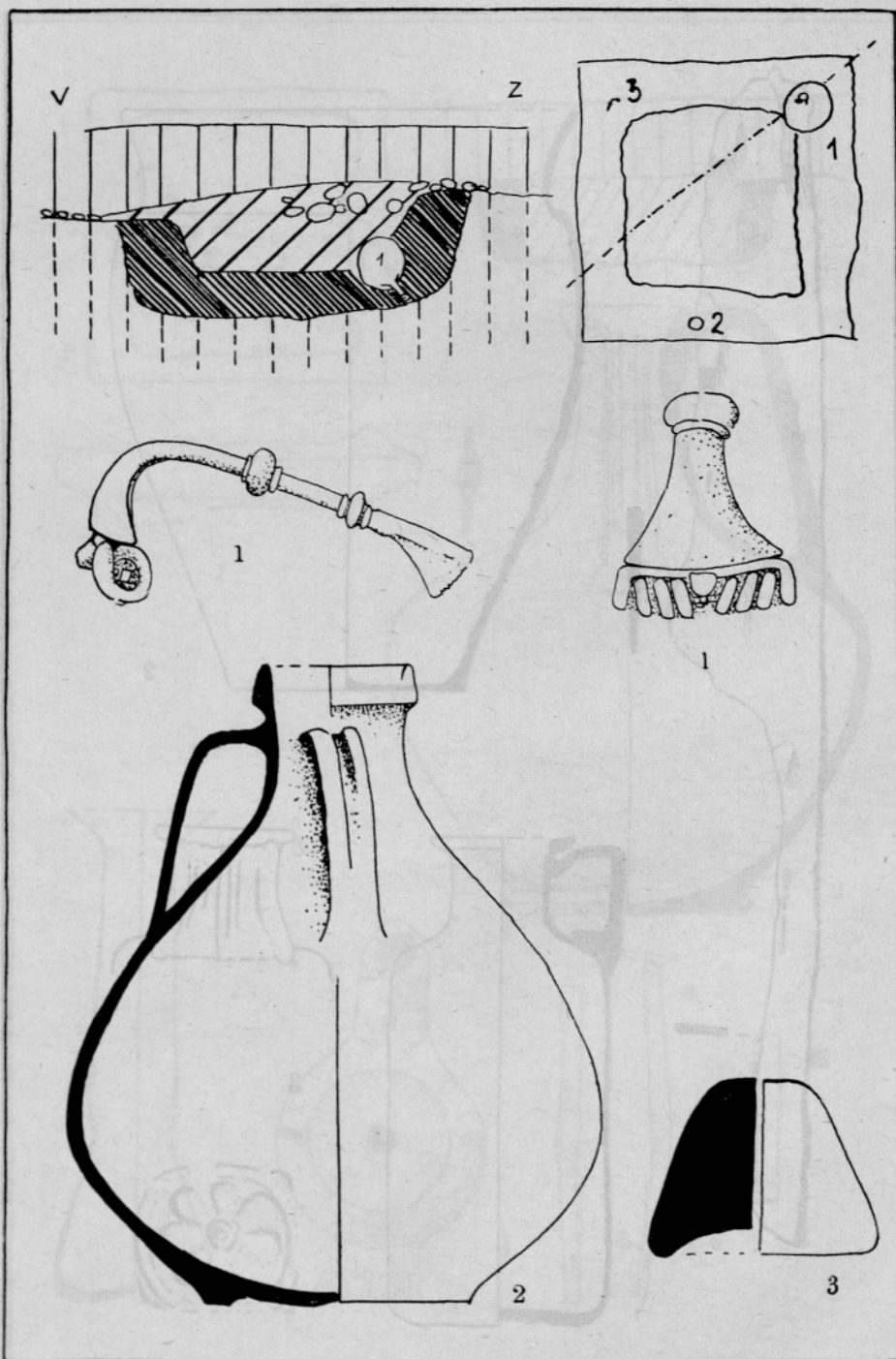
Grob 3 (št. 1, 2 = 1:4, št. 3 = 1:2 n. vel.)

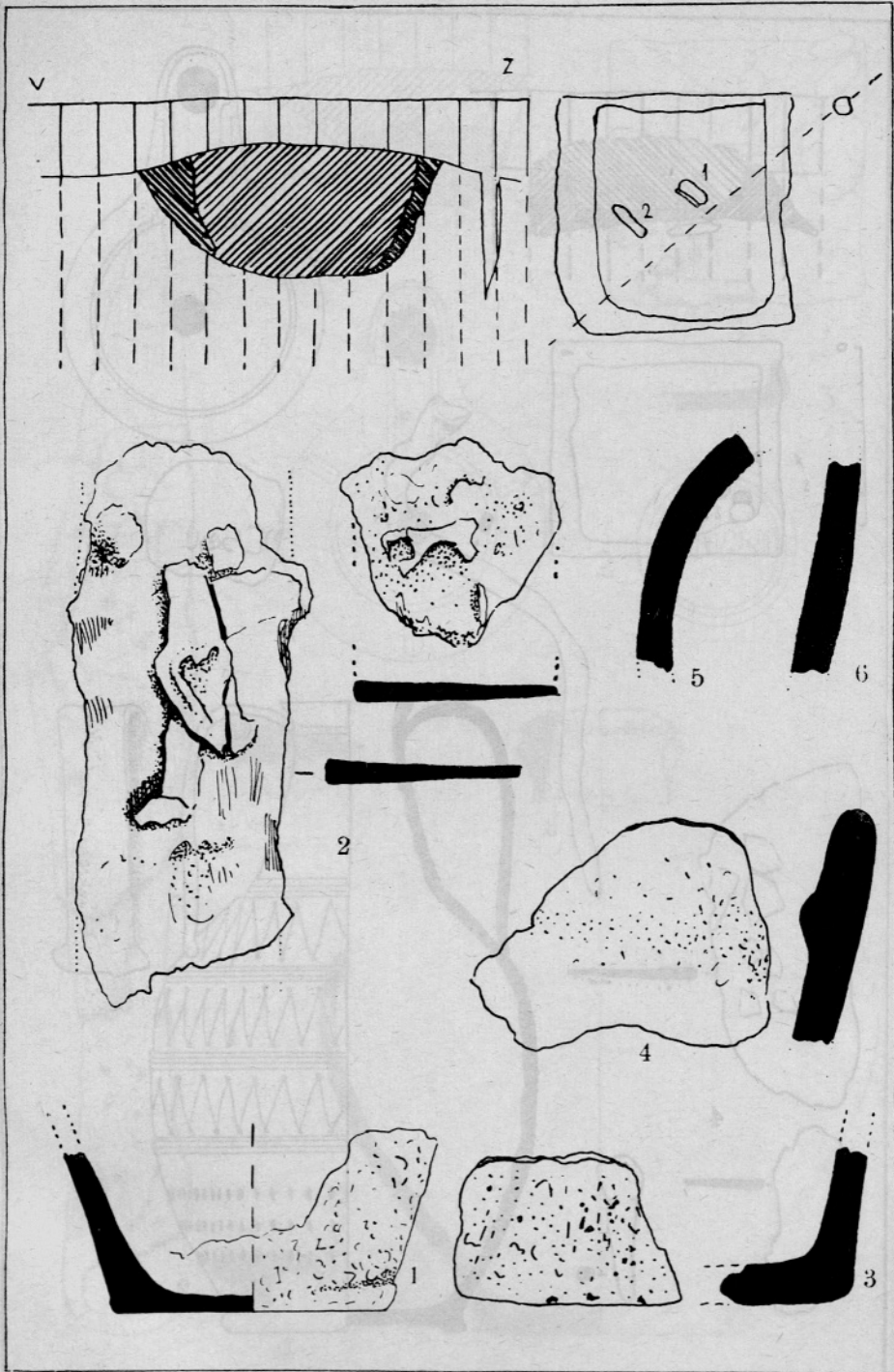
Grob 4 (št. 1, 3, 5, 6, 7 = 1:1, št. 2, 4 = 1:2 n. vel.)

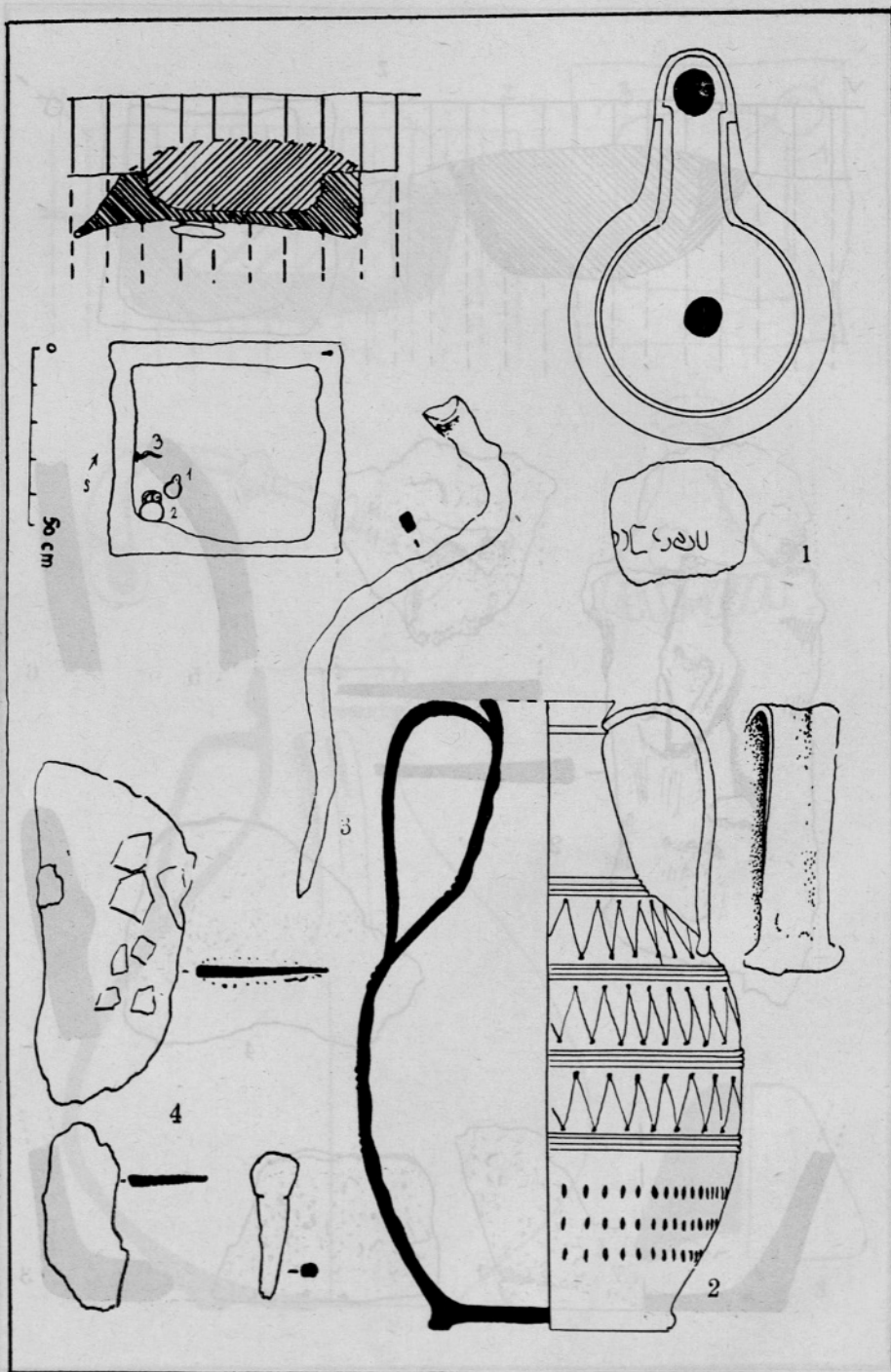

Grob 4 (št. 1, 2 = 1:1, št. 3 = 1:2 n. vel.)

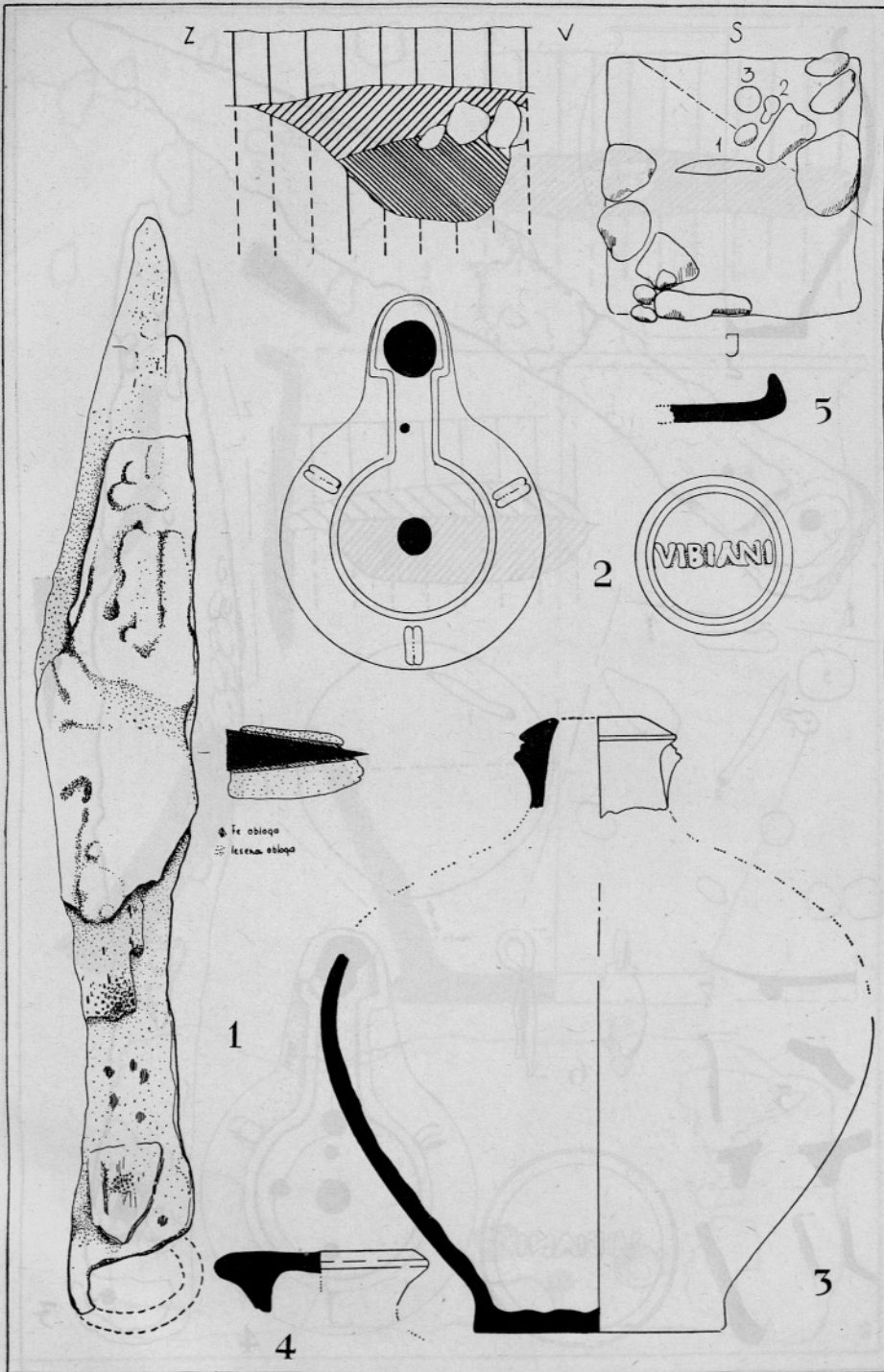

Grob 5 (št. 1, 3 = 1:1, št. 2 = 1:2 n. vel.)

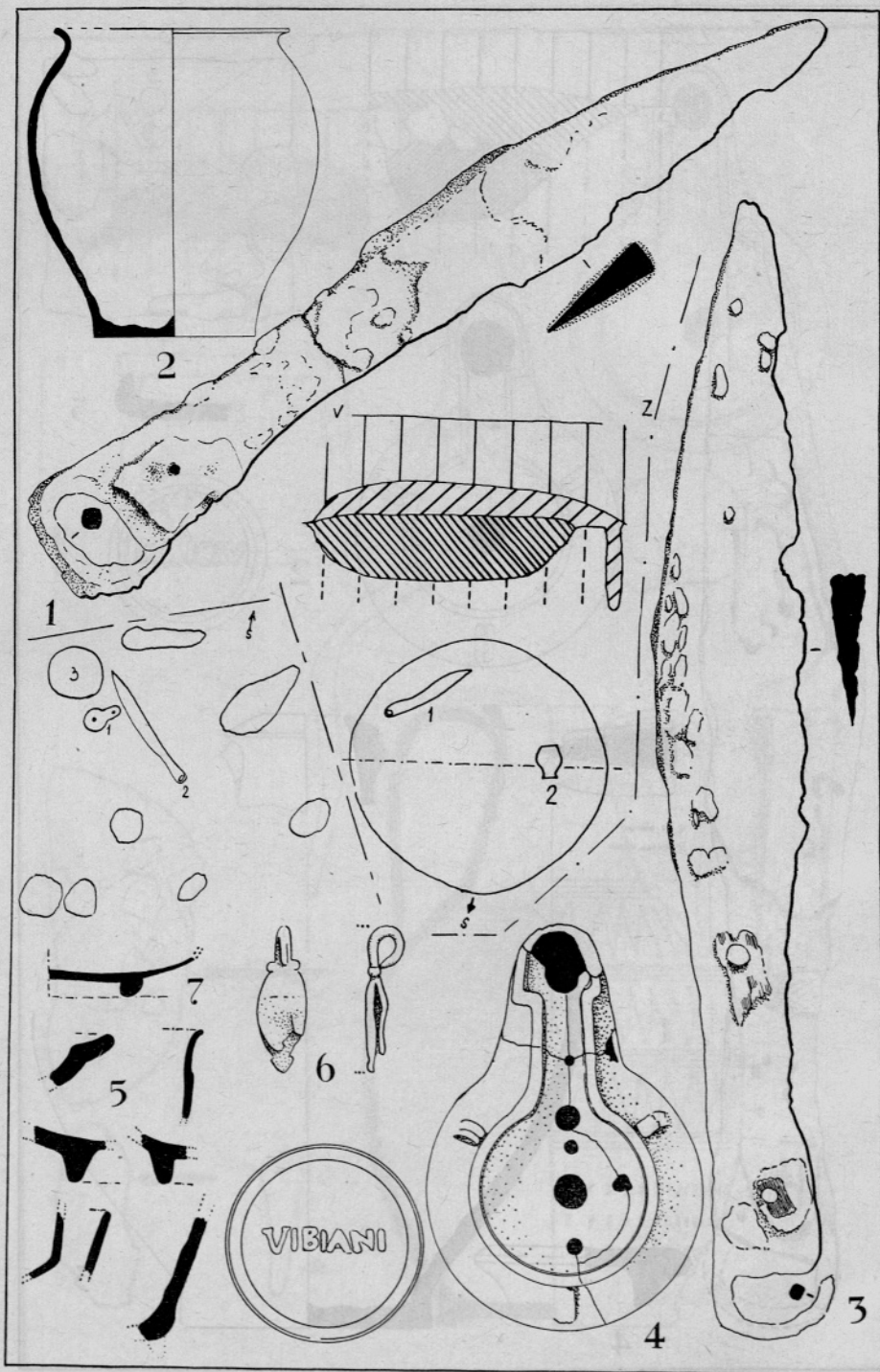

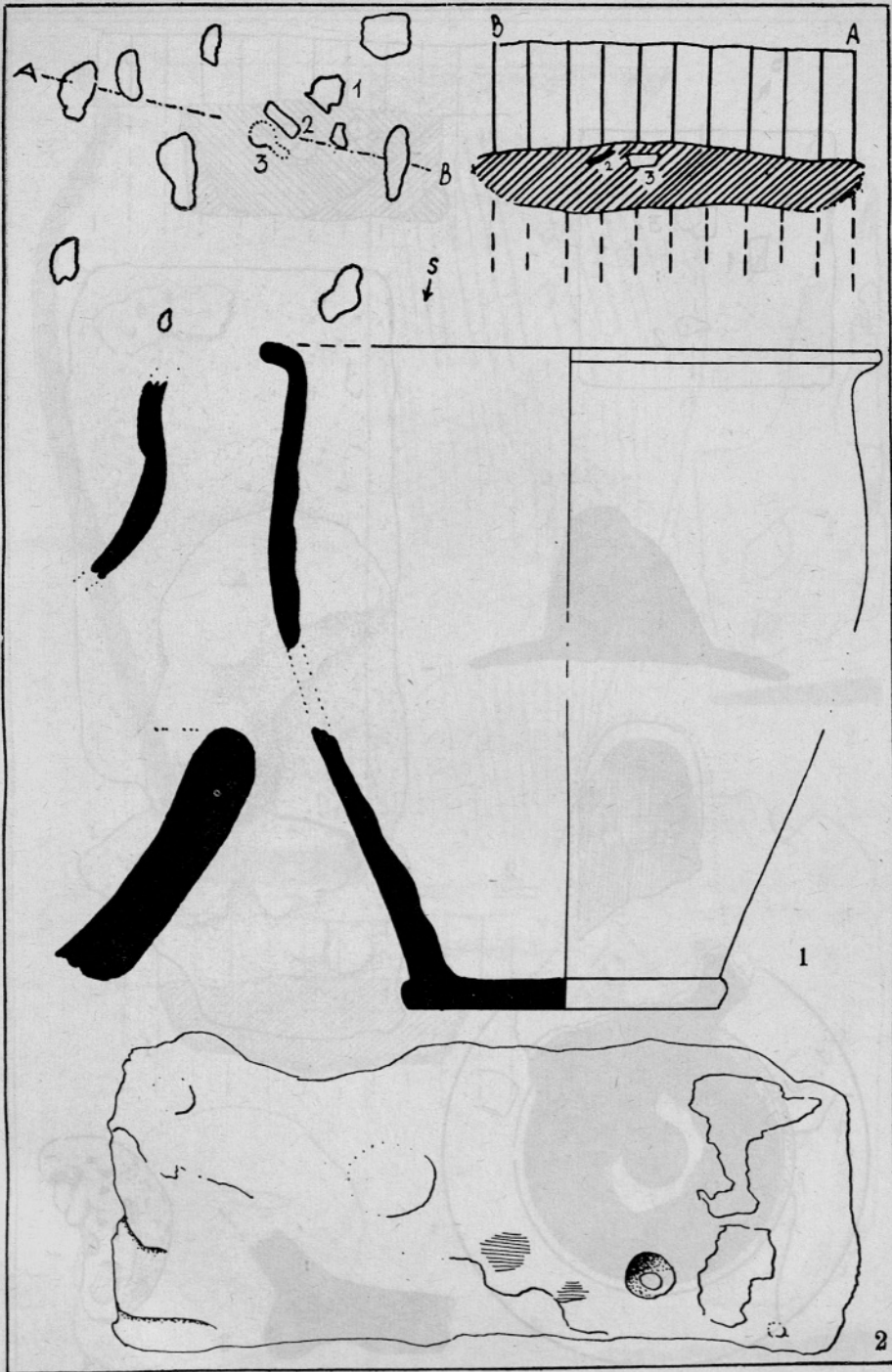
Grob 7 (št. 1, 2 = 1:2, št. 3, 4 = 1:1 n. vel.)

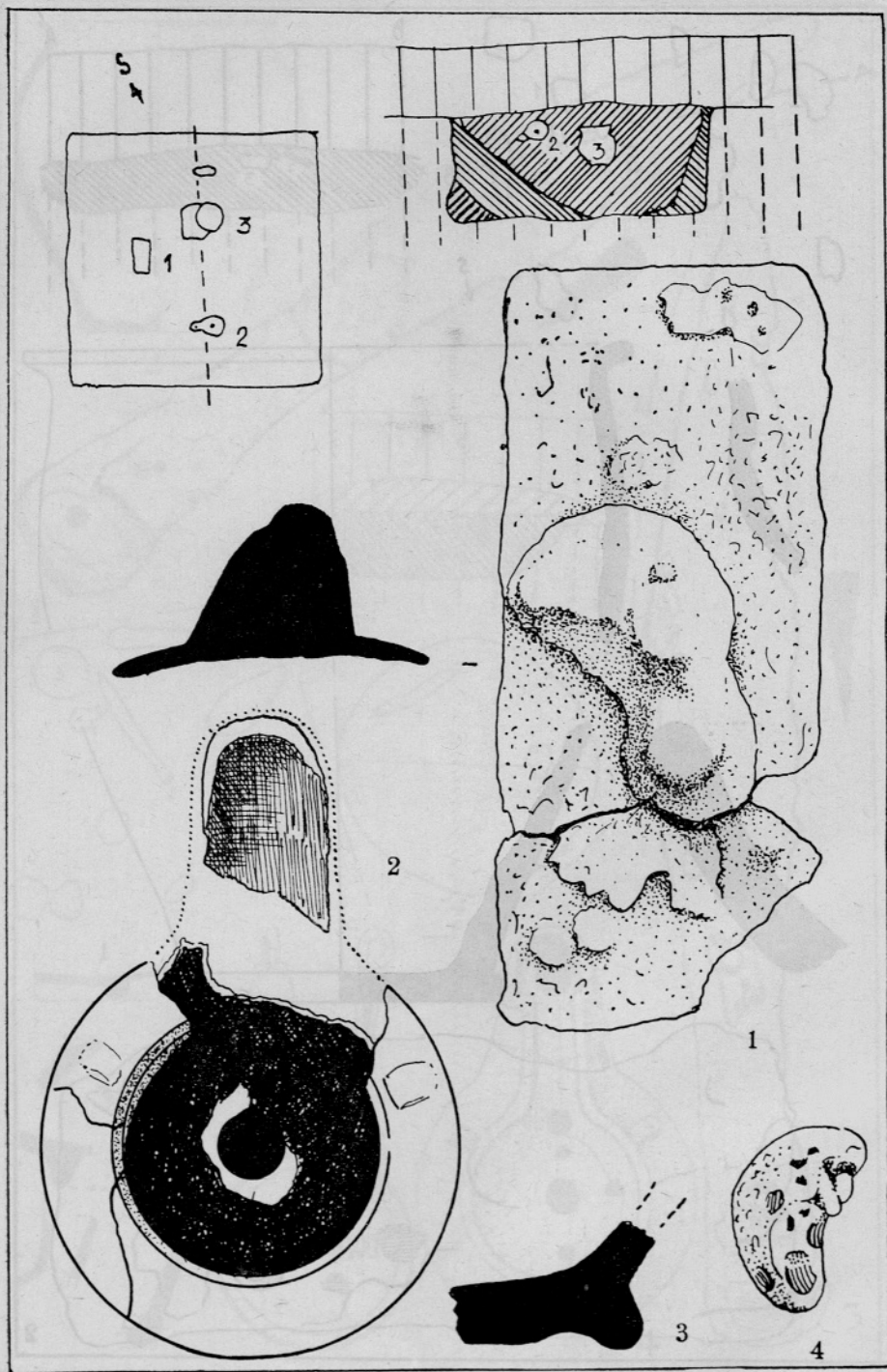
Grob 9 (1:2 n. vel.)

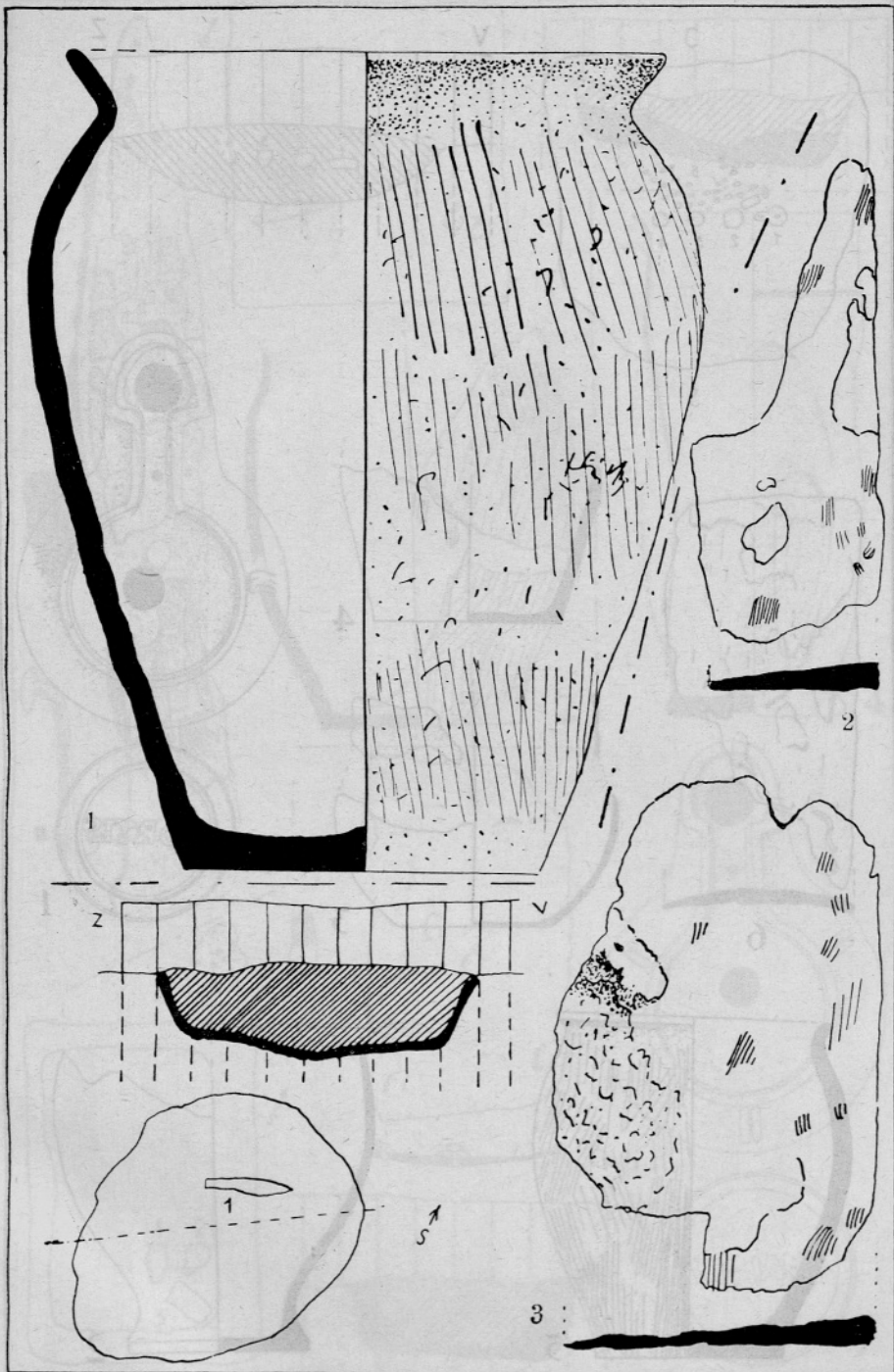
Grob 10 (št. 1, 2 = 1 : 2). Grob 11 (št. 3, 4, 5, 6, 7 = 1 : 2 n. vel.)

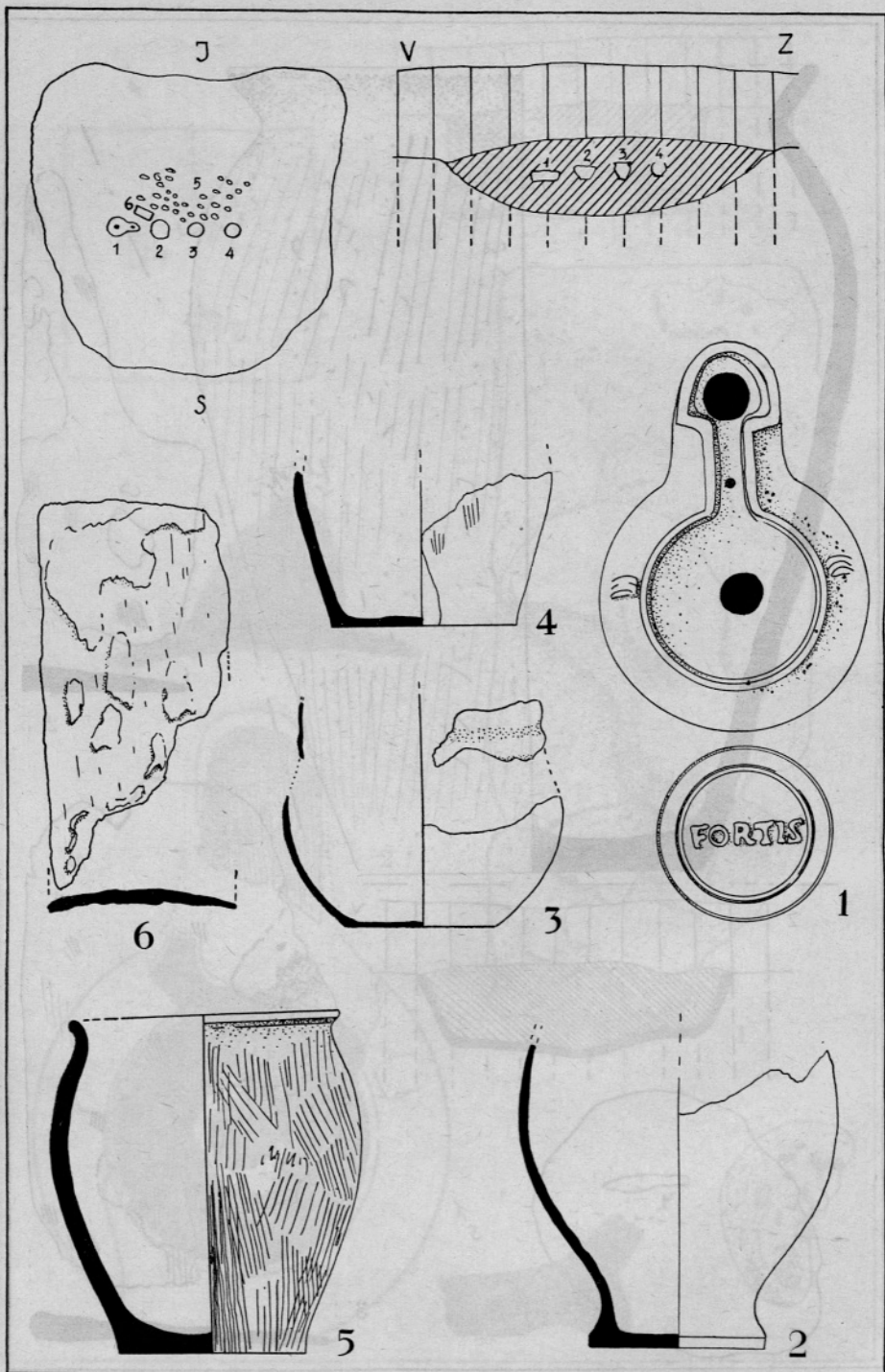
Grob 12

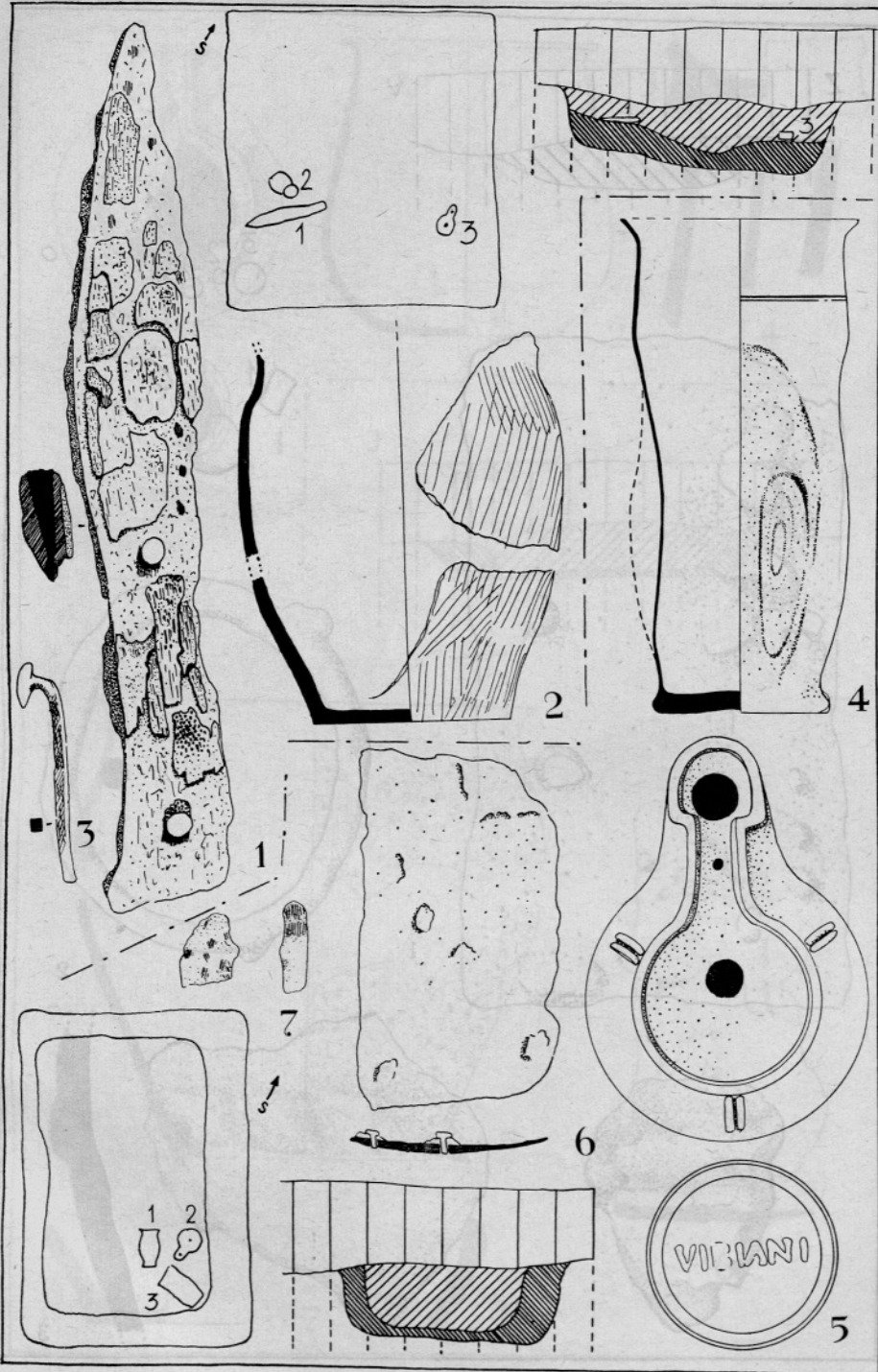

Grob 13 (št. 1, 2 = 1:1). Grob 14 = ustrina (št. 2, 3 = 1:1 n. vel.)

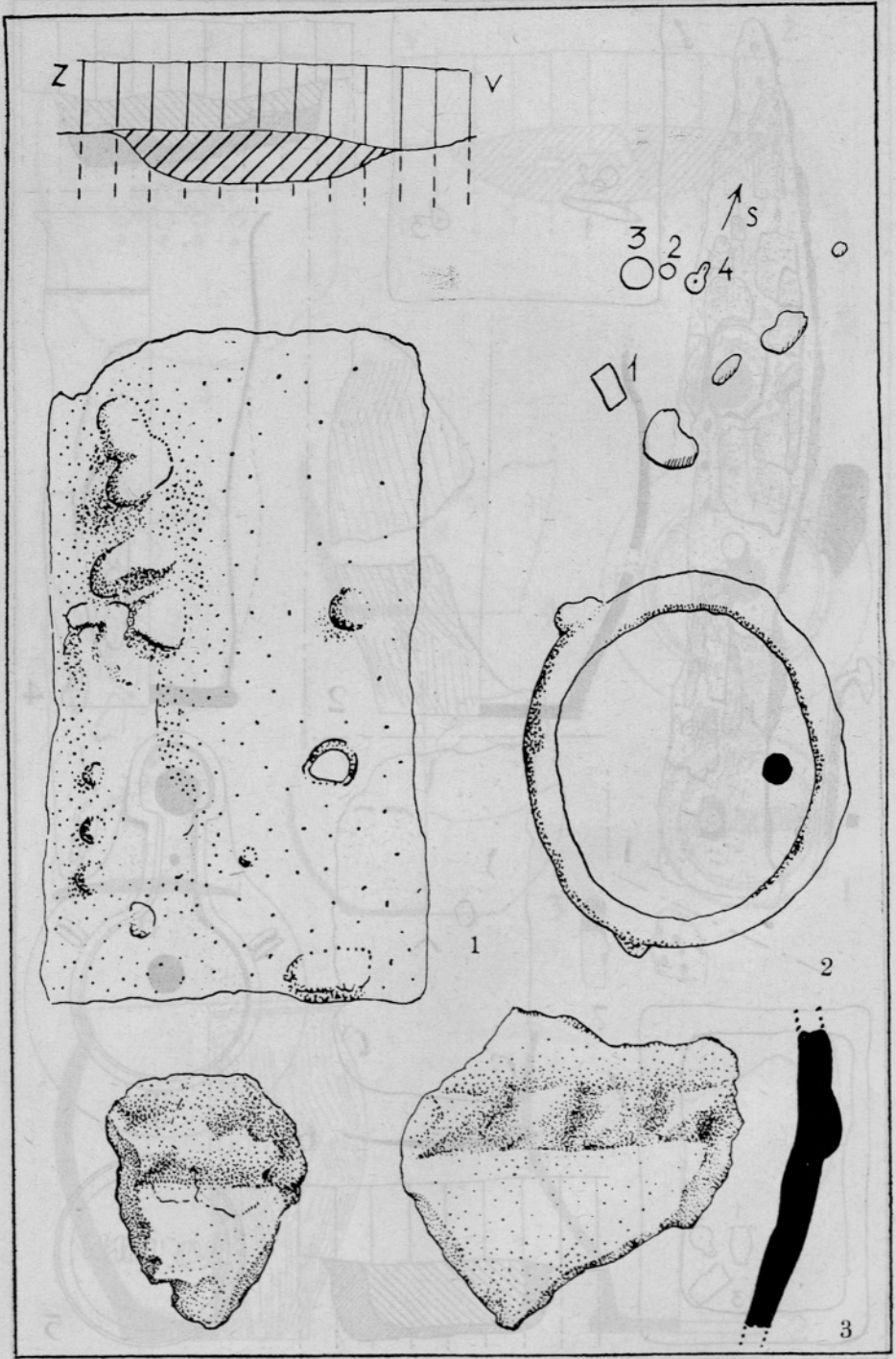

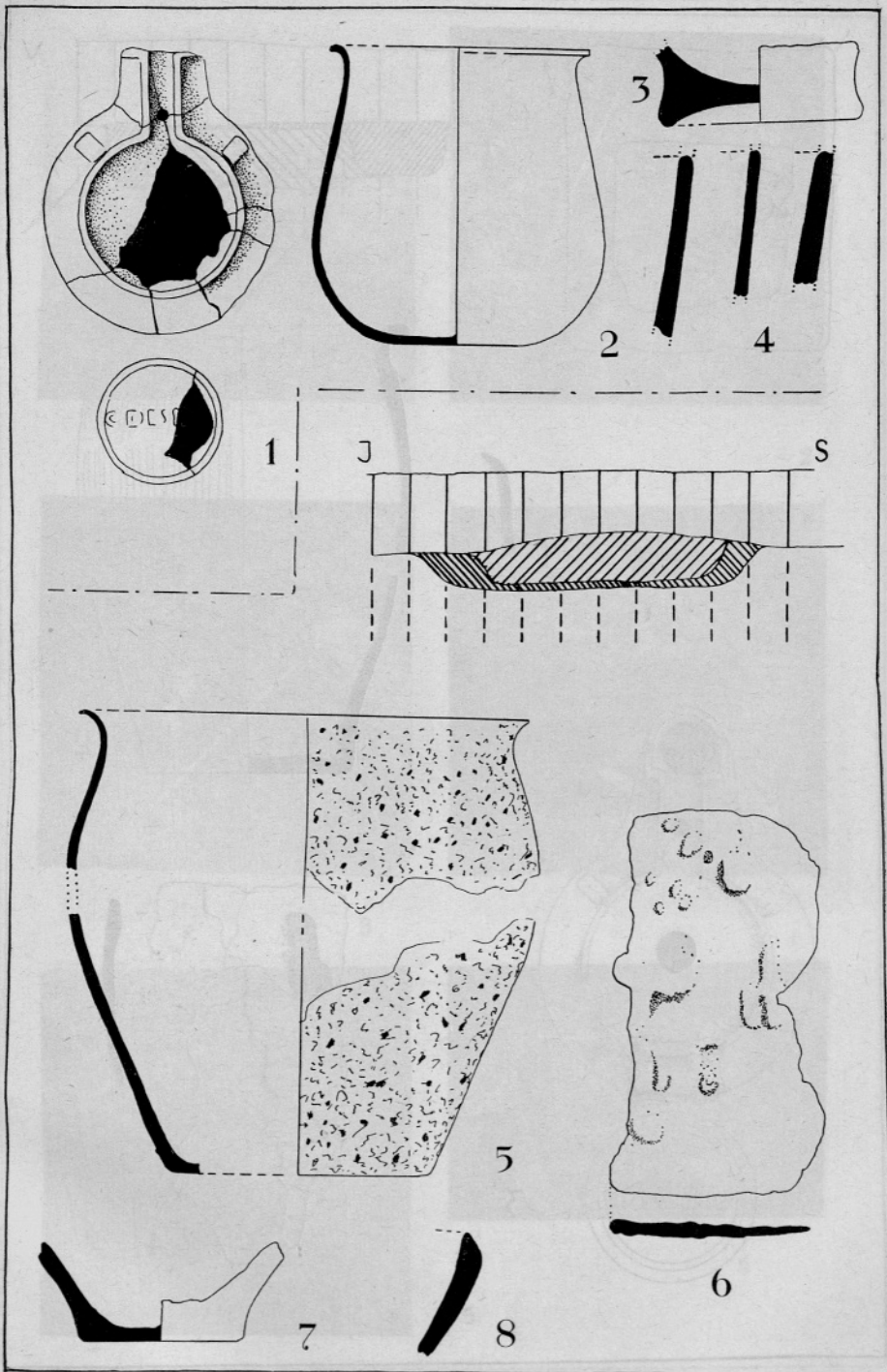
Grob 13 (št. 1 = 1:1). Grob 14 = ustrina (št. 2, 3 = 1:1 n. vel.)

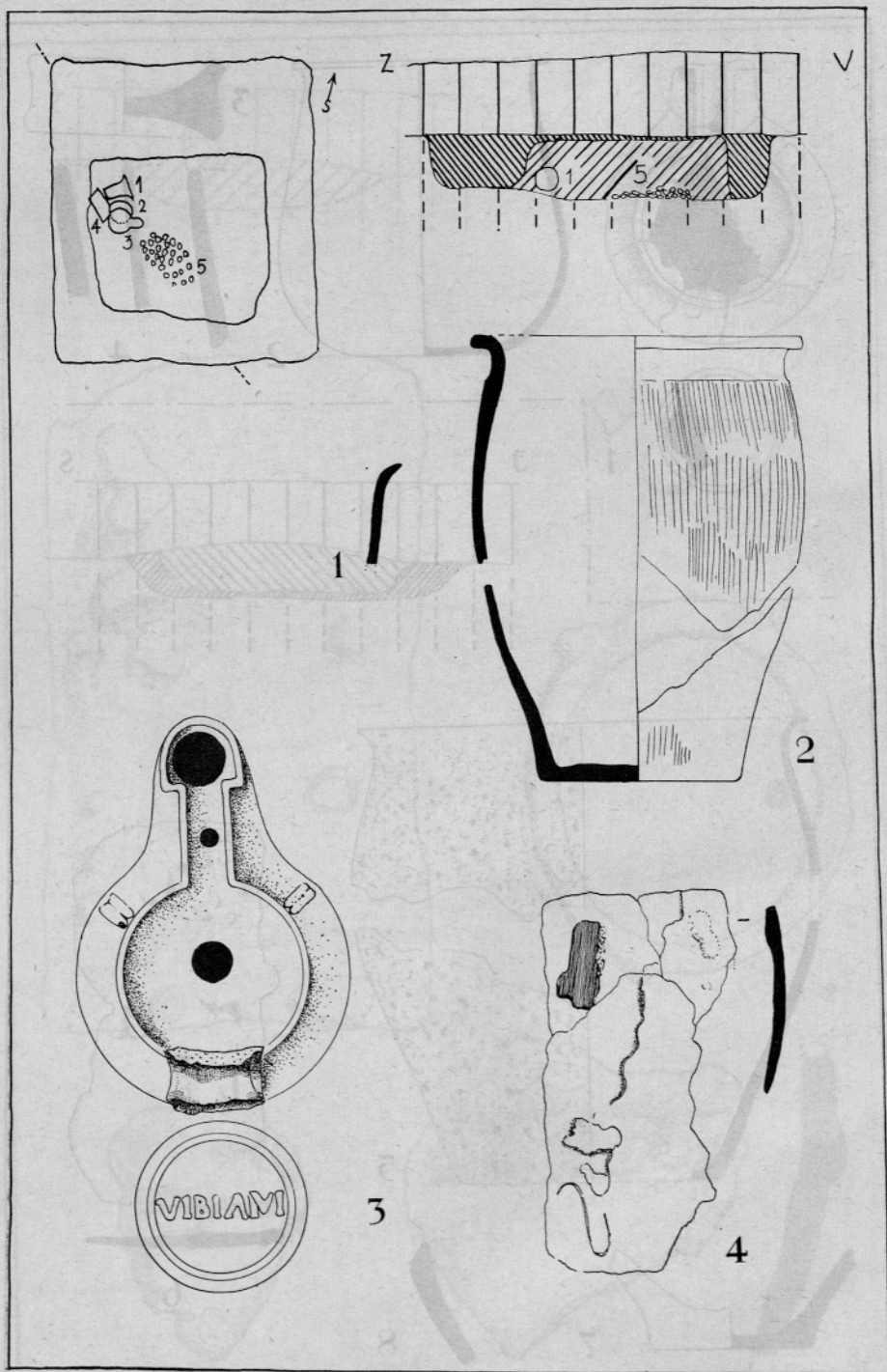

Grob 16 (1:2). Grob 17 (1:2 n. vel.)

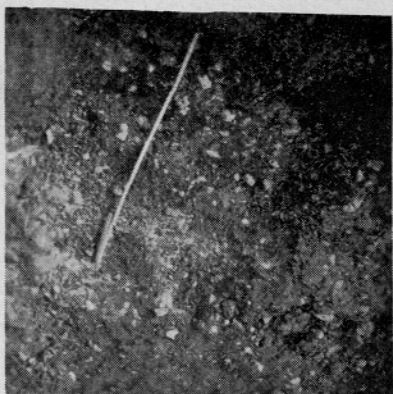

Grob 18 (št. 1, 2, 3, 4 = 1:2). Grob 19 (št. 5, 6, 7, 8 = 1:2 n. vel.)

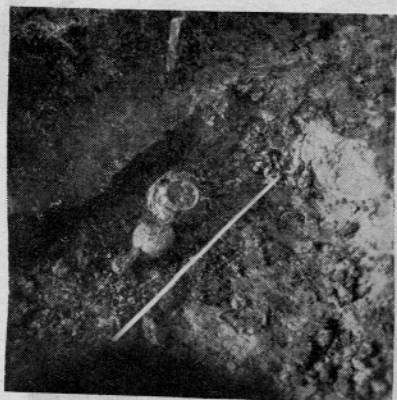

1

2

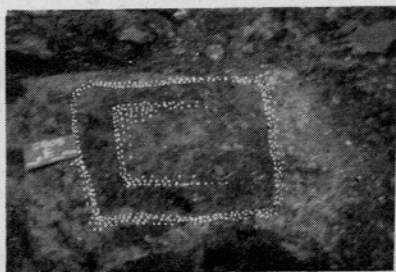
3

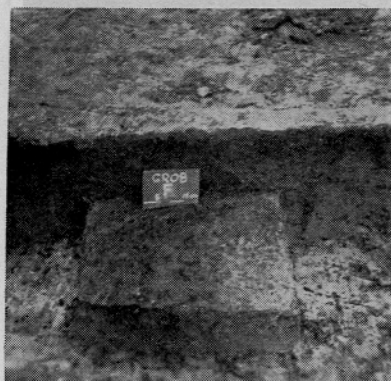
4

5

6

1

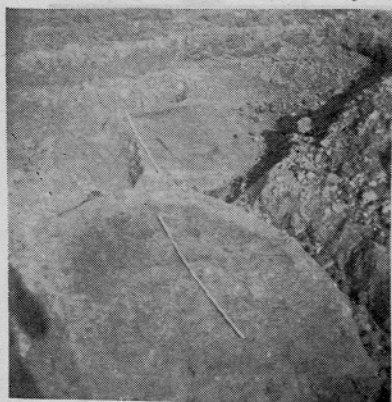
2

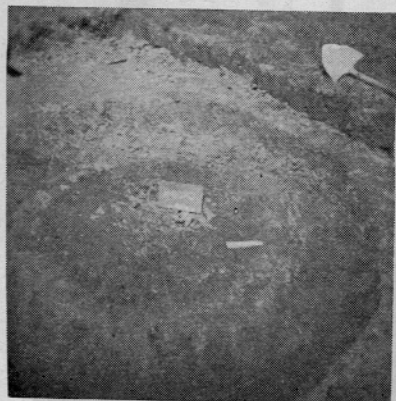
3

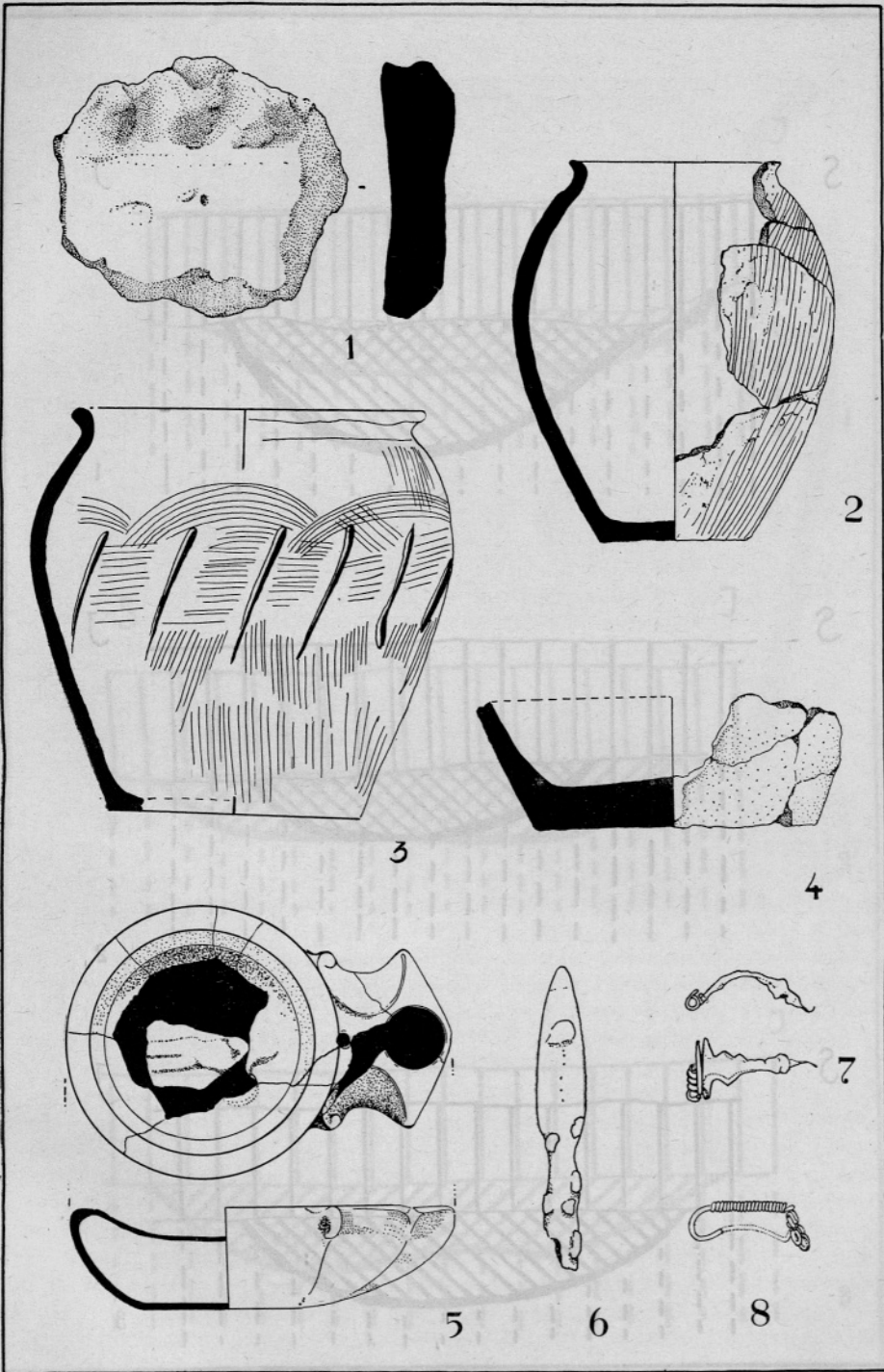
4

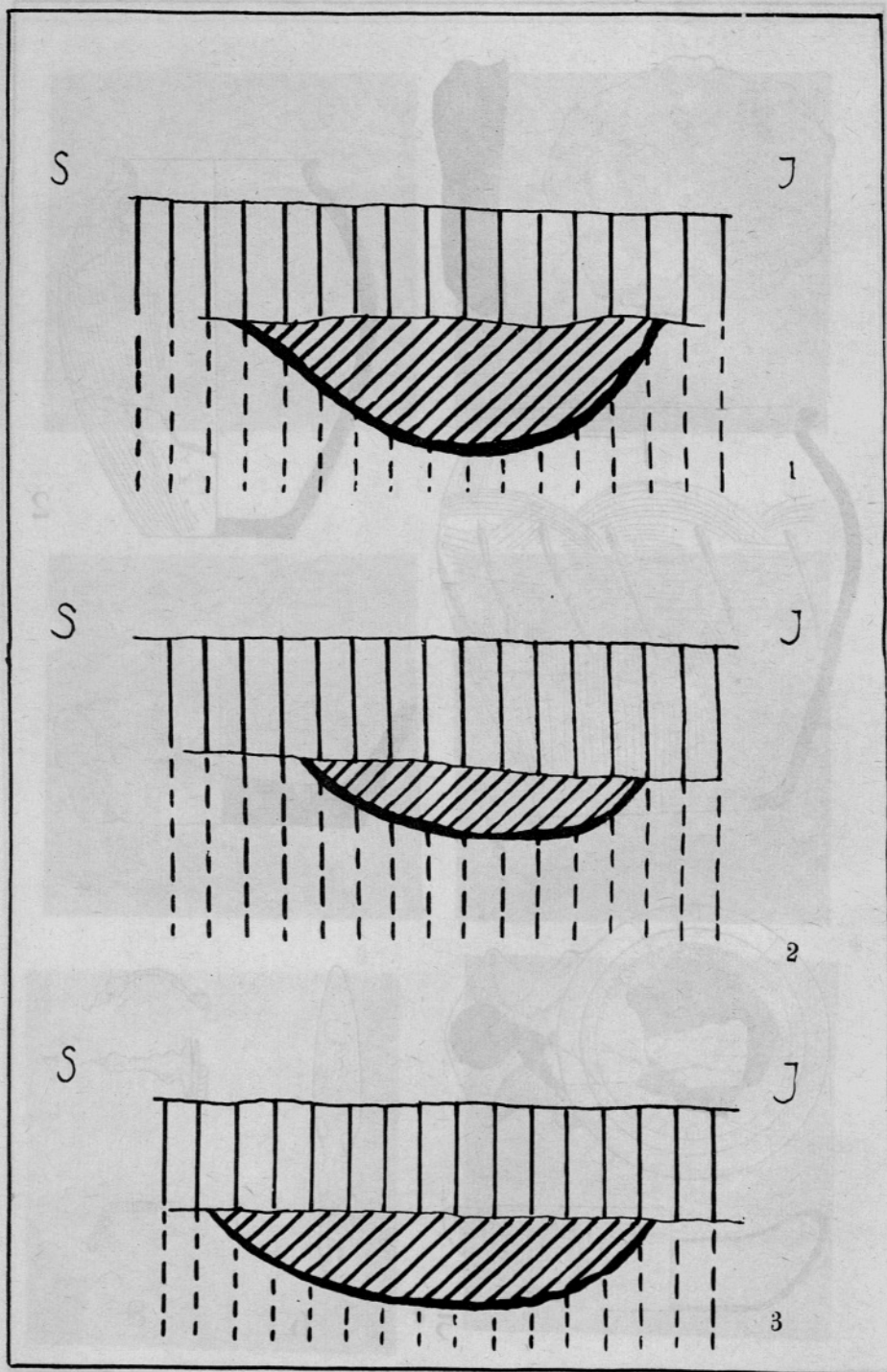

5

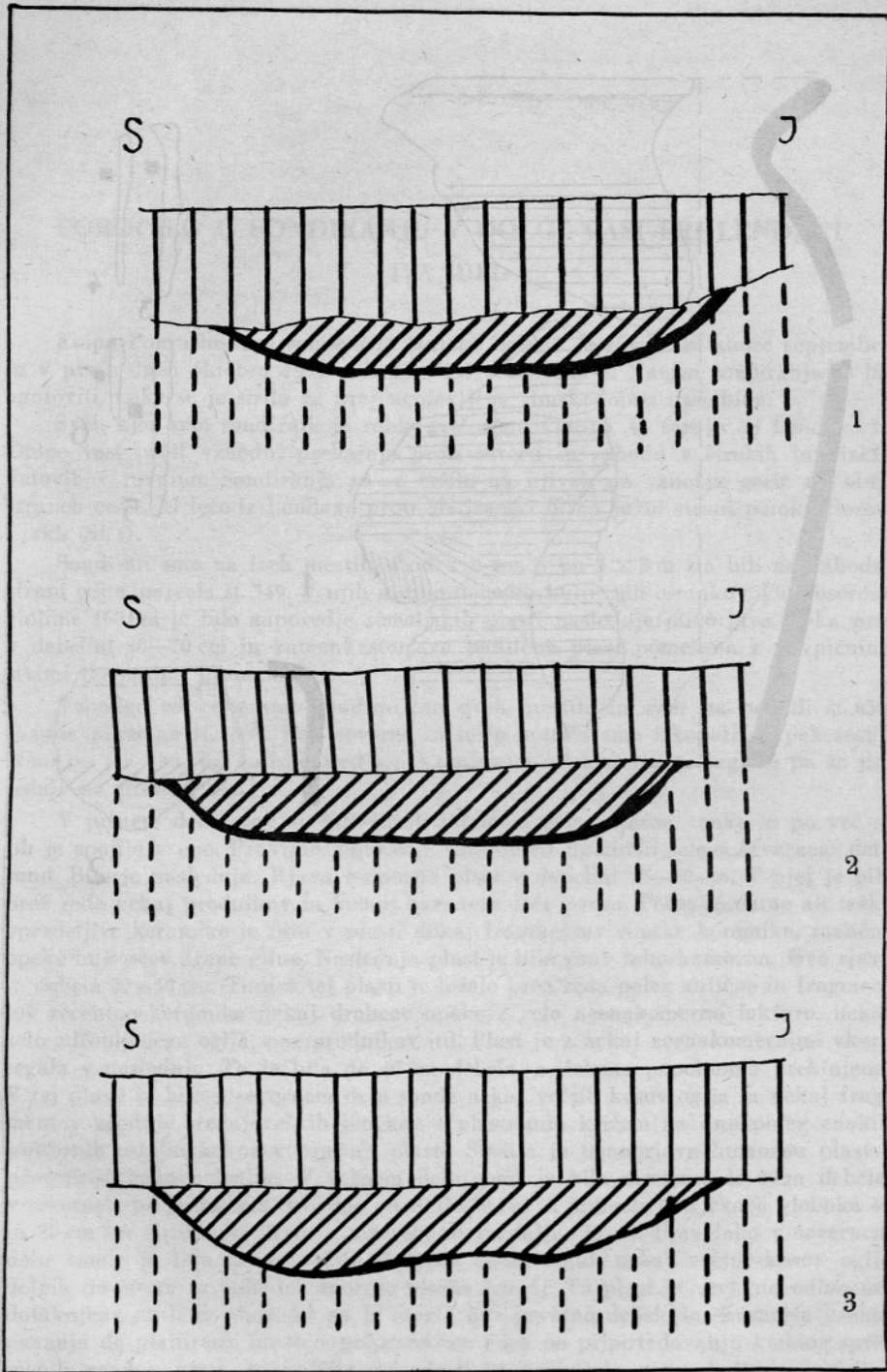

Sl. 1: grobo 6; sl. 2: grobo 7; sl. 3: grobo 10; sl. 4: grobo 9

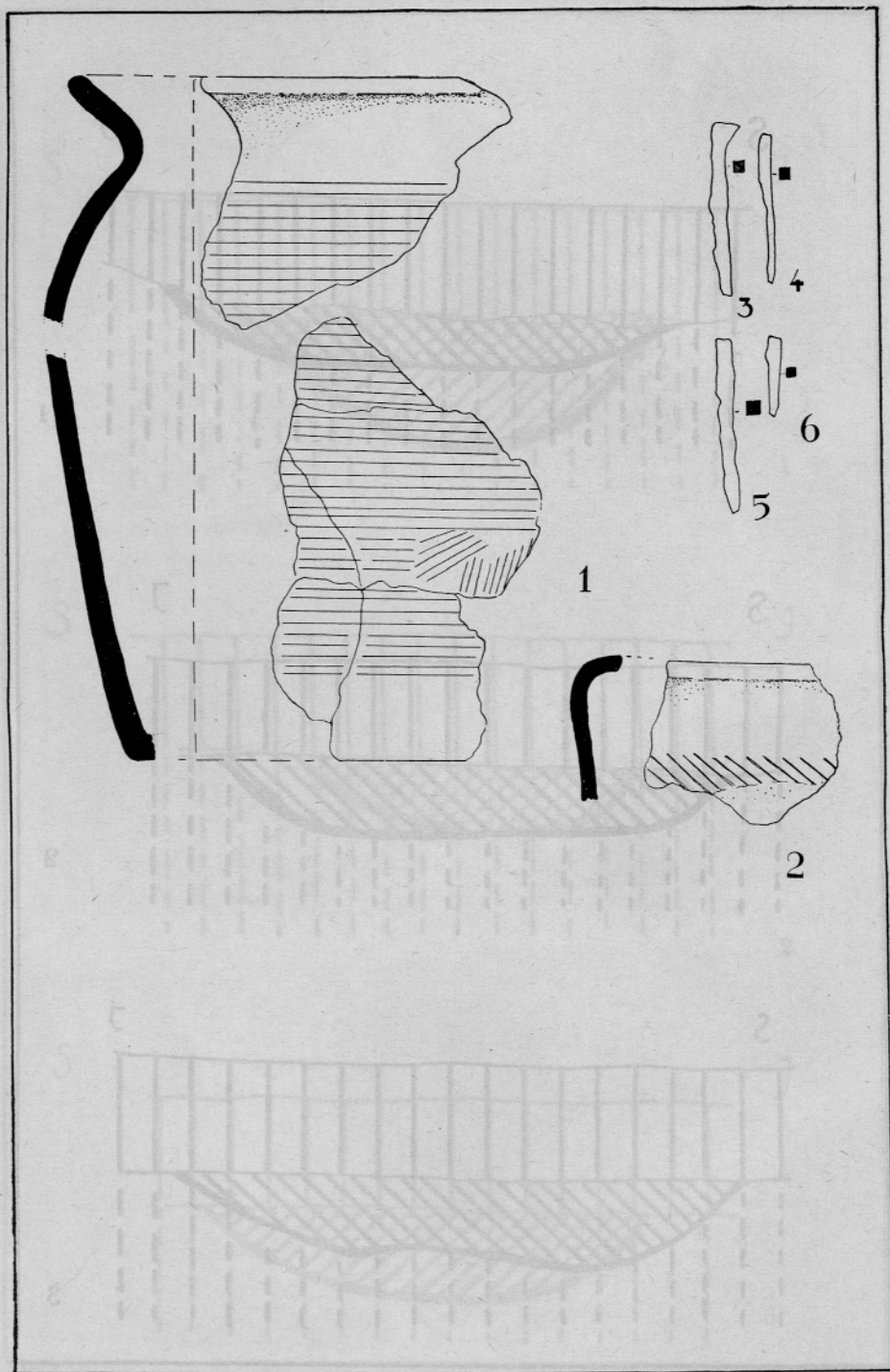

Grob 24 (št. 1). Grob 25 (št. 2). Grob 26 (št. 3)

Grob 27 (št. 1). Grob 28 (št. 2). Grob 29 (št. 3)

POROČILO O SONDIRANJU V DOLGI VASI PRI LENDAVI

IVA MIKL

Ekipa Pokrajinskega muzeja iz Murske Sobote je sondirala konec septembra in v prvih dneh oktobra 1957 v Dolgi vasi pri Lendavi. Namen sondiranja je bil ugotoviti, kako se je širila že prej ugotovljena rimskodobna naselbina.

Svet, kjer smo sondirali, je rahlo gričevnat. Gorice, ki segajo od Lendave in Dolge vasi proti vzhodu, prehajajo proti severu in zahodu v širokih in nizkih valovih v ravnino. Sondiranja so se vršila na njivah ob vznožju goric na obeh straneh ceste, ki teče iz Lendave proti Madžarski in na južni strani potoka Borosnjaka (Sl. 1).

Sondirali smo na treh mestih. Prvi dve sondi po 3×3 m sta bili na zahodni strani ceste, parcela št. 549. V njih ni bilo nobenih kulturnih ostankov. Do dosežene globine 160 cm je bilo zaporedje zemeljskih plasti naslednje: Živorjava sipka prst v debelini 40–70 cm in rumenkastorjava puhlična plast pomešana z navpičnimi sivimi ilovnatimi prameni.

Vzhodno od ceste smo sondirali na dveh mestih, in sicer na parceli št. 630, mapna parcelna št. 1369. Bolj severno in bliže potoku smo izkopali skupek šestih sond po 3×3 m. Tri so bile med seboj povezane v smeri sever—jug, tri pa so jim ležale ob strani.

V južnem delu sond so bile plasti mestoma zelo nejasne, tanke in po več se jih je spojilo v eno. Pravilno zaporedje smo mogli ugotoviti šele v severnem delu sond. Bilo je naslednje: Rjava humozna plast v debelini 15–30 cm. V njej je bilo brez reda nekaj prodnikov in komaj zaznavne leče peska. Poleg recentne ali težko opredeljive keramike je bilo v plasti dokaj fragmentov rimske keramike, različne opeke in koscev žgane gline. Naslednja plast je bila prav tako humozna, živo rjava in debela 20–50 cm. Tudi v tej plasti je ležalo brez reda poleg antične in fragmentov recentne keramike nekaj drobcev opeke z zelo neenakomerno fakturo, nekaj zelo zdrobljenega oglja, par prodnikov itd. Plast je z nekaj neenakomernimi vkopi segala v naslednjo. Ta je bila do 40 cm debela, a deloma popolnoma prekinjena. V tej plasti je bilo v severnem delu sonde nekaj večjih kosov oglja in nekaj fragmentov zgodnje srednjeveških lončkov s plastičnim križem na dnu poleg enakih kulturnih ostalin kakor v prejšnji plasti. Sledila je temnorjava humozna plast s precejšnjo mero oglenine. V južnem delu sond je bila mestoma le 2 cm debela, v severnem pa je dosegla debelino od 10 do 30 cm in je imela dva vkopa globoka 40 in 80 cm ter široka po 50 cm v medsebojni razdalji 150 cm. Prav tako v severnem delu sonde je bilo nekaj večjih drobcev opeke-tegul, nekaj večjih kosov oglja dolgih do 30 cm in polovica zgornje plošče žrmelj. Ta plast je verjetno edino nedotaknjena antična plast, ki pa je mogla biti prvotno debelejša. Kasnejša prekopavanja do planiranj, ko so v polpreteklem času po pripovedovanju kmetov spremenili gozd v njive, so uničila del plasti in primešala njene kulturne ostaline

slojem, ki so jo prekinili. Sledila je kulturno sterilna puhlica do dosežene globine 160 cm. V isti globini smo v skrajnem severnem delu zadeli na grušč (glej profil I in II).

Južneje od pravkar opisanega kompleksa smo na isti parceli, a že na pobočju, izkopali dve sondi. Pod 10—15 cm vrhnjega humusa je sledila plast peščene ilovnate zemlje v debelini 20—40 cm. Sledila je neenakomerno debela plast od 20 do 60 cm, ki je z razširitvami prekinjala spodnje in gornje plasti. Kulturne ostaline so redke in se pojavljajo le v tej plasti pomešane z recentnimi. V njej je bilo brez reda tudi nekaj prednikov. Sledita dve sivorjavi bolj ali manj peščeni ilovnati plasti do globine 90 cm, kjer preideta v puhlico (glej profil III).

Med kulturnimi ostalinami je bilo največ keramike, antične, nekaj srednjeveških fragmentov, poleg manj značilnih, ki jih ni mogoče opredeliti. Vsa keramika pa je močno fragmentirana, da je rekonstrukcija često težka ali nemogoča.

Ločimo dve vrsti izdelave. Prva vrsta keramike je iz slabše očiščene gline, pomešane z zrnci peska, da je tudi površina hrapava. Žgana je te vrste keramika sivo ali rjavkasto sivo. Včasih je površina kakor pokrita z nekako prevleko, ki je temnejša od posode ali pa povsem črna. Posode so izdelane na lončarskem vretenu ali pa prostoročno zgrajene in dogotovljene na vretenu.

Druga vrsta keramike je izdelana iz zelo dobro očiščene gline in je žgana rdeče ali sivo. Včasih je površina pokrita z rdečkasto, črnkasto ali rjavo barvo ali je glajena. Posode so izdelane na lončarskem vretenu.

Keramika bolj surove izdelave je močneje zastopana. Fragmenti izvirajo predvsem od loncev, skodel in pokrovov. Kolikor je mogoče oblike rekonstruirati, imajo lonci izpognjena ustja, nizke vratove, jajčast trup in ravna dna (Tab. I, 16, 10, Tab. IV, 5, Tab. V, 1, 3, 5, 6). Profili ustij dokaj variirajo. Stena posode je preko vratu v enakomernem loku izpognjena navzven, drugič je poleg tega ustje še vodoravno odrezano ali je bolj ali manj profilirano. Prva dva načina oblikovanja ustja se pojavljata predvsem pri velikih svetlosivih loncih (Tab. V, 1, 3, 6).

Dna so preprosta, ravna, med njimi pet fragmentov s plastičnim znakom — križem (Tab. IV, 4, Tab. V, 7). Na dveh fragmentih dna svetlosivega masivnega do dna ornamentiranega lonca je ta križ majhen in tenak, na fragmentih, ki izvirajo od manjših rjavkasto ali črno prevlečenih loncev, pa so znaki večji in širši. Razlik v fakturi med fragmenti s plastičnim znakom na dnu in drugimi skoraj ni. Večina loncev je ornamentirana z nekakim metličastim ornamentom. Zareze so pogosto plitve, kot bi bile le poudarjeni sledovi izdelave na lončarskem vretenu. Druga varianta je, da se pojavljajo zareze v vedno enakih pramenih (Tab. I, 10). Videti je kot bi bil ta ornament izdelan z nekako metlico. Pojavljajo se tudi ornamentni izdelani z nekakim glavničkom, z redkejšimi, ostrimi ali topimi ali zelo gostimi zobci (Tab. V, 5). Ornament poteka včasih vodoravno, včasih navpično, večkrat pa v raznih smereh ali v lokih. Včasih poteka le po delu posode v eni smeri (Tab. V, 5, Tab. I, 1). Vrat je le redko pokrit s tem ornamentom, pač pa ga nekajkrat ločijo od posode posamezne zareze (Tab. IV, 5). Pogost je pojav vodoravnih zarez na notranji strani vratu in ustja. Ornament pokriva posodo prav do dna ali pa se konča že nekoliko nad njim. Med metličastim vrezom se pojavlja na nekaj fragmentih tudi motiv valovnice (Tab. I, 8, Tab. V, 3). Omenim naj še en pojav. Na robu ustja velikega sivkastorjavega lonca teče trak črne prevleke (Tab. I, 1, 10). Ostanke nekaj centimetrov širokega traku črnorjave prevleke je zapaziti tudi na fragmentu z ramena svetlosivega masivnega lonca.

Poleg loncev so bolj surovo izdelani tudi pokrovi (Tab. V, 2, 4, Tab. IV, 8). Povečini so sivorjave barve, kot bi imeli površino rahlo prevlečeno. Imajo obliko zelo sploščenih stožcev z votlim diskastim ali obrnjeno stožčastim ročajem. Rob je včasih profiliran. Ornamentirani so s potezami glavnička v krožni ali radialni smeri.

Precejšnje je bilo tudi število skodel z odebelitvami v steni in od skodel ali loncev s horizontalno razširjenimi ustji s kanelurami (Tab. IV, 2, 6, 9). Tudi površino imajo ti izdelki večinoma črno prevlečeno. Ohranjenih pa je razmeroma precej fragmentov trinogih skodel, zlasti nog. Izvirajo od večjih ali manjših, dokaj slabo izdelanih posod. Zanimiva je poleg ene, razmeroma cele trinoge skodele (Tab. I, 5) še noga in del trebuha druge, ki je bila skoraj polkroglasta in imela vodoravne zareze na trebuhu (Tab. IV, 7).

Iz že nekoliko bolj očiščene gline so fragmenti sivih vrčkov ali čaš, včasih ornamentirani z zobatim kolescem (Tab. I, 4). Zanimiv je tudi fragment sive čaše ali skodelice, katere stena je ornamentirana z žigosanimi lističi (Tab. I, 5).

Med dobro očiščeno keramiko je razmeroma dosti debelejših fragmentov sivo ali rdeče žganih, z zarezi glavnička z enakomernimi in tankimi zobci po površini. Fragmenti skoraj ne dopuščajo rekonstrukcije oblike. Le po nekaterih je mogoče soditi, da je imela posoda nizek vrat in ravno dno. Zareze glavnička so tekle vodoravno (Tab. III, 13). Po nekaj fragmentih je zastopana masivna siva posoda podobne fature z vodoravno razširjenim ustjem (Tab. I, 6).

Večina posod iz dobro očiščene gline izvira od raznih skodel ali vrčkov (Tab. III, 7, 10, 11, Tab. II, 3). Ročaji so trakasti, eden je zvit iz dveh trakov (Tab. III, 2, 3, 5). Vrčki so včasih rdeče pobarvani in ornamentirani z vodoravnimi trakovi navpičnih kratkih zarez (Tab. IV, 1). Dna so ravna, ponekod imajo nizko prstanasto nogo ali kaneluro okoli dna. Masivnejši ročaji pričajo, da so bili zastopani tudi vrči z dvema ročajema. Zanimiv je fragment ročaja iz fine rjavkasto sive keramike z ostanki rumenkaste steklaste glazure (Tab. III, 6).

Med skodelami je najpogostejša oblika z navpično steno in ojačenim robom. Te skodele so včasih tudi imitacija sigillate in rjavo ali črno prevlečene (Tab. III, 1, 4, 8, Tab. I, 7).

Sledi nekaj fragmentov koničnih pokrovov iz dobro očiščene gline. Prav tako so z nekaj fragmenti zastopane čaše gubanke, kadilni kelih in melnice. Oljenk je bilo le malo: fragmenti zgornjega dela oljenke s tovarniškim žigom (Tab. II, 5 a, b) in ščitka reliefne oljenke.

Na koncu skupine iz dobro očiščene gline omenjam nekaj značilnejših fragmentov terre sigillate. Najbolje je izdelan fragment miniaturnega pladnja s svetlečo se površino in enakomerno temnordečo barvo. Najznačilnejši je fragment iz stene kupe D 37 s trakom s figuralno ornamentacijo v metopah (Tab. II, 3). Na enem polju je upodobljen gol moški. Pri nogah ima tul za puščice, morda pa je to le četverkotni polnilni ornament. V drugem prizoru je upodobljena na tleh sloveča oblečena žena in poleg nje stoječ gol moški s kratkim ogrinjalom. Podobne fature je drobci sigillate z jajčno kito in vejico s tridelnimi listi ter prstanasta noga kupe (Tab. II, 1). Fragmenti drugih kup verjetno tudi oblike D 37 so rjavi in imajo reliefni ornament z jajčno kito in okviri medaljonov (Tab. II, 6), ali bežeče živali in med njimi strele (ab. II, 4). Iz rdeče sigillate je še nekaj drugih fragmentov, tako tipa D 33 in z ustja posode D 35 ali D 36 z ornamentom grozda (Tab. II, 2, 8).

Razmeroma redke so kulturne ostaline iz drugega materiala. Iz stekla sta dva fragmenta manjših zelenkastih rebrastih skodelic (Tab. II, 7) in fragment rebrastega ročaja nekakšnega stamnija. Iz kamna je konveksna plošča žrnelj, ki meri v premeru 36 cm. Zgornja stran plošče je lepo obdelana in ima v sredini luknjo, spodnja pa je samo obklesana. Kamenit je tudi terilec za žito dolg 25 in širok 8 cm. Iz železa je nekaj neznačilnih predmetov kot žebliji in zelo korodiran fragment noža iz prehoda med listom in trnom (Tab. II, 13). Bolj zanimivih pa je nekaj predmetov iz brona: verižica, dve skoraj celi fibuli z gumbom na nogi, odebelenim lokom in samostrelno peresovino, nadalje konice z zobci in koničast okov konca traku ali vrvice (Tab. II, 9 a, b, 10, 11, 12, 14). Novce smo našli tri, srednjevelike medeninaste oziroma bakrene. Na dveh od teh je bilo mogoče razločiti portret Domicijana (81—96 po n. št.) in Hadrijana (117—138 po n. št.).

Prekopana površina je premajhna za kakršnekoli sklepe. Vendar dajejo kulturne ostaline videz sledov naselbine, ki je posegla vsaj v določenih obdobjih na mesto, kjer smo sondirali. Že zaradi oblikovanosti terena verjetno niso obstojali kakšni značilnejši stavbni objekti, razen morda kake lesene zgradbe, ki je pustila svoje sledove v vkopih. Mogoče ne bi smeli izključiti možnosti nahajališča kakega posameznega uničenega groba, toda sklep bi bil preuranjen.

Tudi kar se tiče datacije se moramo zavedati, da je bil material pomešan in ni mogoče postavljati detajlne kronologije. Predmeti, ki bi jih bilo mogoče časovno določiti, bi bili poleg novcev še fragmenti oljenk,¹ fragmenti sigillate² in druge keramike, sivih loncev s horizontalnim ustjem in metličastim ornamentom, siva trinoga skodela z navpično steno,³ fibule⁴ itd. Našteti fragmenti izvirajo iz konca 1. in začetka 2. stoletja n. št. Za sledeča stoletja bi govorila tudi keramika, tako med drugim rdeči vrčki⁵ in lonci, ornamentirani do dna.⁶ Najmlajši material z našega najdišča so dna zgodnjerednjeveških lončkov s plastičnim znakom na dnu. Toda kot že rečeno, vsi ti predmeti samo približno nakazujejo čas naselitve na mestu sondiranja.

¹ D. Ivanyi, Die Pannonischen Lampen, Dissertationes Pannonicae, Budapest 1955, str. 10—15.

² PWRE, suppl. VII, 1355-Oswald Pryce, An Introduction to the Study of Terra Sigillata, London 1920, str. 189, 195.

³ E. Bonis, Die kaiserzeitliche Keramik von Pannonien I. Dissertationes Pannonicae, Budapest 1942, str. 34, 35. — A. Schörgendorfer, Die römische Keramik der Ostalpenländer, Sonderschriften, Band XIII, Wien 1942, str. 112 sq. — Acta archaeologica Academiae Hungaricae IV, Budapest 1954, str. 129 sq.

⁴ I. Kovrig, Die Haupttypen der kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien, Dissertationes Pannonicae, Budapest 1957, str. 107.

⁵ Acta archaeologica Academiae Hungaricae VI, Budapest 1956, str. 151—161.

⁶ A. Schörgendorfer, op. cit., str. 112 sq.

RÉSUMÉ

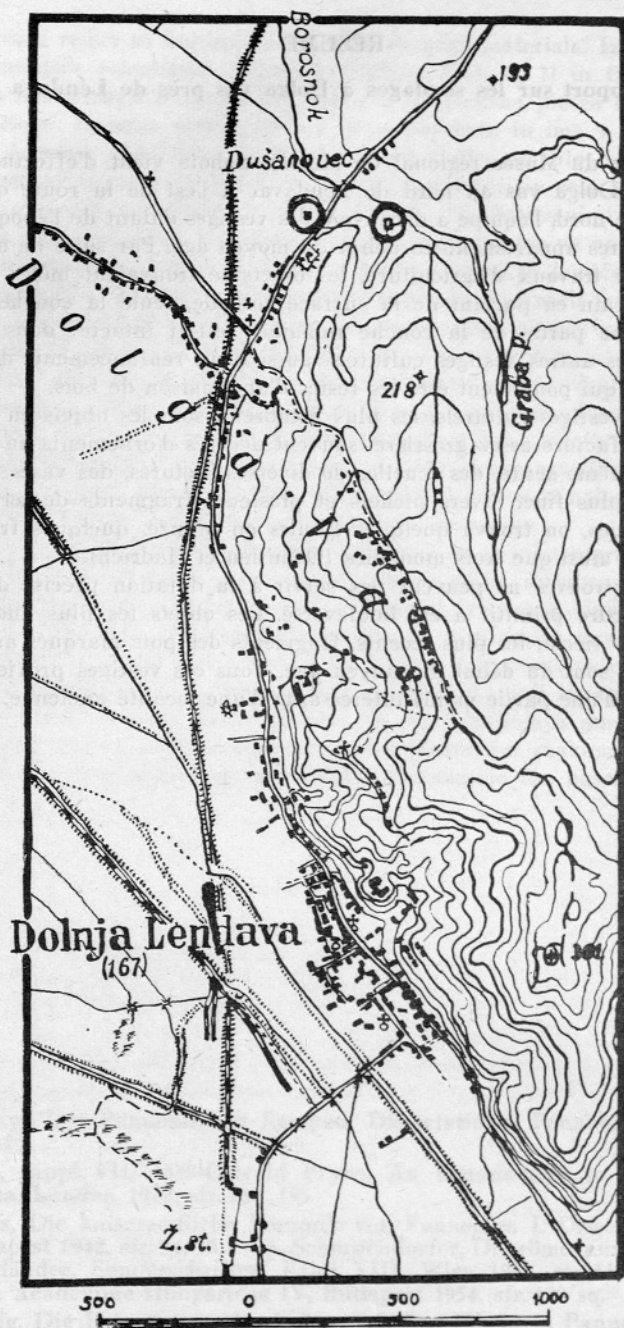
Rapport sur les sondages à Dolga vas près de Lendava

Une équipe du Musée régional de Murska Sobota vient d'effectuer des sondages près de Dolga vas au nord de Lendava. A l'est de la route qui part de Lendava vers le nord, l'équipe a découvert des vestiges datant de l'époque romaine et quelques autres appartenant au début du moyen âge. Par suite de nivellements ultérieurs et de travaux d'agriculture, les objets se trouvaient mêlés à plusieurs couches de terrain en partant de la surface actuelle, seule la couche inférieure, représentant une partie de la couche romaine, restait intacte; dans celle-ci on trouva, outre les autres vestiges culturels, aussi deux renforcements de poteau et quelques tuiles qui pourraient être les restes d'une maison de bois.

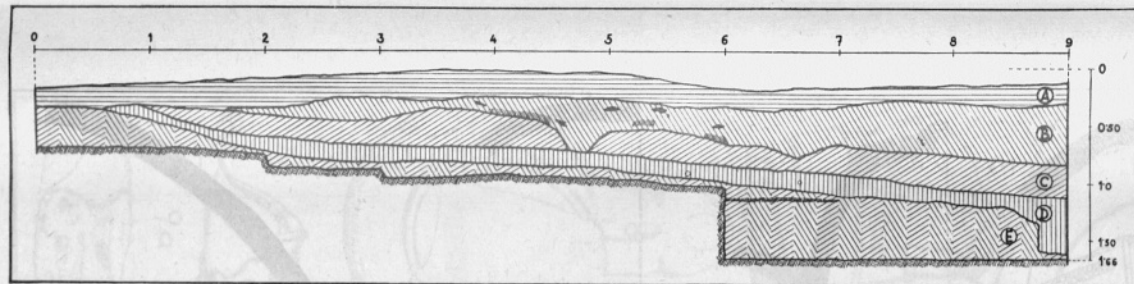
Parmi les vestiges culturels, les plus nombreux sont les objets en terre cuite: des pots d'une facture assez grossière, souvent décorés d'ornements au peigne, des couvercles du même genre, des écuelles de diverses factures, des vases plus grands d'une matière plus fine, divers pichets et plusieurs fragments de terra sigillata. Outre les poteries, on trouva quelques fibules en bronze, quelques fragments de verre et de fer, ainsi que trois monnaies (Domitien et Hadrien).

Les objets trouvés ne peuvent pas servir à la datation précise des couches, puisque leur ordre primitif a été bouleversé. Les objets les plus anciens datent du Ier au du IIe siècle; les plus récents, fragments des pots marqués au fond d'un signe plastique, sont du début du moyen âge. Tous ces vestiges proviennent vraisemblablement d'une partie moins intéressante d'une localité ancienne.

Priloga I

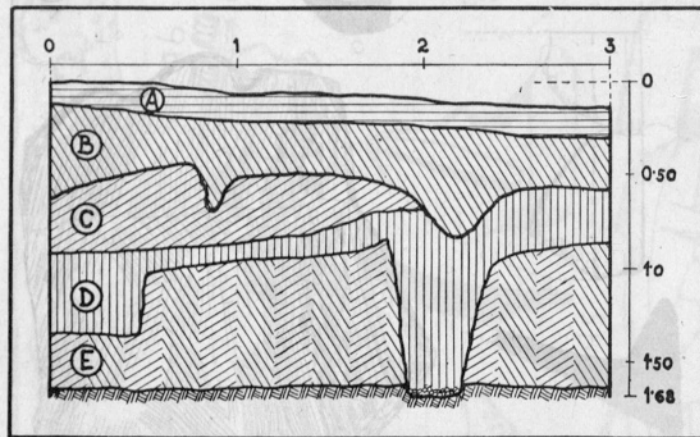

Geografska lega sondiranj.
□ mesto sond

Priloga II

Profil I

Profil I: Podolžni prerez sond III, IV in VI.

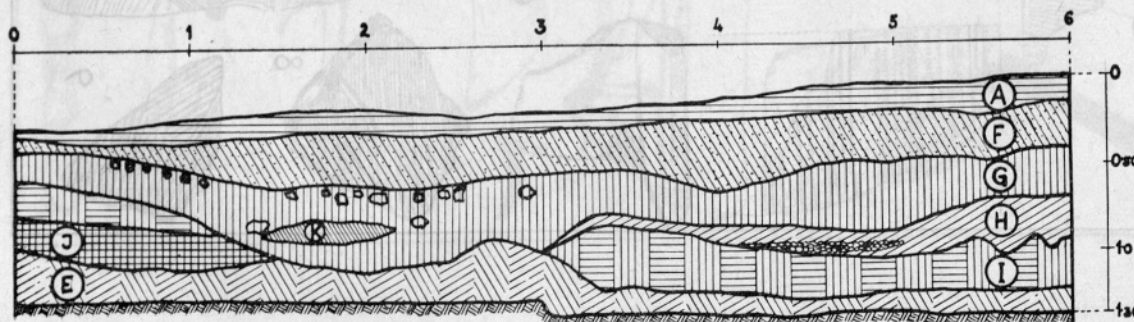
Legenda: A rjav humus, B humozna plast, pomešana z ogljem in žgano ilovico, C siva oziroma rumena ilovnata plast, D temnorjava humozna plast, obarvana od oglja, E rumenkasta puhlična plast.

Profil II: Prečni prerez sonde VI.

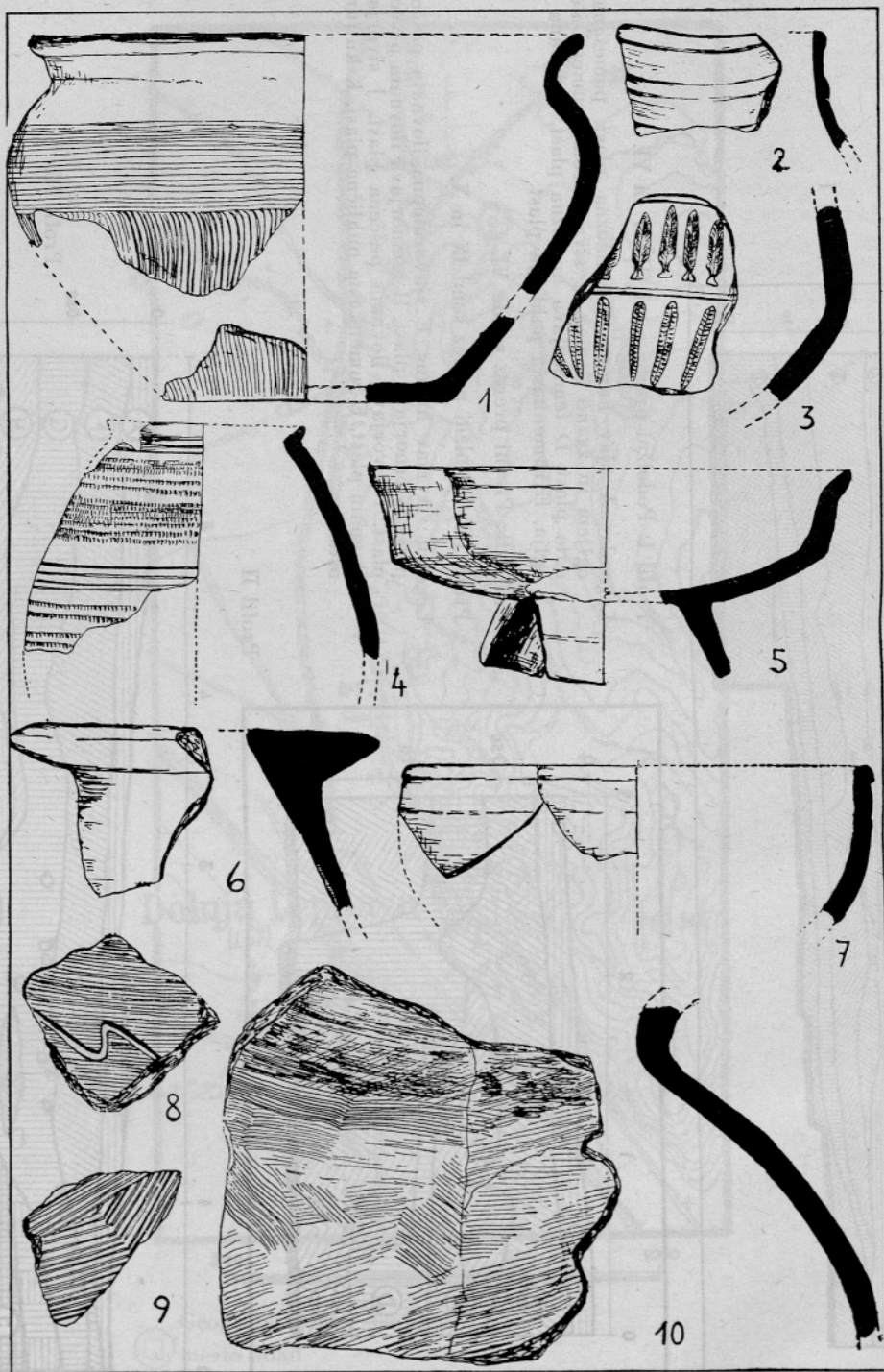
Profil III: Podolžni prerez sond IX in X.

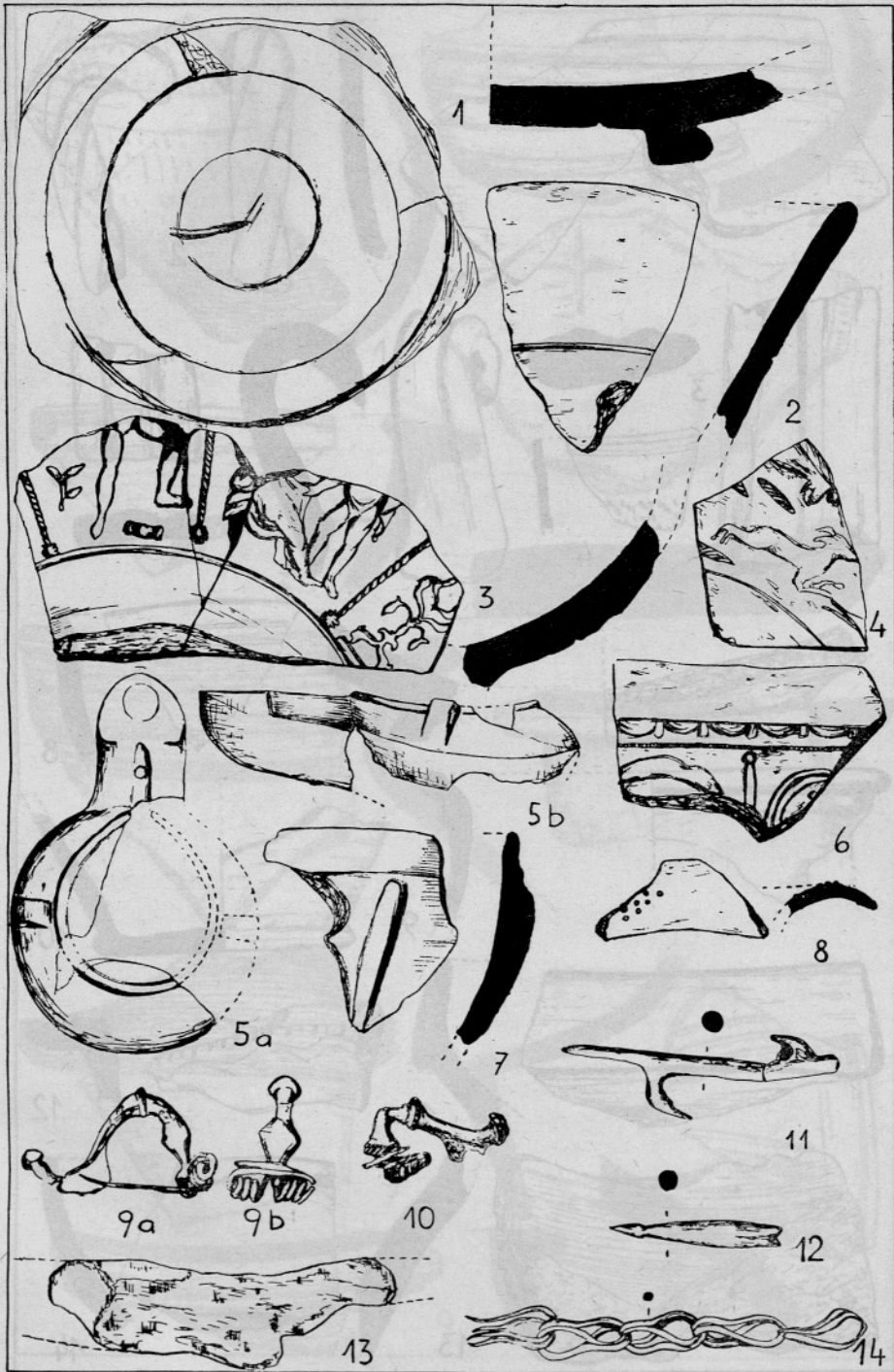
Legenda: A rjav humus, F rjavorumena ilovnata peščena plast, G črnorjava plast, H temnorjava ilovnata peščena plast, I sivorjava ilovnata peščena plast, J sivorjava ilovnata plast, E rumenkasta puhlična plast, K kulturne ostaline.

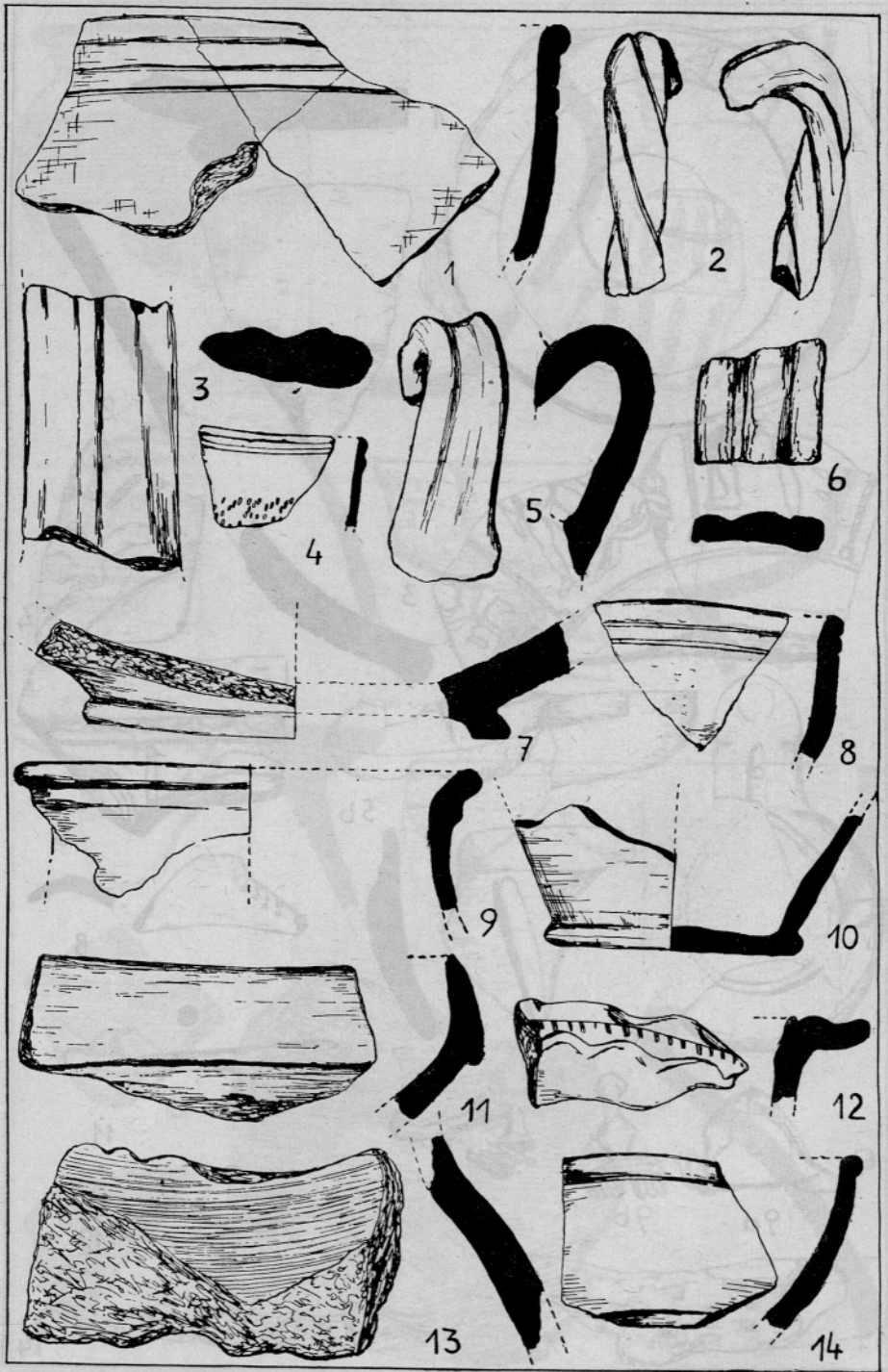
Profil II

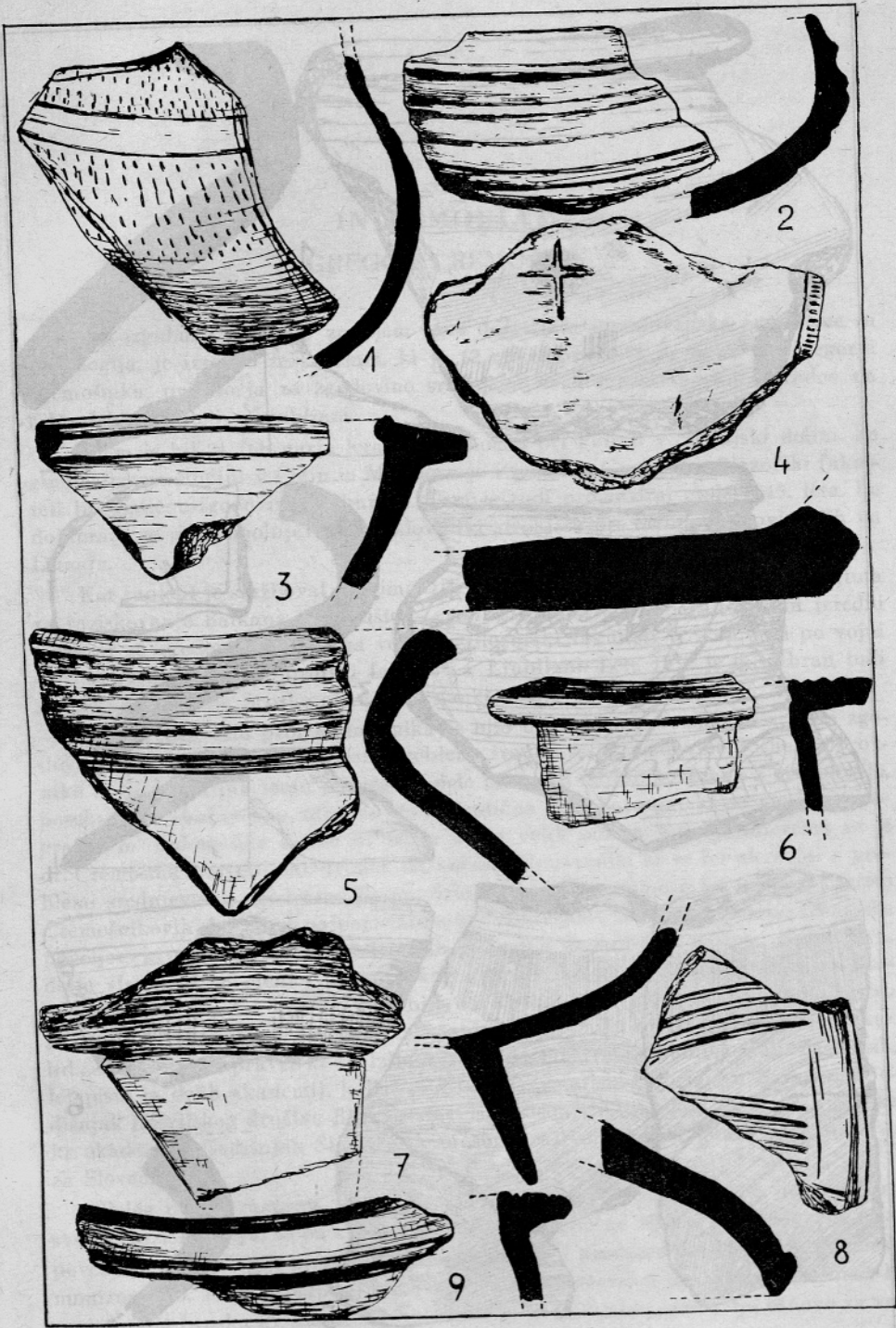

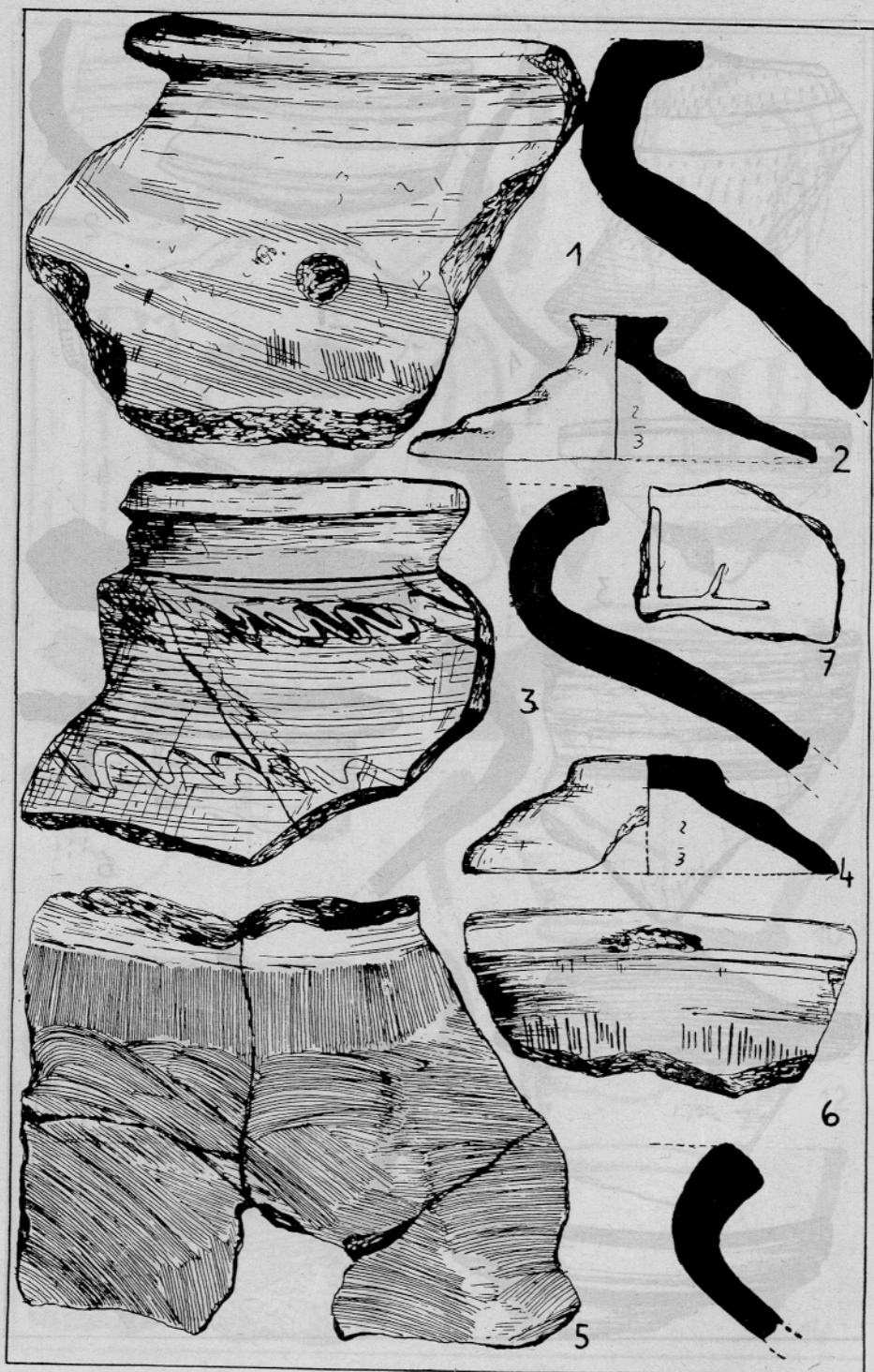
Profil III

IN MEMORIAM GREGOR ČREMOŠNIK

Med izgubami, ki jih v zadnjem času doživljata jugoslovanska zgodovina in arheologija, je izredno težka smrt, ki je 12. novembra 1958 ugrabila dr. Gregorja Čremošnika, profesorja za zgodovino srednjega veka jugoslovanskih narodov na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Rojen je bil 24. februarja leta 1890 v Ločici pri Polzeli v Savinjski dolini. Po gimnazijskem študiju v Celju in Mariboru je študiral v Gradcu na filozofski fakulteti lingvistično-zgodovinsko skupino. Tam je tudi promoviral maja 1915. leta. Po doktoratu se je izpopolnjeval v zgodovinski stroki še pri raznih zgodovinarjih na Dunaju.

Kot suplent je služboval na gimnaziji v Trstu, kot sekretar Bos.-herc. Inštituta za raziskovanje Balkana, kot kustos Zemaljskoga muzeja v Sarajevu, kot izredni profesor za zgodovino srednjega veka na filozofski fakulteti v Skopju in po vojni od leta 1946 dalje na filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 1952 je bil izbran tudi za dopisnega člana Srpske akademije nauka v Beogradu.

Znanstveno delo prof. Čremošnika je bilo usmerjeno prvenstveno v čisto zgodovinsko vedo, in sicer v določene probleme srednjeveške zgodovine Bosne, Dubrovnika in Srbije. Kljub temu je njegovo delo bilo tudi najože povezano z arheologijo, posebno če upoštevamo njegova numizmatična raziskovanja, ki so poleg paleografije in diplomatike Bosne in Srbije imela velik pomen v delu, kateremu se je dr. Čremošnik posvetil. Ni dvoma, da noben znanstvenik, ki se bo ukvarjal s problemi srednjeveške zgodovine Bosne, Srbije in Dubrovnika, ne bo mogel iti mimo Čremošnikovih del. Med najpomembnejša takšna dela sodijo »Bosanske i humske povelje«, ki so izhajale v več letnikih Glasnika Zemaljskog muzeja v Sarajevu, dalje »Istoriski spomenici dubrovačkog arhiva«, ki jih je izdala Srpska kr. akademija, »Dubrovački konzuli u Srbiji do Dušanovog vremena«, »Vinogradarstvo i vino u Dalmaciji srednjeg veka«, »Pravni položaj našeg roblja u srednjem vijeku« itd., članki in razprave, ki so izšle v raznih znanstvenih publikacijah, časopisih, letopisih in delih akademij, kakor so Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Godišnjak Istorijjskog društva BiH, Zgodovinski časopis v Ljubljani, Spomenik Srpske kr. akademije, Godišnjak Skopskog naučnog društva, Glasnik muzejskega društva za Slovenijo itd.

Poleg del in razprav, ki jih bo danes arheolog še dokaj težko uporabil pri svojem raziskovanju, so pa Čremošnikova numizmatična dela in razprave zelo ozko povezana z arheologijo srednjega veka. Obravnava predvsem srbsko in dubrovniško numizmatiko. Tako je napisal »Razvoj srpskog novčarstva do kralja Milutina«, ki ga je izdala Srpska kr. akademija leta 1933 in ki še danes predstavlja osnovo za vsa

raziskovanja na tem področju. Pomembne so tudi njegove razprave »Novčarstvo u starom Dubrovniku« in »Prilozi dubrovačkoj i srpskoj numizmatici«.

Kot kustos Zemaljskog muzeja v Sarajevu, kjer je upravljal srednjeveško arheološko zbirko, se je dr. Čremošnik moral ukvarjati poleg svojih zgodovinskih študij tudi z arheološkimi posli. V čas tedanjega njegovega dela sodijo tudi članki čisto arheološkega značaja, kakor »Nalazi iz rimskog doba na Stupu« in »Gottisches und römisches aus Breza bei Sarajevo«.

Čeprav je smrt dr. Čremošnika najbolj prizadela srednjeveško historiografijo, je z njim izgubila tudi jugoslovanska arheologija enega najpomembnejših znanstvenikov, ki je bil že glede na vsebino svojega dela najožje povezan z njo.

KNJIŽNA IN DRUGA POROČILA

Dimitr Krandžalov, Jak se ze staré pevnosti v Aboby stala Pliska (pos. odtis iz Sbornika Vysoké školy pedagogické v Olomoucu, Historia IV, 1957, 22 str., z ruskim in nemškim povzetkom ter 9 slikami).

Avtor, Dimitr Krandžalov, ki meni, da stara trdnjava pri Abobi ni bila prva prestolnica starobolgarske države, kritizira v tem članku zaključke K. Škorpila in Th. I. Uspenskega. V obrisih podaja v tem kratkem članku zgodovino raziskovanj, ki jih je opravil Škorpil v bližini bolgarske vasice Abobe z ruskim bizantologom Uspenskim, ki je tedaj bil direktor Ruskega arheološkega inštituta v Carigradu. Škorpilu očita avtor nacionalne vzroke, da je tamkajšnje, predvsem gradbene ostaline, ki naj bi pripadale tako kasnoantičnim kakor tudi bizantinskim stavbam raznih časov, pripisal kaganu Omortagu kot osnovatelju Pliske. Iz podobnih vzrokov, misli avtor, so tamkajšnja tako imenovano »veliko baziliko« pripisali knezu Borisu. Kot dokaz za nepravilnost gledišč Škorpila in Uspenskega trdi avtor, da so vsi tukaj najdeni novci in svinčeni pečati bizantinskega izvora ter da pripadajo šele 10. in začetku 11. stoletja.

Nesporno je, da bo potrebno v marsičem revidirati tako starejše najdbe kakor tudi starejša mnenja ne samo v zvezi z Abobo, temveč tudi druga. Zdi se mi pa, da avtor ni dokazal absolutno zmotnost sklepov Škorpila in Uspenskega. Način podajanja je namreč preveč polemičen z namenom, dokazati samo, da Aboba ni Pliska, toda brez kakršnih koli materialnih dokazov. Najdeni novci in pečati pač lahko dokazujejo, da je Aboba bila uporabljana tudi še v 10. in 11. stoletju. Sam avtor namreč trdi, da pripada del arhitekture tudi še kasnoantičnemu času. Toda tudi ta čas ni dokumentiran z novci.

Ali je Aboba v resnici Pliska ali ne, bo pokazala detajlna analiza vseh starejših najdb. Ravno tako bo revizija pokazala popolnejšo sliko in datacijo. Pri tem pa ne bo niti malo zmanjšano delo in pomen znanstvenega delavca Škorpila v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ki je Abobi posvetil vse svoje življenje.

J. Korošec

Rad Vojvodjanskih muzeja 5, Novi Sad 1956, 500 str.

V isti razporeditvi in isti tehnični opremi je izšel tudi peti zvezek glasila Vojvodjanskih muzejev. Zamuda je sicer precejšnja, kar je pa treba pripisati raznim tehničnim in mogoče finančnim vzrokom.

Arheoloških razprav, člankov ter poročil je tudi v novi številki manjše število glede na prve številke tega glasila. Vendar je tudi tu arheologija zastopana še kar v zadostni meri. Najbolje je zastopana kovinska doba, medtem ko nekatere druge dobe ali sploh niso zajete, ali pa samo v poročilih.

Med arheološkimi razpravami obravnava Milutin Garašanin v članku »O pokrepu bronzanodopskih sudova sa dve drške na jugoistoku Evrope«, izvor nekaterih posod, predvsem čas z dvema ročajema. Na osnovi njihove razširjenosti na Balkanskem polotoku in v Mali Aziji sklepa, da je ta oblika jugovzhodnega izvora, od koder se je potem razširila v Makedonijo, Srbijo in Bolgarijo, kasneje pa tudi severno od Donave. Glede na prodiranje tega tipa z juga proti severu ter vrste drugih pojavov, je avtor skušal postaviti tudi relativno kronologijo raznih kulturnih skupin severno od Donave. Kot temelj mu je pritem služila bubanjsko-humska skupina, v kateri se ravno tako javljajo posode ali čaše z dvema ročajema.

Draga Garašanin obravnava v članku »O jednom specijalnom tipu koplja ranog halštatskog perioda« razširjenost tipoloških variant bronastih suličastih osti posebnega tipa, ki imajo dvojno rebro na listu osti.

V poročilih objavlja Vojislav Trbuhović žgan grob, ki je bil odkrit na »Gradcu« v Belegišu. Avtor veže grob na osnovi nekaterih posod s skupino Kisa-postag ter ga označuje kot najjužnejšo doslej znano sled te skupine. Istočasno domneva, da predstavlja ta grob za sedaj eno najstarejših sežiganj in pokopavanj v žari. — Marcel Gorenc in Danica Dimitrijević kratko poročata o poskusnem izkopavanju na »Gradini« v Starem Slankamenu leta 1955. Ob tej priložnosti so bile ugotovljene srednjeveške, rimske in prazgodovinske oziroma latenske plasti. — Kratko poročilo »Rekognosciranje i zaštitno iskopavanje u Seleušu 1955 god.« je napisala Natalija Simovljević. Najdbe pripadajo rimski periodi.

V oddelku »Gradivo« obravnavata arheologijo dva sestavka. V enem »Pečati na slovenskoj keramici u nekim muzejima Srbije i Vojvodine« objavlja Marija Birtašević znake na dnu slovanskih in srednjeveških posod, ki časovno pripadajo desetemu in kasnejšim stoletjem. — Šandor Nagy pa objavlja slovanske posode, ki so bile najdene v neki kulturni jami v Čortanovcih. Časovno stavlja avtor najdbo teh posod v prehod 11. v 12. stoletje.

V poglavju »Iz muzejskih zbirki« je tudi članek Natalije Simovljević »Arheološki materijal iz rimskog doba u Narodnom muzeju u Pančevu«. Avtorica je gradivo in najdbe podala s topografskega gledišča. Gradivo, ki ga uporablja, je rimsko, sarmatsko in jaziško, časovno pa spada v 2. in 3. stoletje n. e.

Ostale razprave, članki in poročila obravnavajo zgodovinsko, etnološko, umetnostnozgodovinsko in razno naravoslovno gradivo. Tako so zgodovinskega značaja razprava Koste Milutinovića: »Đura Daničić i Vojvodina«, dalje razprava Trive Krstonošića: »Nastojanja oko osnivanja poljoprivredne škole u okrugu Šajkaškog bataljona 1862 i 1868—1873 godine«. Med gradivom objavlja Slavko Gavrilović urbar vasi Kulpino iz 1773. leta, Zagorka Končar pa kurirske baze iz NOB v srednjem Banatu.

Etnologija je zastopana s članki Vere Milutinović: »Kult vezan za crkvu na Tekijama«, dalje Milana Miloševa: »Suvače u Banatu«, ter Slavka Gavrilovića in R. L. Veselinovića, ki objavljata cehovska pravila in gradivo za zgodovino cehovstva. Zanimiv je članek Olivera Živkovića, ki obravnava ribolov in ribarsko orodje na Tamišu.

Članki Bojane Radojković: »Kivot Dmitra iz Lipove«, dalje članek Mirjane Čorović-Ljubinković: »Daskal jeromonah Stefan Ravaničanin«, Zagorke Janč: »Rukopisne knjige u vladičanskom dvoru in Vršču« ter članka Petra Momirovića, Jelene Vandrovske in Dim. Kirilovića, ki obravnavajo dva evangelistarja pravoslavne cerkve v Loku in samostanu Mešiću, imajo bolj umetnostnozgodovinski značaj.

Gradivo naravoslovnih ved pa obravnavajo Sima Grozdanović: »Iz života insekata na Deliblatskom pesku«, Milorad Marčetić: »Analiza dosadašnjih podataka o pojavi Anserina i Anatida na teritoriji Vojvodine« in Stanija Colović: »Flora Fruške gore i okoline«.

Na koncu so poročila o delu in življenju Vojvodjanskih muzejev, kritike in prikazi ter bibliografije muzejsko-konservatorske stroke za Vojvodino od 1954. do 1955. leta.

J. Korošec

Lihnid, Godišen zbornik na Narodniot muzej vo Ohrid I, Ohrid 1957, 185 str.

Narodni muzej v Ohridu je začel izdajati svoj lasten zbornik pod naslovom »Lihnid«, po starem antičnem imenu današnjega Ohrida. Glede na to, da je to zbornik muzeja, so zastopane teme vseh panog, s katerimi se muzej ukvarja. Najbogatejše je v zborniku obravnavana arheologija, nekaj manj pa etnografija. Vsebinsko je gradivo razdeljeno tako, da so v prvem delu razprave in obširnejša poročila, posebej so pa poročila muzejskih oddelkov.

Uvodno besedo, o razvoju muzeja od njegove otvoritve leta 1951 do danes, je napisal Viktor Plevneš, sedanji ravnatelj muzeja.

O novih raziskovanjih na znani nekropoli v Trebeništu sta podala obširno poročilo Vasil Lahtov in J. Kastelic pod naslovom »Novi istraživanja na nekropolata Trebenište 1953—1954«. Po kratkem orisu zgodovine dosedanjskega razisko-

vanja podajata avtorja poročilo o novih delih in obširen katalog novih najdb. Na koncu obravnavata kratko tudi tipološko stran najdb, njihovo kronologijo in etnično pripadnost. Poročilo je opremljeno s 25 tablam materiala ter z dvema načrtoma nekropole in mesta novega raziskovanja. Težišče celotnega poročila je v kataloškem podajanju gradiva.

V naslednjem članku »Ranosrednovekoven nakit vo srednovekovnata zbirka na Narodniot muzej vo Ohrid« obravnava Vasil Lahtov vse zgodnesrednjeveške primere nakita, ki so v ohridskem muzeju. Gradivo je zelo heterogeno tako po najdiščih, kakor tudi po obliki in kronologiji. Zato je avtor razdelil obravnavano gradivo po najdiščih in po tipoloških vidikih. Izredno pedantno je zbral tudi vse analogije, ki bi mu omogočile datacijo teh v veliki meri slučajnih najdb. Casovno stavlja avtor posamezne primere, za katere sodi, da so import iz Bizanca ali vsaj pod neposrednim bizantinskim vplivom, v 7. stoletje, medtem ko najmlajši primeri nakita pripadajo že 13. stoletju. Razprava je opremljena tudi z 72 slikami na 8 tablah.

V članku »Neolitski naogališta vo Ohridsko« daje Radmila Pašić kratko poročilo o prazgodovinskih najdbah na področju ohridskega okraja bolj s topografskega gledišča. Vse v članku objavljene gradivo pa ne bo pripadalo le neolitskemu obdobju, kakor misli avtorica.

Arheološko gradivo obravnava dalje še Vasil Lahtov v poročilu arheološkega oddelka. V tem poročilu je zbral vse manjše in novejše najdbe, ki so bile odkrite od časa ustanovitve muzeja. Ravno tako je podal poročilo o zaščitnih raziskovanjih ter rezultate teh del. V poročilu objavljeno gradivo obsega prvenstveno srednji vek, helenizem in zgodnjekrščansko dobo.

Etnografsko gradivo je obravnavano v štirih člankih. Tako je Viktor Plevneš v članku »Domašniot život vo Ohrid« dal kratek pregled domačega življenja v Ohridu. V posebnem članku je isti avtor podal tudi dosedanje etnološke akvizicije muzeja. Dimče Malenko tolmači pesem »Aman, aman, Katuše«, a Abdulah Salih opisuje ženitne navade muslimanov v Ohridu.

Zgodovinski članki so omejeni le na poročilo o dosedanjem delu zgodovinskega oddelka, ki ga je napisal Vlado A. Ivanovski. Podobno je tudi Petra Alčeva poročilo o umetnostnozgodovinski galeriji. Isti avtor piše tudi o konzervatorsko-preparatorskih delih v muzejski delavnici.

S tehnične strani je novi zbornik izredno okusno opremljen. Zelo posrečen je tudi naslov »Lihnid«, nekdanje ime Ohrida. Papir je dober, posebno kredni papir za reprodukcije. Glede tiska bi bile možne nekatere opombe. Pri tem pa moramo upoštevati, da tiskarna v Ohridu, ki je tiskala zbornik, nima vseh znakov za posamezne posebno tuje pisave, med ostalim tudi za latinico. Ako omenimo še, da je to tudi ročni stavek, ni čudno, da so se vrinile v tekst tudi posamezne napake. Zato tudi opombe glede tiska ne morejo biti odločujoče. Z nekoliko večjo pazljivostjo pri bodočih izdajah zbornika bo mogoče izločiti tudi marsikakšne napake. Reprodukcije so v glavnem dosti dobre in celo veliko boljše, kakor v velikem številu jugoslovanskih izdaj arheološke vsebine. Vendar so v ohridskem zborniku veliko boljše reprodukcije risb kakor pa fotografij, ki so često tudi precej nejasne. Mislim, da bi se to dalo odstraniti na ta način, da bi se vsi predmeti kliširali prostostoječe, brez ozadja. Tako bodo predmeti pri reprodukciji bolj plastični, ker ne bo temnejšega ozadja.

S čisto strokovne strani, kjer mislim posebno na arheološki del, ne bi bilo opomb. Avtorji so pravilno rešili svojo nalogo in v veliki meri poudarili objavo materiala. Vzdržujejo se pa velikih in obširnih hipotez ter ekskurzov. Nesporno je, da se bodo v bodočnosti bolj izkristalizirali razni sklepi, kar bo posledica intenzivnega dela, ki ga opravlja ohridski muzej na arheološkem področju. Toda tudi v pričujočih člankih ne gre odrekati pravilnost sklepom, ki jih avtorji posebno v nekaterih člankih podajajo v zgoščeni obliki.

V celoti sodi zbornik »Lihnid I« med najboljše arheološke publikacije, ne glede tudi na drugo gradivo, in je upravi ohridskega muzeja mogoče samo čestitati. Želeti bi pa bilo, da ne bi ostalo samo pri prvi številki, temveč da bi vsako leto izšla nova, ki bi na isti način podala delo muzeja in njegovega kolektiva, istočasno pa napravila znanstveno gradivo dostopno tudi drugim strokovnjakom.

J. Korošec

Slovenská archeológia VI/1, Časopis Slovenskej akadémie vied Archeologického ústavu v Nitre, Bratislava 1958, 240 str.

Prva številka novega letnika arheološke periodike »Slovenská archeológia« obravnava vse arheološke veje na že ustaljen način. Kakor vse dosedanje številke, je tudi ta opremljena z odlično reproduciranimi gradivom.

Ladislav Bánesz poroča o raziskovanju mlajše paleolitske postaje iz leta 1955 pod naslovom »Mladopaleolitické objekty v Seni I«. Pomembno pri tem v resnici zaščitnem izkopavanju je bilo odkritje majhne delavnice za kameno orodje in ostanek kulturne jame. Delavnica na površini 8×6 m je imela šest delovnih mest, kjer so bili najdeni tako nukleji kakor odbitki. Delovna mesta, ki so bila 0,90–1,0 m velika, predstavljajo nepravilne ovalne jame. Kulturna jama je pa dolga 2,20 m in od 1,60 do 2,40 m široka. V sami jami sta bili ugotovljeni dve vdolbini za stebre. Žal je jama delno uničena. Gradivo, odkrito na tem najdišču, predstavlja zvečine odbitke. Tudi ostali artefakti so dokaj atipični. Malo je bilo primerov, ki bi imeli moustierski karakter. Avtor datira po tipološki strani tamkajšnjo kameno industrijo v srednji aurignacien. Geološko bi pa spadala v drugi würmski stadial.

Neolitičnih problemov na Slovaškem se dotika Bohuslav Chropovský v članku »Prispevek k problematike neolitičného osídlenia záp. Slovenska«. Avtor je v članku stavil nekaj problemov na temelju gradiva, ki je bilo odkrito v vasi Veľký Grob v neolitični naselbini, kjer so raziskovali od 1951. leta dalje. Tu je najdeno več keramičnih oblik, katerih izvor je različen. Tako je za del keramike potrebno iskati izvor v južni slikani keramiki. Poleg tega je tu tudi tipična železovska keramika, dalje Bükk kulturna skupina, a tudi Körös skupina poleg čisto lokalnih skupin in elementov. Iz vsega sklepa avtor, da je zahodna Slovaška imela pomembno vlogo v prazgodovinskem razvoju neolitičnega prebivalstva tako s kulturnega, kakor tudi z gospodarsko-družbenega gledišča.

Karol Andel objavlja v članku »Pohrebisko z doby medenej v Tibave na východnom Slovensku« eneolitično nekropolo, ki je pa že zvečine uničena. Le nekaj mest je bilo mogoče odkopati, kjer so bili vsaj delno ohranjeni grobovi. Časovno spada nekropola v eneolitično periodo, kulturno jo pa avtor pripisuje Tiszapolgár II in prehodu v bogrokeresztúrsko skupino. Vendar so tu posamezni elementi, ki jih, kakor pravi avtor, nimamo niti v Tiszapolgár II, niti v bogrokeresztúrski skupini. Na grobišču so bile relativno zelo bogato zastopane bakrene sekire, ki so po tipološki strani raznih oblik. Najdenih je bilo tudi manjše število kamenih izdelkov in zlatih okrasnih ploščic.

O zaščitnem raziskovanju in Jelšovicah v letu 1952 poroča Jozef Kudláček. Ob tej priliki so bile odkrite najdbe iz časa volutne keramike, dalje tiške, eneolita, starejše bronaste dobe, unjetiške kulture, mad'rovske kulture, poleg tega pa tudi slovanski vodnjak.

V posebnem članku »Zvieracie kosti z doby bronzovej z Dvorov nad Žitavou« je Cyril Ambros analiziral živalske kosti iz bronaste dobe, ki so bile najdene 1955. leta pri izkopavanju v Dvory. Odkriti so bili govedo, jelen, koza ali ovca, srna, domača svinja, divja svinja, pes in ptiči. Avtor je ugotovil, da je razmerje domačih do divjih živali v razmerju nekako 13 : 5, kar pomeni, da se je prebivalstvo intenzivno bavilo z živinorejo, medtem ko je imel lov drugovrstni pomen.

Jozef Porubský je v članku »Lužické popelnicové pole v Partizánskom« podal poročilo o zaščitnih raziskovanjih leta 1950 v Nitri pri opekarni Partizánska. Ob tej priliki so odkrili 26 žganih pokopov, od katerih jih je 21 imelo kameno oblogo. Kot urne so služile posode, podobne urnam, ki so bile v spodnjem delu razširjene. Druge keramične posode so pa bile v grobovih kot pridevki. Bronasti pridevki so glede na keramiko redki. Uporabljane so bile razne igle, puščice, priveski v obliki očalark, gumbi in spirale. Kronološko stavlja avtor nekropolo v mlajšo lužiško stopnjo halštatske faze.

O zaščitnih raziskovanjih na Somotorski hory poročata I. Pleinerová in H. Olmerová v članku »Halštatské nálezy ze Somotorské hory«. Pri delih so odkrili nekaj grobov in nekaj kulturnih jam. Grobovi so bili žarni. Tu odkrita keramika za sedaj nima analogij na vzhodnem Slovaškem. Pač pa se javlja podobna keramika v grobovih z gomilami na zahodnem Ogrskem. Največ sorodnosti vidita avtorici v najdbah iz Dalja. Opozarjata tudi na sorodnost z italjskimi amforami (Este II). Časovno datirata najdeno keramiko v srednjo halštatsko fazo.

»Laténske pohrebisko v Nebojsi, okr. Galanta« je poročilo Bohuslava Chrovskega o nekropoli, ki je bila odkrita pri zavarovalnih izkopavanjih v Nebojsi. Ob tej priliki so našli 10 grobov, od katerih so nekateri bili žgani, drugi pa skeletni. Najbolj česta je bila tu latenska kultura. Vendar sodi avtor, da so tudi že poprej na tem mestu pokopavali. To biritualno grobišče naj bi po avtorjevem mnenju bilo uporabljano tudi še v rimskem času. Časovno stavlja grobišče na prehod iz 2. v 1. stoletje.

Slovansko dobo obravnava Vojtech Budinský-Krička v obširni razpravi »Slovanske mohyly na východnom Slovensku«. Avtorjeva razprava je v resnici monografija o slovanskih grobiščih z gomilami in sicer nekropole v Královském Chlmu, grobišča v Topolovki ter ostalih nekropol v drugih krajih na vzhodnem Slovaškem. Nekatero nekropolo so dokaj velike. Tako ima nekropola Královský Chlmec 66 gomil, razporejenih v štirih skupinah v dolžini več kakor enega kilometra. Doslej so tu raziskali le del gomil. Pokopi so bili žgani. V vsaki gomili je bilo po več pokopov; v nekaterih celo 19. Samo v enem primeru je bil pokojnik sežgan na mestu pokopa. Pepel pokojnika je bil položen ali v manjšo vdolbino ali je pa ležal na kupčko na tlu gomile ali v nižji plasti. Samo izjemno je mogoče posamezne pokope tolmačiti kot delno žarne, kjer je bil pepel položen v spodnji del lonca. So pa tudi primeri razmetanih ostankov kalciniranih kosti. Pridevke predstavljajo razni keramični fragmenti, vretenca, uhani itd., vendar v zelo skromnem številu. Grobišče datira avtor od prve polovice 8. do prve polovice 9. stoletja.

Grobišče v Topolovki obsega 34 gomil. Najdbe na tem grobišču predstavljajo razmetane kalcinirane kosti, fragmente keramike ter še nekatere druge skromne najdbe. Sežiganje pokojnikov je bilo izven gomile. Glede na najdbe stavlja avtor grobišča v 10. in na začetek 11. stoletja. To naj bi za sedaj bilo tudi najmlajše grobišče z žganimi pokopi.

Na temelju dosedanjih raziskovanj je uspelo avtorju napraviti tudi nekaj splošnih sklepov. Tako sodi, da so slovanska grobišča z gomilami na Slovaškem na obronkih gorovja in v dolinah, ne pa v nižinah. Zato sodi, da so ta ritual pri pokopu uporabljala plemena, ki so bila vezana na pašnike. Na Slovaškem so tri pokrajine s slovanskimi gomilami. Vzhodna Slovaška pokrajina ima žgane pokope v gomilah. Starejša faza je karakteristična po pokopu pepela v manjše vdolbine ali pa v spodnji del lonca dalje po kupčkih pepela ali pa po raztresavanju pepela po gomili na večji površini. Mlajša faza je karakteristična po neznatnih najdbah totalnega upepeljevanja na mestu pokopa. Za srednjo slovaško skupino so karakteristični biritualni pokopi v gomilah kjer so prvenstveno skeletni pokopi. Na zahodnem Slovaškem imamo v starejši fazi žgane pokope v gomilah, v kasnejši fazi pa biritualne pokope. Glede odnosa med grobišči z gomilami na Slovaškem in onimi na južnem Poljskem ter v jugozahodni Ukrajini sklepa avtor, da je ritual pokopa v gomilah na Slovaškem v uporabi od 7. do 10. stoletja, medtem ko na Poljskem še ni dovolj najdb. Dosedanje gradivo kaže, da večina gomil spada v 10. do 12. stoletje. Posamezne povezave med tema pokrajinama je danes mogoče ugotoviti glede sežiganja in samega pokopa pepela. Kakšen je odnos z Ukrajino, tega, sodi avtor, danes ni mogoče ugotoviti, dokler ne bodo ukrajinske nekropole tudi objavljene.

O slovanskih gomilah v Stredy nad Bodrogom poroča kratko Jiří Neustupný. Odkopani sta bili dve gomili že 1957. leta. Gradivo je v vojni propadlo. Avtor je zato mogel podati le kratko poročilo o načinu pokopa in o obliki gomil.

Jozef Paulík in Emil Rejholec obravnavata srednjeveške kolibe, odkrite v Chotinu 1956. leta, pri sistematičnih raziskovanjih halštatskega žarnega grobišča. Najdene kolibe datirata na osnovi tu najdenega novca Štefana IV. in fragmentov keramike v 12. stoletje. Dopuščata tudi možnost, da bi mogle pripadati začetku 15. stoletja.

Poleg imenovanih člankov in razprav ima nova številka Slovenske archeologie tudi članke, ki obravnavajo gradivo in probleme izven Slovaške. Tak je članek »Mohyla pri obci Debnevo, Trojansko v Bulharsku«, ki ga je napisal Atanas Milčev. V njem poroča o naključno prekopani gomili leta 1952, ki je bila okoli 1,29 m visoka in ki je imela okoli 10 m v premeru. V gomili je bil skeletni pokop, usmerjen od vzhoda proti zahodu, z bogatimi pridevki. Sam skelet je bil v grobu, obdanem s kamenjem, tako da je nastala grobnica, ki je bila konične oblike. Kot pridevki

so v grobu bile bronaste spirale (salteleoni), bronasti okovi pasic, ločne fibule, zapestnice in jantarjeva zrna. Avtor sodi, da je večina teh izdelkov domača, kljub pogostnim analogijam na drugih mestih. Kulturno povezuje najdbe s Trakijci, časovno pa datira grob od 7. do 6. stoletja.

Drugi članek »Nové laténske nálezy na Zakarpatskej Ukrajině«, ki ga je napisal Peter Sova-Gmitrov, obravnava nekatere novejšje najdbe iz Zakarpatske Ukrajine. V glavnem pripadajo latenske najdbe naključnim odkritjem, najdenim pri rigolanju in poljedelskih delih. Med pomembnejše najdbe spada nekoliko depotov. En tak depot obsega 7 železnih kosov orodja, kakor so sekire, dleto, britev in ralica. Drugi depot je pa obsegal stekleno zapestnico, fragmentirano bronasto zapestnico in dve bronasti figuri, od katerih predstavlja ena golo moško figuro, druga pa vepra.

Tretji članek M. Petrescu-Dîmbovița »Slovanské sídliská v Moldavskej oblasti Rumunska« je poročilo o dosedanjem delu in zaključkih glede slovanskih naselbin v Moldaviji. Avtor obravnava v glavnem naselbine, odkrite v Hlincea Jasy, dalje v Suceava in Spinoasa. Tamkajšnje naselbine so na močvirnatem zemljišču. Stanovanjske hiše pripadajo polstanovanjskim jamam s kulturnimi jamami. Velike so 3,0 × 4,0 do 3,8 × 4,8 m in do 0,55 m vkopane pod današnjo površino. Po pravilu je v enem kotu hiše stalo ognjišče, ki je bilo podkovičaste oblike. Med keramičnimi ostalinami so fragmenti prostoročno izdelanih lončkov. Časovno stavlja avtor naselbine od 8. do 10. stoletja. Etnično jih pa pripisuje nekemu vzhodnoslovanskemu plemenu. Avtor tudi sodi, da je tamkajšnja kultura v Moldaviji toliko pomembna, da ji je mogoče dati naziv Hlincea-Jasy kulturna skupina.

Na koncu je še poročilo o mednarodni konferenci Limes Romanus, ki je bila 1957. leta v Nitri, ter nekaj recenzij.

J. Korošec

Erich Swoboda: Carnuntum, seine Geschichte und seine Denkmäler. Dritte, neu bearbeitete Auflage. Römische Forschungen in Niederösterreich. Band I. Graz-Köln 1958. Hermann Böhlhaus Nachf. 258 strani, 48 tabel.

V knjigi sledita kazalu in seznamu slik uvoda k tretji in drugi izdaji dela. V prvem uvodu govori avtor o potrebi nove izdaje, ker se izkopavanja v Carnuntumu nadaljujejo in prinašajo vedno nove zaključke. V obeh uvodih pa poudarja, da je namen knjige, podati tudi sliko rimskega provincialnega življenja ob Donavi in ni le vodič ali poročilo o izkopavanjih.

Prvo poglavje govori pod naslovom »Pogoji« najprej o geografski legi in o naravnih pogojih za naselitev v okolici Carnunta. Tudi ime se povezuje z naravo okolice, kjer je Donava odkrila kamenite sklade. Potem nas avtor seznanja z drugimi pogoji za nastanek mesta: z zgodovino naseljenosti v železni dobi in omenja zlasti kulture, ki so zapustile močnejše sledove v Nižji Avstriji. Rim pa se je začel zanimati za neposredno zaledje Italije po zmagi nad Kartagino in tam širiti svoj vpliv zlasti po ustanovitvi Akvileje. Zadnja faza v tem razvoju je bila ustanovitev noriškega kraljestva, ki je bilo povsem pod rimskim vplivom. Močno je vplivala tudi trgovina z Italijo. Kmalu po ustanovitvi se prvič srečajo na ozemlju noriškega kraljestva Rimljani in germanska plemena, kot pozneje še dostikrat v zgodovini. V zadnjih desetletjih pred n. št. pa je morala rimska država prenesti mejo na Donavo. Noriško kraljestvo izgubi tako svoj pomen, ozemlje Carnunta pa priključi provinci Panoniji kot novemu braniku Italije.

Drugo poglavje ima naslov »Rim ob Donavi« in obravnava obmejno utrdbo Carnuntum skozi ves čas rimskega cesarstva. Avtor najprej obravnava prvo stalno posadko in njen tabor, kot ga prikazujejo izkopavanja. Potem sledi vsem dogodkom politične in vojaške zgodovine, ki so povezani s Carnuntom, in sicer na osnovi virov in carnuntinskih napisov. Začne z obmejno politiko v 1. stoletju in govori o pomenu vojske pri romanizaciji province. Nato našteva važnejše dogodke preko vpada Kvadov in Markomanov, nemirov v 3. stol., sestanka cesarjev druge tetrarhije, upadanja rimske moči, do popolnega razpada rimske oblasti nad Panonijo.

Poglavje »Municipium Aelium Carnuntum« govori o civilnem mestu, ki je pa manj poznano kot tabor. Zametek tega mesta je tvorilo prebivalstvo predrimskega Carnunta, ki še ni točno lokaliziran. Pod vplivom tabora, mejne politike in naseljevanja se sčasoma ustvarijo pogoji za nastanek mesta-municipija. Avtor govori tudi o razliki med municipijem in canabami. Med drugim je vplival na nastanek

municipija tudi gospodarski razvoj, ki je natančneje opisan: razvoj notranje in zunanje trgovine in obrti. Zato nam nudijo podatke predvsem izkopavanja. Sledi opis raznih slojev prebivalstva, uprave municipija, ki je pod Septimijem Severom postal kolonija, in vseh oblik javnega življenja: kolegijev itd. Razcvet je doživelo mesto med letom 120 in vpadom Kvadov ter Markomanov. Kljub močnemu vplivu rimske civilizacije je prebivalstvo ohranilo svoje posebnosti v mestu, še bolj pa na podeželju. Avtor obravnava razpad imperija in kako se je to odražalo na prebivalcih ter v mestu. Ob koncu poglavja pa opisuje nekaj stavb civilnega mesta: amfiteater, tako imenovano palačo, zasebne hiše, ki naj bi nosile pečat domačega stavbarstva, terme ter tako imenovana poganska vrata.

V zadnjem poglavju govori o religiji in kulturi. Najprej opisuje domače verstvo, potem rimsko, razna orientalska verstva ter praznoverje. Za tem obravnava kulturno in civilizacijsko sliko prebivalstva, mešanico domačih in tujih elementov, ki se tudi v raznih slojih spreminja.

Sledi pregledna karta Carnunta.

Druga polovica knjige je posvečena navajanju literature. Opombe so razdeljene po poglavjih kot tekst. Avtor se ne omejuje le na navajanje del, primerja in obravnava tudi razna mnenja.

Knjigo zaključuje seznam imen, stvarno kazalo in seznam napisov in 48 tabel, ki prikazujejo značilnejše spomenike.

Od prejšnjih izdaj se razlikuje obravnavana poleg dopolnil tudi po novi razdelitvi snovi.

Iva Mikl

ARHEOLOŠKI VESTNIK

ACTA ARHAEOLOGICA

IX-X/2

Izdala

**Slovenska akademija znanosti in umetnosti
v Ljubljani**

Natisnila

Triglavska tiskarna v Ljubljani

v juniju 1960

Naklada 1000 izvodov

PUBLIKACIJE ARHEOLOŠKE VSEBINE, KI JIH JE IZDALA SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI

- Josip Korošec: Poročilo o izkopavanju na Ptujskem gradu leta 1946. Ljubljana 1947. 62 str. + XVII tab. 8°.
- Josip Korošec: Slovansko svetišče na Ptujskem gradu. Ljubljana 1948. 76 str. + III tab. + 52 slik + 18 skic. 8°.
- Josip Korošec: Staroslovansko grobišče na Ptujskem gradu. Ljubljana 1950. 568 str. + LXXXIX tab. + 1 pril. 8°.
- Jože Kastelic-Božo Škerlj: Slovanska nekropola na Bledu. Arheološko in antropološko poročilo za leto 1948. Ljubljana 1950. 103 str. + 21 slik + X tab. + 1 pril. 8°.
- Arheološka poročila. Poročilo o izkopavanju v Ljubljani, Novem mestu in na Panorami v Ptuj. Ljubljana 1950. 112 str. + XXXIX tab. + 5 pril. 8°.
- Josip Klemenc: Ptujski grad v kasni antiki. Ljubljana 1950. 100 str. + XLVIII tab. + 2 pril. 8°.
- Franjo Ivaniček: Staroslavenska nekropola u Ptuj. Rezultati antropoloških istraživanja. Ljubljana 1951. 254 str. 4°.
- Josip Korošec: Predzgodovinska naselbina na Ptujskem gradu. Ljubljana 1951. 275 str. + LV tab. + 6 pril. 8°.
- Srečko Brodar: Otoška jama, paleolitska postaja. Ljubljana 1951. 40 str. + IX tab. 8°.
- Srečko Brodar: Paleolitski sledovi v Postojnski jami. Ljubljana 1951. 42 str. + I tab. 8°.
- Razprave III. Ljubljana 1953. 555 str. + 69 tab. + 21 pril. 8°.
- France Starè: Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani. Ljubljana 1954. 135 str. + LXXXV tab. + 2 pril. + 2 zvd. 8°.
- Josip Korošec: Arheološke ostaline v Predjami (Razprave IV/1). Ljubljana 1956. 64 str. + XLIX tab. + 1 pril. 8°.
- Stanko Pahič: Drugo žarno grobišče v Rušah (Razprave IV/5). Ljubljana 1957. 75 str. + XXVI tab. + 11 pri. 8°.
- Arheološki vestnik II/1—2. Ljubljana 1951. 277 str. 8°.
- Arheološki vestnik III/1—2. Ljubljana 1952. 358 str. 8°.
- Arheološki vestnik IV/1—2. Ljubljana 1953. 365 str. 8°.
- Arheološki vestnik V/1—2. Ljubljana 1954. 425 str. 8°.
- Arheološki vestnik VI/1—2. Ljubljana 1955. 382 str. 8°.
- Arheološki vestnik VII/1—4. Ljubljana 1956. 500 str. 8°.
- Arheološki vestnik VIII/1—4. Ljubljana 1957. 355 str. 8°.
- Arheološki vestnik IX—X/1. Ljubljana 1958—1959, 73 str. 8°.

*Naslov za zamenjavo: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Biblioteka.
Poštni predal 325, Ljubljana, Jugoslavija.*

ARCHAEOLOGICAL PUBLICATIONS EDITED
BY THE SLOVENE ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

- Josip Korošec: Report on Archaeological Excavations on the Castle-hill of Ptuj in 1946. Ljubljana 1947. 62 pp. + XVII tables. 8°.
- Josip Korošec: The Old Slav Sanctuary on the Castle-hill of Ptuj. Ljubljana 1948. 76 pp. + III tables + 32 phot. + 18 drawings. 8°.
- Josip Korošec: The Old Slav Burial Place on the Castle-hill of Ptuj. Ljubljana 1950. 368 pp. + LXXXIX tables + 1 app. 8°.
- Jože Kastelic-Božo Škerlj: The Slav Necropolis at Bled. Archaeological and Anthropological Report for 1948. Ljubljana 1950. 103 pp. + 21 drawings + X tables + 1 app. 8°.
- Archaeological Reports. Reports on Excavations in Ljubljana, at Novo mesto and, on the Panorama of Ptuj. Ljubljana 1950. 112 pp. + XXXIX tables + 5 app. 8°.
- Josip Klemenc: Le château de Ptuj à l'époque de la décadence romaine. Ljubljana 1950. 100 pp. + XLVIII tables + 2 app. 8°.
- Franjo Ivaniček: Ancient Slav Necropolis at Ptuj. Results of Anthropological Researches. Ljubljana 1951. 254 pp. 4°.
- Josip Korošec: A Prehistoric Settlement on the Castle-hill of Ptuj. Ljubljana 1951. 275 pp. + LV tables + 6 maps. 8°.
- Srečko Brodar: The Otoška Cave — a Paleolithic Station. Ljubljana 1951. 40 pp. + IX tables. 8°.
- Srečko Brodar: On Paleolithic Traces in the Postojna Cavern. Ljubljana 1951. 42 pp. + I tab. 8°.
- Dissertationes III. Ljubljana 1953. 355 pp. + 69 tables + 21 maps. 8°.
- France Starè: Illirische Funde aus der Eisenzeit in Ljubljana. Ljubljana 1954. 135 pp. + LXXXV tables + 2 app. + 2 maps. 8°.
- Josip Korošec: The Archaeological Remains at Predjama (Dissertationes IV/1). Ljubljana 1956. 64 pp. + XLIX tables + 1 map. 8°.
- Stanko Pahič: Das zweite Urnenfeld in Ruše (Dissertationes IV/3). Ljubljana 1957. 75 pp. + XXVI tables + 11 maps. 8°.
- Acta Archaeologica II/1—2. Ljubljana 1951. 277 pp. 8°.
- Acta Archaeologica III/1—2. Ljubljana 1952. 358 pp. 8°.
- Acta Archaeologica IV/1—2. Ljubljana 1953. 365 pp. 8°.
- Acta Archaeologica V/1—2. Ljubljana 1954. 425 pp. 8°.
- Acta Archaeologica VI/1—2. Ljubljana 1955. 382 pp. 8°.
- Acta Archaeologica VII/1—4. Ljubljana 1956. 500 pp. 8°.
- Acta Archaeologica VIII/1—4. Ljubljana 1957. 355 pp. 8°.
- Acta Archaeologica IX—X/1. Ljubljana 1958—1959. 75 pp. 8°.

*Address for exchange of publications: The Library of the Slovene Academy
of Sciences and Arts. Post office box 323, Ljubljana, Yugoslavia.*